

UNTAES 1996-1998 – onnistunut kriisinhallintaoperaatio?

Entisen serbitasavallan liittäminen osaksi Kroatiaa YK:n pääsihteerin ja
Kroatian valtion näkökulmista

Niina Tenhio
opiskelijanumero 012446539
pro gradu –tutkielma
Länsi- ja eteläslaavilaiset kielet ja kulttuurit
Nykykielten laitos
Helsingin yliopisto
Marraskuu 2010

Sisältö

Sažetak	3
1 Johdanto	13
1.1 Aikaisemmat tutkimukset aiheesta	16
1.2 Tutkimuskysymys ja tutkielman rakenne	17
2 Tutkimusaineiston esittely sekä käytetyt tutkimusmenetelmät	20
2.1 Aineiston esittely ja keruu	20
2.2 Aineiston analyysin välineistö	21
3 Teoreettinen näkökulma kriisinhallintaan	27
3.1 Kriisinhallinnan käsite	29
3.2 Konfliktin jälkeiset kehitysvaiheet	33
3.3 Väliaikaishallinnon järjestäminen osana kansainvälistä kriisinhallintaa	36
3.4 Etninen konflikti ja kansainvälinen apu – törmäys?	38
4 Ennen reintegraatiota – katsaus historiaan	41
4.1 Kroaattien ja serbien kansallisuuskäsitysten juuret	42
4.2 Sosialistisen Jugoslavian osatasavalta Kroatia	49
4.3 Sotaan johtanut kehitys	51
4.4 Kroatia sodassa 1991-1995	55
4.5 Sodan jälkeen – itsenäinen Kroatia	59
5 Itä-Slavian, Baranjan ja Länsi-Sirmiumin reintegraatioprosessi	64
5.1 Yleisiä havaintoja aineistosta	68
5.2 Selkeästi rajattu mandaatti	69
5.3 Yhteistyö sopimusosapuolten ja YK:n välillä	71
5.4 Uskottava voimankäytön uhka	75
5.5 Kansainvälisen yhteisön tuki	78
5.6 Eri toimijoiden motiivien tarkastelua	81
5.7 Operaation jälkeen	84
6 Keskustelua	87
Lähdeluettelo	91
Liite 1	96
Liite 2	98

Sažetak

UNTAES 1996-1998 – uspješna operacija upravljanja kriza? Reintegracija bivše republike srba kao dio Hrvatske iz pogleda glavnog tajnika UN:a i Hrvatske vlade

1 Uvod

UNTAES – prijelazna uprava UN:a istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema – je bila operacija upravljanja kriza vođena UN:a u namjeru da pomogne u mirnoj reintegraciji istočne Slavonije u ustavno-pravni poredak RH. Operacija je trajala sve ukupno dvije godine (od 15. siječnja 1996g. do 15. siječnja 1998g.) i relativno često se spomenulo u raznim izvorima da je ta UN:ova operacija bila uspješna. Ovo istraživanje je primarno zainteresiran o takvim političkim i socijalnim faktorima koji su omogućili da se uspješno dopuniti zadatke upisanih na mandatu operacije u vremenskom okviru operacije.

Mandat mirovne misije UNTAES:a je definiran u Rezoluciji 1037 (UNSC 1037, 1996), po preporukama glavnog tajnika UN:a predstavljane u izvješću S/1995/1028. U Rezoluciji 1037 Vijeće Sigurnosti također daje svoju podršku za temeljni sporazum S/1995/951, takozvani Erdutski sporazum o miru, kojeg su sklopili vlada RH i lokalna zajednica Srba 12og studenog u 1995g. Po mandatu operacija sastoji od vojnog i civilnog komponenta. Najvažniji zadatak vojnog komponenta je bila demilitarizacija regije kao i sačuvanje sigurnosti i mira na području misije. Civilni komponent je imao niz zadataka, od kojih najvažniji su bili uspostavljanje privremene policijske snage, obavljanje zadaće u vezi s civilnom upravom, obavljanje zadaće u vezi s funkcioniranjem javnih službi, omogućenje povratka izbjeglica i organiziranje izbora. Civilni komponent je također bio odgovoran nadzirati kako se strane pridržavaju svojih obveza navedenih u Temeljnem sporazumu glede poštivanja najviših standarda ljudskih prava i temeljnih sloboda, i unapređivati ozračje povjerenja među svim lokalnim stanovnicima neovisno o njihovom etničkom podrijetlu.

Bivša istraživanja o predmetu

Upravljanje kriza, specifično vojne operacije, je tema o čemu ima relativno puno istraživanja, ali o reintegraciji jednog zemljopisnog područja ima puno manje istraživanja. Sam termin reintegracija se najčešće razumije na smislu reintegracije na primjer bivšeg zatvorenika na civilno društvo. Akademski krugovi u Hrvatskoj su bili zainteresirani o istočnoj Slavoniji i specifično povratku izbjeglica i suživota hrvata i srba poslije rata (Koska 2008, Babić 2008, Žunec 2007).

Istraživačko pitanje i struktura rada

Na ovom istraživanju pokušavam stvoriti ukupnu sliku o procesu reintegracije usporedeći dvije poglede na procesu: UN:ov i vlade Hrvatske. Glavni cilj ovog istraživanja je saznati po kojim temeljima se može smatrati da je UNTAES mirovna misija bila uspješna uz pogleda dvije razne aktore? Glavni razlozi zašto je vrijedno saznati odgovor na ovo pitanje su slijedeći: prvo, puno novaca se potroši svaka godina na mirovne misije i upravljanje kriza; drugo, pogledavši detaljno jedan projekat društvo može puno naučiti o organiziranju prijelazne uprave kao i ponašanju raznih aktera tokom procesa; i treće, u misijama je često pitanje o životu i smrtu, i u Finskoj se puno razgovaralo o cijelom smislu upravljanja kriza u situaciji gdje mir nije još stabilan (kao npr. u Afganistanu). Ovo istraživanje učestvuje na razgovor o tome što se može postići s mirovnim misijama inače.

2 Prezentacija istraživačkog materijala i metode analiza

Istraživački materijal sastoji od izvješća glavnog sekretara UN:a o UNTAES:u (aneks 1, sve ukupno deset) i pisma stalnog veleposlanika RH za UN (aneks 2, sve ukupno 11) u vezi napredovanja UNTAES:a. Izvješća glavnog tajnika UN:a imaju relativno određenu strukturu počevši uvijek s uvodom i završeci s zaključkama i često zahvalama. Pisma stalnog veleposlanika RH za UN su često vrlo kratka, i više ima sadržaja u aneksima, koji variraju puno od pisma do pisma. Zbog ove temeljne razlike klasifikacija materijala stalnog veleposlanika RH nije bila tako točna kao što je klasifikacija izvješća glavnog tajnika UN:a. Zato što mnoge teme su vrlo malo spomenute u pismama stalnog veleposlanika RH za UN, imam sumnju da

komunikacija u vezi operacije se stvorilo koristeći druge kanale nego pisma koja su uključena u materijalu ovog istraživanja.

Metodički instrumenti koji ću koristiti u ovom istraživanju su tematiziranje materijala (Alasuutari 2001) i model A.J. Greimasa o aktantima u narativu (Greimas 1980). Također sam koristila principe sistematičke analize sadržaja kad sam stvorila dvije narative o materijalu (Apo 1990). Što se tiče tematiziranja, prvo sam pažljivo pročitala materijal i označila koje su teme diskutirane u bazi mandata misije. Ova faza analiza se zove tematiziranje po mandatu. Na slijedećoj fazi analize sam po bazi teorije upravljanja kriza (poglavlje 3 na ovom radu) definirala malobrojnu tipologiju, i klasificirala materijal na tablicama (poglavlje 5) u ovom istraživanju (Alasuutari 2001). Poslije stvorenja tablice sam komponirala dvije pripovijetke o materijalu da bih našla aktante i mogla stvoriti model po bazi Greimasa. Model Greimasa sam na zadnjoj fazi analize koristila kao pomoćnik da bih sistematično opisala veze između raznih aktanta, kao i njihove moguće motivacije. Kako je tipično za kvalitativno istraživanje, proces analiza je napredovala alinearno tako da često sam morala vratiti nazad u analiznoj fazi da bih mogla nastaviti analizu.

3 Teoretski pogled na upravljanje kriza

Poslije završetka Hladnog rata koncepti mira i sigurnosti su bili definirani ponovo (Leurdijk 1994, Langholtz 1998). Za UN:a ratovi na području bivše Jugoslavije su bili nekakav «vatreni» ispit novog koncepta mirovne misije. Po glavnog tajnika Boutros-Ghalija uloga UN:a na sprječavanju i rješavanju konflikta spostala centralna kad korišćenje prava «veto» se smanjilo značajno u novoj situaciji međunarodnih odnosa (Boutros-Ghali 1992). Karaktera rata je danas drukčiji u sporedbi s npr. Drugom svjetskom ratu, koji je imao utjecaj također na karakter upravljanja kriza. Danas se rijetko ratuje između dvije države, ali moderni ratovi su najčešće civilni ili etnički ratovi. Po bivšoj Finskoj ministrici obrane Elisabethu Rehn zajedničko svim današnjim konfliktima je da najveći broj žrtava su civili (Rehn 2005). Po Paul R. Kimmelu umjesto nacionalne države danas ratuju «kulturne države» protiv drug druga, a njihove politične strukture su bazirane na etničnosti, jeziku, rasi, tradiciji, religiji i teritoriji, i analiziranje ovakvih ratova je više posla

psihologa i sociologa nego politologa (Kimmel 1998: 57). Znanstvenici Junne i Verkoren pišu da ovih dana ima već toliko puno zemalja koje su u zadnje vrijeme proživjeli civilni konflikt, da pomoć za razvoju zemlje poslije konflikta je već više normalno stanje nego izuzetak, i na ovom smislu međunarodni pomoć može ponekad ohrabriti početak brutalnog konflikta (Junne i Verkoren 2005: 2-6). Po njima najvažniji zadatak poslijeratnog razvoja nije rekonstrukcija nego razvoj strukture na način da je moguće izbjegnuti od budućih konflikta.

Koncept upravljanja kriza

Za svaku definiciju koncepta upravljanja kriza je zajedničko da se spomenuje kako je taj koncept široki i može se razumijeti na mnogi način. Po finskom ministarstvu vanjskih poslova ima tri koncepta unutra upravljanja kriza, koji su upravljanje kriza, civilno upravljanje kriza i ukupno upravljanje kriza (Suomen ulkoasiainministerio 2010). Po definiciji ministarstva civilno upravljanje kriza znači podržavanje razvoj krizne područje prema demokraciji, promoviranju principe pravnog država i ljudska prava, dobroj upravi i civilnom društvu koje funkcionira. Paul R. Kimmel piše da postoji tri različitih načina kako se može zaustaviti nasilje i kontrolirati krize: osiguranje mira, upravljanje mira i konstrukcija mira. Ciljevi i operative postupke ovih tri načina su vrlo različiti: ako tradicionalno osiguranje mira je fokusirano na prijetnju širenja nasilja, cilj konstrukcije mira je stvoriti zajednica i liječiti traumatizirane ljudi (Kimmel 1998: 60). Po mom pogledu situacija gdje međunarodna zajednica organizuje poslijeratnu prijelaznu upravu je najbliže do upravljanja mira od tri koncepta kojeg definira Kimmel.

Hart piše da oporavljenje je proces koji sastoji od liječenja traume, ohrabrujućeg dijaloga i rekonstrukcije veze - kao i pomoći za stvorenje struktura civilnog društva, podrške za rad na razvoj i rekonstrukcije političkih i gospodarstvenih struktura (Hart 2001: 307). Rekonstrukcija infrastrukture, uprave i sistema političkih odluka tako je samo mali dio od svega što je potrebno da bi se život svakog čovjeka normalizirala poslije konflikta.

4 Povijesna pozadina istraživanja: Raspad SFRJ-a i proces nezavisnosti Republike Hrvatske

U povijesti istočna Slavonija je više puta bila podjeljena između raznih vlasnika. Također rat tokom čega je istočna Slavonija prvo spostala dio Srpske republike Krajine i onda bila reintegrirana u Republiku Hrvatsku poslije rata ima svoje porijeklo u povijesti. U ovom poglavlju sam većinom koristila izvore o povijesti Hrvatske zato što glavni cilj procesa reintegracije je bio integriranje istočna Slavonija pod upravom Republike Hrvatske. Sam izabrala izvore koji su većinom pisali hrvatski autori ili strani autori porijeklom iz Hrvatske. Iako u istočnoj Slavoniji živi velika manjina etničkih srba, akademski krugovi u Srbiji nisu do sada pisali relevantne djelove o povijesti hrvatske Krajine ili o srbima u Hrvatskoj. Zato što ovaj rad ne koncentrira o istraživanju povijesnih narativa, smatram da veći izbor izvora u ovom slučaju ne bi dodao mnogo više na sadržaj ovog poglavlja.

Alex J. Bellamy piše da je nemoguće govoriti o Hrvatima kao specifičan narod prije spostavljenja prve države Hrvata u 924 kada je Tomislav spostao kralj (Bellamy 2003: 35). U ovom djelu se smatra da hrvati su potomci tog naroda. Također srbi u ovom istraživanju znači etničku grupu koji sastoji od članova koji sami smatraju da su pripadnici ove grupe, koji većinom govore srpski kao svoj materni jezik i koji su većinom pravoslavci po religiji.

Po Goldsteinu praktično krajem 18og stoljeća se širila ideja o hrvatskom narodu, istovremeno sa širenjem nacionalističke ideologije u Europi inače. Početkom 19og stoljeća Hrvatska je još bila političko i kulturno nejedinstvena, i korak po korak su intelektualci odobrili ideju o standardnom jeziku koji bi stvorio bazu nacionalnog jedinstva hrvata. (Goldstein 1999:59-64.)

Tokom slijedećih desetljeća podrška jugoslavizma se poraslo među Hrvatima koji su tražili zaštitu iz krugova slavenskih naroda da bi preživjeli kao mali narod protiv prijetnja velikih vladavina u susjedstvu (Goldstein 1999:75-82). Početkom Prvog svjetskog rata u 1914g. je Austro-Ugarska monarhija već došla do kraja i poslije rata je bila stvorena Kraljevina srba, hrvata i slovenaca 1.12.1918. Banac piše da proces stvaranja kraljevine nije bio demokratski, i zbog toga mnogi ljudi su

protestirali protiv novog kraljevina i uskoro na svim ne-srpskim teritorijama se počelo skupljati razne vrste opozicijske grupe (Banac 1988:138). U ovoj jugoslavenskoj kraljevini su se razvijale dvije glavne ideologije naroda: kulturno-bazirano ilirizam koji je vodio Ljudevit Gaj, i ideja Vuka Karadžića po kome svi ljudi koji govore štokavski dijalekt su srbi (Banac 1988:78-80). Goldstein piše da u ovoj dobi razvoja nacionalne identitete odnosi između srba i hrvata su se razvijali na dva nivoa: obični ljudi, srbi i hrvati, su sklopili miješane brakove i komunicirali na mnogi način, ali političari su nastavili retoriku o razlikama (Goldstein 1999: 93-95). Po Sabrini Ramet prva Jugoslavija, dinastija Karađorđevića je prvenstveno bila dinastija srba, i legitimitet kralja je zbog toga bio slab u očima drugih naroda (Ramet S.P. 2006:23). Drugi svjetski rat u Jugoslaviji je omogućio raspad starog kraljevina, i ratovali su se mnoge razne grupe protiv drug druga, od koje su najvažnije ustaše koje su stvorili Nezavisnu Državu Hrvatsku, četnici koji su borili za staru kraljevinu i komunistički partizani koji su na kraju pobijedili rat.

Socijalistična Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ), koja je stvorena poslije Drugog svjetskog rata, je brzo bila industrijalizirana ali što se tiče pozitivnog i financijskog razvoja razlike su bile velike između raznih krajeva SFRJ. Infrastruktura u Hrvatskoj i Sloveniji je bila puno efikasnija nego u drugim republikama SFRJ, i te dvije zemlje su donosile veliku većinu novaca koji se onda podijelilo iz Beograda po odlukama komunističke partije. Bilandžić (1999:116) piše da je životni standard u Sloveniji bio šest puta viši od Kosova.

Na početku 1980ih SFRJ je imala niz ozbiljnih problema. Smrt Tita je ostala SFRJ u situaciji gdje nitko nije imao jasne moći u federaciji, republike su počeli misliti prvenstveno svoje interese i socijalistički idealizam je bio zamijenjen s nacionalizmom. Već dugo su troškovi države bili veći od prihoda, i relativno visoki standard života je bio plaćen s međunarodnim kreditima. Mnogi znanstvenici (npr. Goldstein, Ramet) kažu da je nacionalizam mnoge grupe (srbi, hrvati, slovinci) bio suzbijan nasiljem u Drugom svjetskom ratu, i u 1980ima taj nacionalizam je počeo preživjeti ponovo. Ima više razloga za raspad SFRJ: najvažnije su nedostatak jasnog voditelja federacije (Magaš 2007:649-650, Goldstein 1999:188), loše stanje ekonomije (Ramet S.P. 1996:33, Ramet S.P. 2005:56, Goldstein 1999:187-190), do

neke razine nacionalističke ideologije (Ramet S.P. 1996:34, Goldstein 1999:187, Magaš 2007:651-654) i također međunarodna zajednica koja je do zadnjeg trenutka pokušala da SFRJ ne bi raspala (Meier 1999:217-218, Bilandžić 1999:115, Goldstein 1999:189).

Mišljenja o ratovima na području bivše SFRJ se razlikuju u Srbiji i u Hrvatskoj. Još krajem 2009 u Jutarnjem listu (u Hrvatskoj) su znanstvenici debatirali da li je rat u Hrvatskoj 1991-1995 bio građanski ili domovinski rat (Portal Jutarnji 2009). Revolucija u Kninu na dan referenduma o nezavisnosti 17.8.1990 je počeo agresije protiv Hrvatske (Goldstein 1999:218). Rat je dobio svoje prve žrtve u ožujku 1991g. kad su srbi okupirali nacionalni park Plitvičkih jezera u Hrvatskoj, i u polovini kolovoza iste godine rat je već bio jasno počeo (Goldstein 1999:220-234). Hrvatsko Podunavlje, tj. istočna Slavonija je na ekonomskom smislu bila najvažnija okupacija srba u ratu (Klemenčić & Schofield 2001:5-7). U siječnju 1992g. u Sarajevu je bio dogovoreno primirje koje je trajalo tri i pol godine (Goldstein 1999:236-238). Magaš (2007:662) piše da odluka Tuđmana dozvoliti stvorenje UN protektorata u Krajini pod srpskom kontrolom je produžio rat s četiri godina i povećao ponor između srba i hrvata i na taj način još otežavao proces reintegracije poslije rata. Predsjednik Tuđman je dao odluku početi operaciju Oluju 4.8.1995g. i poslije četiri dana samo istočna Slavonija je ostala pod srpskom kontrolom (Galbraith 2006:126-127). Međunarodna zajednica je kritizirala Oluju zbog agresivnosti: mnogi srpski civili su bili ubijeni i imovina srba je bila nepotrebno uništena. Trifković piše da Oluja je u stvari bila operacija s namjerom da srbi masovno izbjegnu iz Hrvatske (Trifković 2010:219-221).

Peter Galbraith piše da je njegov cilj bio pripremiti plan koji bi omogućio mirnu reintegraciju istočne Slavonije u Hrvatsku tako da srbi koji već žive na području bi mogli ostati i hrvati bi mogli vratiti doma. U rujnu 1995g. je već bio jasno da Milošević neće pružiti vojnu pomoć srbima u Krajini, ali unatoč tome Galbraith piše da srbi su bili skoro nezainteresirani o pravilnosti srpske manjine na području poslije reintegracije. (Galbraith 2006:127.) Mario Nobile (2000:496) piše da vlada RH je htio garantirati što brzi povratak izbjeglica da bi se stvorilo ponovo prijeratnu demografsku situaciju na području. Sørberg piše da se može podijeliti demokratsku

tranziciju Hrvatske na tri razne faze: (1) HDZ dobije vlast i Hrvatska postane nezavisna, (2) nedemokratska faza od Daytonskog sporazuma do smrti predsjednika Tuđmana i (3) novo političko- i društveno buđenje poslije Tuđmana (Søberg 2007:33-34).

5 Reintegracijski proces istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema

Obrazloženja uspjeha UNTAES:a se može pogledati na dva nivoa: (1) operacija je bila uspješna zato što zadaci upisani u mandatu su bili dopunjeni, ili (2) postoji političke, društvene i druge faktore koji su omogućili uspješno dopunjenje zadataka upisanih u mandatu. Ovo istraživanje se koncentriralo na nivou dva.

U svom govoru veleposlanik RH za UN Ivan Šimonović imenuje tri najvažnih razloga zašto je UNTAES operacija uspio: (1) uvjerljiva prijetnja korišćenja sila u 1995, (2) međunarodna zajednica se obvezala u suradnju s vladom RH i stvorio moćan i aktivan mandat za operaciju UNTAES, i (3) voditelji prijelazne uprave Klein i Walker su bili dovoljno strogi i moćni (Permanent Mission of Croatia to the United Nations 1997). U svom članku veleposlanik SAD:a za Hrvatsku (1993-1998) Peter Galbraith imenuje slijedeća tri razloga za uspjeh UNTAES:a: (1) konačni rezultat Erdutskog sporazuma - da će istočna Slavonija spostati dio Hrvatske tokom specifičnog vremenskog okvira - je forsirao srpsku zajednicu odobriti postojeću Hrvatsku državu, (2) može se zahvaliti Hrvatsku vladu za svoje aktivnosti za uspjeh reintegracije i (3) misija UN:a i specifično energičan voditelj operacije Jacques Klein su znali kako koristiti pravila i moć koji je dao UN:u Erdutski sporazum (Galbraith 2006:130).

Najveći postotak materijala bavi se s političkim i ekonomskim strukturama (UN materijal 40,0%, materija RH 59,6%). Najvažniji zadatak vojnog komponenta je bila demilitarizacija područja, i taj zadatak je bio uspješno završen 20. lipnja 1996g. Samo 7,3% materijala govori o vojnom komponentu ili sigurnosti u regiji, što podržava tumačenje da velikih konflikta nije bilo na području tokom reintegracijskog procesa (YK1, YK2, YK3).

UNTAES je prvo bio stvoren samo za godinu dana, ali s opcijom da se može produžiti trajnost mandata ako jedna stranka tako želi. Od materijala se vidi da vlada RH je jasno htio da mandat bude što kraći i da UN ostavi kontrolu istočne Slavonije za Hrvatsku. Lokalni srbi su htjeli da se produži mandat još za jednu godinu, i glavni tajnik UN:a također je mislio da svi zadaci mandata se ne može realizirati u originalnom vremenskom okviru, tako da na kraju je Vijeće sigurnosti odlučila da mandat operacije traje ukupno dvije godine do 15.1.1998g (YK2, YK3).

UNTAES je funkcionirao kao medijator između lokalnih srpskih autoriteta i vlade RH (YK4). U svojim izvješćima glavni tajnik UN:a više puta piše da oba strana mora suraditi bolje s UNTAES:om i raditi aktivnije za stvorenje konstruktivne atmosfere (YK3, YK4). Vlada RH često govori kako je njihov cilj stvoriti multietničku državu RH i poštovanje ljudska prava, ali konkretnih aktivnosti nema prije samog kraja operacije (YK8, YK9). U pismama RH za UN se govori često o srpskoj manjini kao objekat aktivnosti - njima se izdaje domovnice, dokumente, prevodi se školske knjige itd. - ali se ne spomenuje direktan kontakt s predstavnicima lokalnih srba.

Više puta u materijalu RH se spomenuje da reintegracija uzima puno novaca od proračuna RH. Po glavnog tajnika UN:a novac za penzije nije došao na vrijeme na računu, i mnoge javne usluge ne funkcioniraju zbog nedostatka novaca. Stvorenje privremene multietničke policijske snage je bio jedan zadatak mandata. Tehnički je taj zadatak uspio, ali glavni tajnik piše da školovanje multietničke policijske snage do nivoa gdje imaju legitimitet kontrolirati sigurnost u regiji je dugoročni projekat (YK4). U izvješćama glavni tajnik UN:a spomenuje kako je policija bila kriva za etničku diskriminaciju (YK10) ili djelovala neprofesionalno (YK6). Što se tiče povratka izbjeglica, nesigurna ekonomska situacija je bila najveća prepreka, kao i nedostatak struktura koja bi omogućila povratak. Po glavnom tajniku organiziranje demokratskih lokalnih izbora je bio jedan od najkritičnijih faza operacije, i puno problema je bilo prije izbora oko izdavanja dokumenata, rasporeda itd.

Po materijala sam dala razne uloge raznim aktantima i postavila ih u modelu aktanta (A.J.Greimas 1980). Po mom tumačenju subjekt je vlada RH, i objekt aktivnosti je reintegracija. UN i međunarodna zajednica su pošiljatelji, i hrvatski

državljeni (bilo kojeg etničkog identiteta) su primatelji. Radikali srpski voditelji u istočnoj Slavoniji su protivnici, i SAD i predsjednik Jugoslavije Milošević su pomoćnici.

6 Zaključni razgovor

Uspjeh mirovne misije ovisi o kriterijima definirani za uspjeh. Glavni rezultat istraživanja je da tehničko se može smatrati da je reintegracija istočne Slavonije bila uspješna, ali prostraniji ciljevi od operativnih ciljeva upisani u mandatu vezano uz stvorenja multietničke zajednice nisu bili realizirani do kraja tokom operacije. Definitivno uvjerljivo prijetnja korišćenje sila je napredovala dolaska do sporazuma, ali strah nije put do pravog sklada i reintegracije. Bez resursa UN:a i prisutnosti na području reintegracija najvjerojatnije ne bi bila moguća, i aktivan voditelj prijelazne uprave je pomogao komunikaciju među strankama Erdutskog sporazuma. Mandat je sastojao od mnogih zadataka, ali trajnost mandata nije bio do kraja definiran, što je doveo do spekulacija i nepotrebnu nesigurnost. Suradnja među aktorima je funkcionirao ponekad dobro i ponekad loše, Hrvatska vlada je po materijalu dala nekoliko praznih obećanja. Povratak izbjeglica je napredovao sporno i poslije operacije, i specifično oko zgrađenja multietničkog društva i institucija kao i ukupnog sklada i oporavljanja društva ima još puno za raditi. S druge strane reintegracija uprave i institucije je uspio, i poslije rata velikih problema oko nasilja nije bilo.

1 Johdanto

Miten suhtautuisit, jos Venäjä päättäisikin palauttaa Karjalan takaisin Suomelle? Entä jos Neuvostoliitto olisi tehnyt niin jo rauhanneuvotteluiden aikana? Pitelet käsissäsi tutkimusraporttia, joka kuvaa vastaavanlaista tilannetta.

UNTAES – Yhdistyneiden Kansakuntien väliaikaishallinto Itä-Slavoniassa, Baranjassa ja Länsi-Sirmiumissa¹ – oli YK:n johtama kriisinhallintaoperaatio, jonka tarkoituksena oli avustaa etnisten serbien valloittaman Itä-Slavonian² rauhanomaisessa reintegraatiossa osaksi Kroatian valtiota. Operaatio kesti yhteensä kaksi vuotta (15.1.1996-15.1.1998), ja sitä on melko yleisesti kiitelty onnistuneeksi YK-operaatioksi. Operaation onnistumista voidaan kuitenkin mitata monella eri asteikolla. Tämä tutkimus on ensisijaisesti kiinnostunut niistä poliittisista ja yhteiskunnallisista tekijöistä, jotka mahdollistivat sen että operaation mandaattiin kirjatut tehtävät onnistuttiin pääasiallisesti suorittamaan määräajassa.

UNTAES-operaation mandaatti on määritelty YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmassa 1037 (1996)³. Päätöslauselmassa 1037 turvallisuusneuvosto ilmaisee tukensa Erdutin rauhansopimukselle⁴, jonka Kroatian hallitus ja paikallinen serbiyhteisö solmivat 12. marraskuuta 1995, ja missä sovittiin mm. Itä-Slavonian luovuttamisesta Kroatialle. Päätöslauselman 1037 mukaan UNTAES-operaation sotilaskomponentti koostuu enimmillään 5 000 sotilaan vahvuisesta joukosta jonka mandaattiin kuuluvat seuraavat asiat: (a) valvoa ja mahdollistaa demilitarisointi josta on sovittu osapuolten kesken 12.11.1995 perussopimuksessa, (b) monitoroida pakolaisten vapaaehtoista ja turvallista paluuta koteihinsa yhteistyössä UNHCR:n kanssa, (c) vaikuttaa läsnäolollaan rauhan ja turvallisuuden ylläpitoon alueella ja (d) muutoin avustaa perussopimuksen täytäntöönpanossa.

¹ United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium

² Alueen tarkka määritelmä myöhemmin tässä luvussa, s.14.

³ Pääasiallisesti YK:n pääsihteerin raporttiin S/1995/1028 sisältyneen ehdotuksen mukaisesti.

⁴ Perussopimus S/1995/951

UNTAES-operaation siviilikomponentilla oli seuraavanlainen mandaatti: (a) väliaikaisten poliisivoimien perustaminen, niiden rakenteen ja vahvuuden määrittäminen, koulutusohjelman suunnittelu ja täytäntöönpanon seuraaminen, lainrikkojien kohtelun ja vankilajärjestelmän monitorointi, (b) siviilihallinnon tehtävistä huolehtiminen, (c) julkisten palveluiden toiminnasta huolehtiminen, (d) pakolaisten paluun mahdollistaminen, (e) vaalien järjestäminen, niiden läpiviemisessä avustaminen, ja vaalitulosten sertifiointi, sekä (f) muiden tehtävien suorittaminen, mukaan lukien avustaminen alueen kehityssuunnitelman ja talouden jälleenrakennussuunnitelman koordinoinnissa. Lisäksi päätöslauselman 1037 kappaleessa 12 UNTAES määrätään myös tarkkailemaan että Erdutin rauhansopimuksen osapuolet (Kroatian valtio ja paikallinen serbiyhteisö) noudattavat sopimukseen kirjattuja velvoitteitaan, eli kunnioittavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien korkeimpia standardeja, edistävät luottamuksen ilmapiiriä kaikkien paikallisten asukkaiden kesken riippumatta heidän etnisestä alkuperästään, tarkkailevat ja avustavat alueen miinanraivauksessa ja pitävät yllä ”aktiivista julkisten asioiden elementtiä”. (UNSC 1037 1996.)

Tässä tutkimuksessa Slavonia käsitetään maantieteelliseksi alueeksi, joka käsittää nykyisen Kroatian valtion kolme itäisintä maakuntaa eli *županijaa*. Sirmium on perinteisesti tarkoittanut Slavonian kaikkein itäisintä osaa jokien Vuka (pohjoinen), Tonava (itä) ja Sava (etelä) välissä, rajoittuen idässä Vukovarin, Vinkovcin ja Županjan maakuntien rajaan. Kroatian puoleinen osa Baranjaa rajoittuu pohjoisessa Kroatian ja Unkarin valtioiden väliseen rajaan, etelässä ja lännessä Drava-jokeen ja idässä Kroatian ja Serbian väliseen valtiolliseen rajaan. Vojvodina on maantieteellinen alue joka käsittää kolme aluetta (Banat, Bačka ja Sirmium), ja jonka pääkaupunki on perinteisesti ollut Novi Sad (nykyisessä Serbiassa). Ennen kommunistista Jugoslaviaa Bačka ja Banat kuuluivat Unkarin hallinnon alaisuuteen ja Sirmium Kroatialle. Sosialistisen Jugoslavian (SFRJ) aikaan Vojvodina oli Jugoslavian autonominen provinssi kuten Kosovokin. Klemenčićin ja Schofieldin mukaan autonomian peruste oli tuolloin Vojvodinan alueen erittäin monipuolinen

etninen rakenne. Itä-Sirmium, Vojvodinan eteläisin osa, jaettiin Kroatian ja Serbian kesken vuonna 1945. (Klemenčić ja Schofield 2001:3-5.)

(KARTTA 1) KRAJINAN SERBITASAVALTA ELOKUUSSA 1995 (LÄHDE: WIKIPEDIA)
(KARTTA 2) ITÄ-SLAVONIA (LÄHDE: WIKIPEDIA)

Vaikka Kroatian odotetaan jo lähitulevaisuudessa liittyvän Euroopan Unionin täysimääräiseksi jäseneksi, kaikkia sodan jälkeensä jättämiä ongelmia ei ole vielä ratkaistu. Kroatialaislehtien sivuilla vilahtelevat edelleen kiistat liittyen sodassa tuhoutuneen omaisuuden korvaamiseen ja maan sisäisiin pakolaisiin, joita tosin on Kroatiassa huomattavasti vähemmän kuin Serbiassa. Ehdokasmaalle asialla on poliittista merkitystä: Kroatiasta paenneiden serbien yhdistykset kokoontuivat Belgradissa 19.10. ja allekirjoittivat vetoimuksen Euroopan unionille, jossa vaaditaan että Kroatiaa ei saa hyväksyä EU:n jäseneksi ennen kuin se on ratkaissut status-, omaisuus- ynnä muut serbipakolaisten ongelmat (HINA 2010). Lisäksi Kroatian EU-neuvottelut olivat pitkään jumissa, kun sotarikoksista epäilty kenraali Ante Gotovina pakoili Haagin sotarikostuomioistuinta ja Kroatian hallitusta syytettiin riittämättömästä yhteistyöstä sotarikostuomioistuimen kanssa (Kubosova 2005). Toisaalta Kroatian ja Serbian suhteet ovat jo vuosia kehittyneet erittäin myönteiseen suuntaan, mistä todistaa myös Serbian presidentin Boris Tadićin vierailu Vukovarissa 4. marraskuuta 2011. Vukovarin kaupunki symboloi monille kroatialaisille 1990-luvun sodan kärsimyksiä (Kardov 2007), ja

kroatialaiselle päivälehdelle antamassaan haastattelussa presidentti Tadić toivoo lähettävänsä yhdessä Kroatian presidentti Josipovićin kanssa Vukovarista viestin Euroopan Unionille todeten ”Kaakkois-Euroopan tämä kolkka ei ole aina sellainen millaisena he sen näkevät”, toisin sanoen on aika kääntää sivua historiassa ja mennä eteenpäin (Jelić 2010).

1.1 Aikaisemmat tutkimukset aiheesta

Konfliktinhallintaa ja rauhanturvaamista, etenkin sotilaallista kriisinhallintaa, on tutkittu melko paljon. Rauhanturvaajia lähettävät organisaatiot tekevät omaa tutkimusta aiheesta (Suomessa kriisinhallintakeskus CMC Finland), YK on julkaissut lukuisia teoksia aiheesta ja myös tutkijat eri puolilla maailmaa ovat julkaisseet raporttejaan. Sen sijaan tietyn maantieteellisen alueen (re)integroimista osaksi toista valtiota ei ole tutkittu kovinkaan paljoa. Integraatioteoreettinen tutkimus viittaa ennemminkin kahden tai useamman valtion liittoutumiseen (esimerkiksi Euroopan Unioni) kuin yhden alueen sopeutumiseen osaksi jotain valtiota (Tiilikainen ja Palosaari (toim.) 2007). Termi reintegraatio taas liitetään useammin vankien sopeuttamiseen vankilan jälkeiseen elämään yhteiskunnassa kuin kokonaisen väestön integroimiseksi osaksi toista valtiota ja yhteiskuntaa. Toisinaan termiä on kyllä käytetty myös esimerkiksi kuvaamaan ”Balkanin”⁵ ottamista uudelleen osaksi Eurooppaa (Juncos 2005).

Tämä tutkimus pyrkii nitomaan yhteen kaksi eri näkökulmaa samasta prosessista: valtiollisen toimijan ja kansainvälisen yhteisön. Kroatiassa UNTAES-projektista on tehty joitakin melko suppeita opinnäytetöitä (lähinnä ulkoasiainministeriön diplomaattikoulutuksen yhteydessä), mutta tutkijat eivät ole toistaiseksi tarttuneet aiheeseen. Itä-Slavonian monietnisestä yhteisöstä on jonkin verran tutkimusta: serbialainen, Zagrebissa nykyään opettava tutkija Viktor Koska on tutkinut väitöskirjaansa varten Itä-Slavoniaan palanneita serbejä ja heidän reintegroitumistaan paikalliseen yhteiskuntaan (Koska 2008), lisäksi Dragutin Babić

⁵ Useiden aluetutkijoiden mielestä on kyseenalaista käyttää sosialistisen Jugoslavian alueesta Balkan-nimitystä, maantieteellisesti kun Balkanin raja kulkee Sava-jokea pitkin jolloin Slovenia ja suuri osa Kroatiaa ovat Balkanin niemimaan ulkopuolella. Lisäksi poliittisista syistä erityisesti Kroatiassa halutaan mieluummin kutsua aluetta Kaakkois-Euroopaksi. (Juncos 2005)

on tutkinut sodanjälkeisiä sosiaalisia suhteita serbien ja kroaattien välillä Slavoniassa (Babić 2008). Lisäksi pakolaisista on julkaistu jonkin verran selvityksiä (Human Rights Watch 2006; Milaković 2007).

1.2 Tutkimuskysymys ja tutkielman rakenne

Tässä aineistolähtöisessä tutkimuksessa pyrin luomaan kokonaiskuvan Itä-Slavonian alueen liittämisperussista osaksi Kroatian valtiota vertaillen kahta eri näkökulmaa prosessiin: Yhdistyneiden Kansakuntien ja Kroatian valtion.

Tämän tutkimuksen päätarkoitus on selvittää, millä perustein UNTAES kriisinhallintaprojektia voidaan pitää onnistuneena kahden eri toimijan näkökulmasta?

Kysymys pitää sisällään väitteen, jonka mukaan kyseinen kriisinhallintaprojekti oli onnistunut. Väite perustuu useista eri lähteistä poimittuihin mainintoihin, ja nämä maininnat on tarkemmin esitelty luvun 5 alussa (65-66). Vaikka tutkimus pyrkiikin etsimään väitettä tukevia perusteluja aineistosta, on mahdollista että aineistosta paljastuu myös väitteen kanssa ristiriitaisia tietoja. Myös nämä ristiriidat tuon esille tässä tutkielmassa.

YK järjestönä on saanut paljon kritiikkiä juhluvien puheiden ja käytännön toimien epäsuhdasta. Osaltaan tämä tutkimus antaa lisäeväitä myös keskusteluun juhlapuheiden ja todellisten tekojen suhteesta tai ainakin siitä mitä juhlapuheissa tarkkaan ottaen UNTAESin yhteydessä kiiteltiin. Yksittäisen operaation onnistuminen riippuu paljolti operaatiolle määritellystä mandaatista: jos mandaattiin määrätty tehtävät on toteutettu määräajassa, operaatio on onnistunut. On eri asia, mikä on ollut tilanne ennen operaation aloittamista ja missä määrin tuo tilanne on muuttunut operaation loputtua.

Käytän seuraavia alakysymyksiä ohjaamaan empiirisen aineiston ryhmittelyä ja analyysiprosessia:

- ✓ Millainen oli reintegraatiosuunnitelman aikataulu ja kriisinhallintaoperaation mandaatti?
- ✓ Miten suunnitelma aineistolähteiden mukaan käytännössä toteutui?

- ✓ Millaisia motiiveja eri toimijoilla oli?
- ✓ Ilmenikö kulttuurien ja/tai etnisten ryhmien välisiä jännitteitä tai ristiriitoja, miten?
- ✓ Millä tavoin kommunikaatio ja työnjako eri toimijoiden välillä toimi?

On useita perusteita sille, miksi tähän tutkimuskysymykseen kannattaa etsiä vastausta. Ensimmäinen näkökulma on kansantaloudellinen: vuonna 2010 pelkästään Suomen valtion budjetista 78 119 000 euroa on varattu kriisinhallintaan, ja sotilaalliseen kriisinhallintaan 53 483 000 euroa, yhteensä siis lähes 132 miljoonaa euroa suomalaisten veronmaksajien rahoja (Valtioneuvosto 2009). YK:n talousarvioissa kriisinhallintaprojekteihin varatut määrärahat ovat olleet kasvussa 2000-luvulla, määrärahoissa puhutaan miljardeista (Renner 2005). Summat ovat suuria, ja koska kriisinhallintaa harjoittavat käytännössä kansainväliset järjestöt (YK, EU, NATO) joiden toiminta rahoitetaan verovaroin, ei ole aivan yhdentekevää miten kriisinhallintaprojektit onnistuvat tai epäonnistuvat. Tämä tutkimus on siten osa yleistä kriisinhallintaprojektien jälkiseuranta-tutkimusta.

Toinen näkökulma on yhteiskunnallinen. Kun paljon työtä vaatinut projekti on ohi, useimmiten huokaisemme helpotuksesta ja unohdamme vaikeudet matkan varrella koska lopputulos oli onnistunut, tai ainakin osa tavoitteista tuli täytettyä. Kuitenkin itse prosessi – kuinka päädyttiin projektin alkupisteestä loppupisteeseen – on kaikkein merkityksellisin, sillä projektin eri vaiheista voimme oppia ja parantaa tulevien projektien onnistumismahdollisuuksia. Kaikista kriisinhallinnan muodoista väliaikaishallinnon järjestäminen on monimutkaisin: verrattuna rauhanturvaamiseen tai toisaalta kehityshankkeisiin kansainvälinen väliaikaishallinto haastaa perinteisen valtion suvereniteettikäsitteen, ja vaatii tiukkaa sitoutumista myös kansainväliseltä yhteisöltä (Korhonen, Gras ja Creutz 2006). On tärkeää tutkia, miten valta siirretään toimijalta toiselle – ja miten eri toimijat prosessin aikana käyttäytyvät. Toimijoita eivät väkivaltaisen konfliktin jälkeisessä väliaikaishallintoprojektissa ole vain kansainvälinen yhteisö ja valtio jolle valta projektin loputtua luovutetaan, vaan myös esimerkiksi pakolaiset,

konfliktin eri osapuolet, kansalaisjärjestöt ja kriisinhallintahenkilökuntaa lähettävät maat.

Kolmanneksi, kriisinhallintaprojekteissa on usein kyse elämästä ja kuolemasta, ja valtaosaa ihmisistä kiinnostaa kriisinhallinta myös henkilötasolla: myös monen suomalaisen sukulainen tai ystävä on ollut tai on parhaillaan kriisinhallintatehtävissä maailmalla joko YK:n tai jonkin muun järjestön lähettämänä. Suomalaisessa mediassa kriisinhallinta on esillä viikoittain, usein jopa päivittäin, jos jokin operaatio on poliittisesti tai muuten erityisen merkityksellinen, kuten vuoden 2010 aikana rauhanturvaoperaatio Afganistanissa missä suomalaiset rauhanturvaajat ovat olleet jopa tulilinjalla useampaan otteeseen. Afganistanin yhteydessä on keskusteltu kriisinhallinnan mielekkyydestä silloin, kun tilanne on vielä päällä (Lindholm 2009), ja keskustelu sinibarettien valtuuksista kävi kuumana jo Bosnian sodan yhteydessä 1990-luvulla etenkin Srebrenican tapahtumien jälkeen (BBC News 1999). Tämä tutkimus siis osallistuu myös keskusteluun siitä, onko kriisinhallintaoperaatioista hyötyä ja mitä niillä voidaan saavuttaa. Tämä tutkimus ei ota kantaa keskusteluun ulkoisesta puuttumisesta konflikteihin, vaan nimenomaan konfliktien jälkihoitoon, kun rauhansopimus on ensin solmittu.

Tämän tutkielman valmistumista ovat edesauttaneet ennen kaikkea nykykielten laitos, joka myönsi minulle gradustipendin syksyllä 2010, ja työnantajani joka mahdollisti opintojeni loppuun saattamisen syksyllä 2010, ja antoi tutkimusidean. Lisäksi haluan kiittää Aleksanteri-instituutin maisterikoulua inspiroivasta monitieteisestä ilmapiiristä, Kroatian ulkoasiainministeriön kirjastonhoitajaa avusta aineiston hankinnassa sekä kannustavia ohjaajiani FT Tomi Huttusta ja VTT Jouni Järvistä.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimusaineiston sekä käytetyt analyysimetodit. Luvussa 3 esittelen kriisinhallinnan teoreettista taustaa, ja luku 4 esittelee tutkimuksen kannalta olennaista historiallista taustaa. Seuraavassa luvussa 5 päästään käsiksi tutkimustuloksiin. Tutkimusraportin viimeinen luku 6 kertoo tutkimusprosessin kulun, keskustelee kriittisesti tutkimuksesta sekä esittelee mahdollisuuksia jatkotutkimuksille aiheesta.

2 Tutkimusaineiston esittely sekä käytetyt tutkimusmenetelmät

2.1 Aineiston esittely ja keruu

Tutkimusaineistona käytän kirjallista aineistoa kuvaamaan kansainvälisen yhteisön sekä Kroatian valtion näkökulmia Itä-Slavonian liittämismenettelyistä. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa olen lisäksi haastatellut muutamia henkilöitä, mutta nämä haastattelut eivät ole osa varsinaista empiiristä, analysoitavaa aineistoa.

Tutkimusaineisto koostuu seuraavista osista:

- ✓ Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin raportit UNTAES-operaation etenemisestä (Liite 1)
- ✓ kirjeet Kroatian pysyviltä YK-edustajilta Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston puheenjohtajalle (Liite 2)

Kaikki tutkimuksessa käytetty kirjallinen aineisto on julkista. Kroatian ulkoasiainministeriön kirjaston hoitaja keräsi ja luovutti käyttööni Kroatian valtion näkökulmaa koskevan aineiston sekä muita kirjallisia lähteitä tukemaan empiirisessä aineistossa esitettyjä näkökulmia – näistä lähteistä osa on salaisia, tutkimusta varten käyttööni lainattuja asiakirjoja, joihin olen kuitenkin saanut viittausluvan. Edellä listatut YK:n raportit, joita tässä tutkimuksessa on käytetty empiirisenä aineistona, löytyvät kaikki YK:n virallisilta verkkosivuilta osoitteesta www.un.org.

Suunnitelmissani oli viime hetkeen saakka sisällyttää tähän tutkimukseen myös kolmas näkökulma, joka olisi muodostunut suomalaisten Itä-Slavoniassa siviilikriisinhallintatehtävissä työskennelleiden poliisien haastatteluista. Virkasuhteen vuoksi heidän haastattelemiseensa vaaditaan tutkimuslupa poliisihallitukselta, sisäasiainministeriöstä. Haastattelu- ja tutkimusluvan saamiseksi olin yhteydessä Kriisinhallintakeskukseen Kuopiossa, missä tutkimusjohtajat Kirsi Henriksson ja Jari Mustonen auttoivat minua suuresti. Valitettavasti yrityksistämme huolimatta en kuitenkaan ehtinyt saada

haastattelulupaa tarpeeksi ajoissa, ja jouduin sen vuoksi luopumaan haastatteluaineiston käytöstä tässä tutkimuksessa.

Tutkimuksessa käytetyt aineistot eroavat jonkin verran toisistaan. YK:n pääsihteerin raportit noudattavat tarkasti samanlaista kaavaa: jokainen kappale on numeroitu, raportti alkaa aina johdannolla ja viittauksella edellisiin raportteihin ja asiakirjoihin, ja raportti loppuu aina eräänlaisiin johtopäätöksiin ja usein kiitoksiin. Tässä tutkimuksessa Kroatian näkökulmaa edustavat pysyvän YK-edustajan kirjeet ovat yleensä melko lyhyitä, ja varsinainen sisältö on kirjeen liitteissä. Liitteenä voi olla Kroatian hallituksen kirje YK:n pääsihteerille, raportti operaation edistymisestä, suunnitelma koskien jotain tiettyä aihetta, kuten pakolaisten paluuta tai tilastoja siitä mitä on tehty. Tästä rakenne-erosta johtuen Kroatian näkökulmaa koskevan aineiston luokittelu on summittaisempaa kuin YK:n pääsihteerin raporttien luokittelu. YK:n pääsihteerin raportit kattavat ajallisesti koko operaation, ja on syytä olettaa, että muita raportteja UNTAES-operaatiota koskien ei ole olemassa, koska pääsihteeri viittaa aina edelliseen raporttiinsa jokaisen uuden raportin alussa (ensimmäisessä raportissa hän toteaa sen olevan ensimmäinen). Myös operaation mandaatin eri osa-alueita käsitellään melko tasapuolisesti raporteissa (ks. taulukko s.67). Kroatian YK-edustajan kirjeet taas eivät viittaa toisiinsa juurikaan, ja koska niin moni operaation osa-alue jää hyvin vähälle käsittelylle kirjeissä (esimerkiksi vaalit, poliisijoukkojen perustaminen, sotilaskomponentti) herää epäilyksistä että suurin osa kommunikaatiosta operaatiota koskien on tapahtunut muuta kautta kuin mitä aineisto tässä kattaa. Kroatian YK-edustajan kirjeet ovat myös teemallisesti hajanaisempia ja epätasaisempia kuin YK:n pääsihteerin raportit – esimerkiksi kirje, joka on päivätty 28. huhtikuuta 1997 (HR5) käsittelee liitteineen ainoastaan pakolaisten paluuta.

2.2 Aineiston analyysin välineistö

Tutkimuskysymykseni on tarkoituksella hyvin empiirinen, sillä olen tässä vaiheessa kiinnostuneempi kriisinhallintaprojektin käytännöistä kuin teoriasta. Alasuutarin mukaan ”[j]os teoreettis-metodologinen viitekehys tematisoi aineiston siten, että voidaan määritellä useita keskenään rinnasteisia ja vertailukelpoisia

havaintoyksiköitä, on käytettävissä kaksi tietyin ehdoin mahdollista etenemistapaa eli kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen analyysi” (Alasuutari 2001:212). Tutkimusotteeni on kvalitatiivinen koska laadullisen analyysin keinoin pystyn parhaiten vastaamaan asettamaani tutkimuskysymykseen.

Tutkimuksen aineiston analysoinnissa käytän metodisina työkaluina aineiston teemoittelua ja Greimasin (1980) aktanttimallia ajatteluni pohjana. Lisäksi olen soveltanut osittain tutkimuksessani systemaattista sisällönanalyysiä, lähinnä koostaessani aineistosta kaksi kertomusta. Olen valinnut kyseiset metodit käytettäväksi tässä tutkimuksessa koska, kokeiltuani eri vaihtoehtoja, päädyin siihen tulokseen että näillä metodeilla kykenen saamaan tästä aineistosta vastauksen tutkimuskysymykseeni käytettävissäni olevien resurssien rajoissa. Tutkimusaineistoani olisi mahdollista tutkia myös kokonaan narratiivisen tai narratiivien tutkimuksen keinoin, jolloin analyysi keskittyisi enemmän juonen, henkilöiden ja kerrontatavan tarkasteluun - nyt olen ainoastaan hahmotellut juonellisen kertomuksen aineistosta ja analysoinut sitä A.J. Greimasin aktanttimallin keinoin. Samoin tutkimukseen soveltuisi metaforatutkimus tai argumentoinnin analyysi, mutta silloin keskittyisin aineiston analyysiin yksittäisten sanojen tasolla, kun nyt olen valinnut aineistosta tapahtumia ja koostanut niistä kertomuksen. Lisäksi aineistoani olisi mahdollista tutkia tietokoneavusteisesti avaintermejä etsimällä, luokittelemalla ja analysoimalla, mutta tämä keino saattaisi vääristää tutkimustulosta, kun tarkoitukseni on kuitenkin muodostaa kokonaiskuva prosessista.

Aivan ensimmäiseksi olen lukenut aineiston läpi raportti kerrallaan, ja määritellyt omaan arviooni perustuen mitä teemoja kyseisessä raportissa käsitellään. Kutsun tätä teemoittelun vaihetta mandaattilähtöiseksi luokitteluksi. Aineiston luokittelun teemat olen johtanut YK:n yleiskokouksen päätöslauselmassa 1037 UNTAES-operaation siviilikriisinhallinnalle määritellyn mandaatin perusteella (UNSC 1996 1037, kohdat 11 ja 12), koska raportit pääasiallisesti käsittelevät mandaatissa määriteltyjä tehtäviä.

Alasuutarin ohjeita luovasti noudattaen olen seuraavassa analyysin vaiheessa määritellyt aineistolleni melko harvaluokkaisen typologian teoreettis-metodologisen viitekehykseni perusteella (Alasuutari 2001:212). Typologian luokat ovat turvallisuus, laillisuusperiaate ja poliittiset ja taloudelliset rakenteet⁶. Kutsun tätä typologiaa tutkimuksessani teorialähtöiseksi. Tutkimukseni on silti aineistolähtöinen – tämä teorialähtöinen typologia toimii ainoastaan analyysin apuvälineenä.

Seuraavaksi olen luokitellut aineiston typologioiden mukaisesti taulukkoon⁷. Alasuutarin mukaan ”taulukointi on vain kätevä tapa esitellä se aineisto, johon laadullinen analyysi perustuu” (2001:193). Myös tässä tutkimuksessa taulukkoa käytetään apukeinona, jotta aineiston sisältö hahmottuisi lukijalle helpommin. Analyysin tässä vaiheessa olen laskenut, missä suhteissa eri teemat esiintyvät aineistossani, jotta tämän raportin lukijalle syntyisi kokonaiskuva tutkimusaineiston sisällöstä. Tämä osa aineiston analyysia perustuu suuresti omaan intuitiooni ja tulkintaani, sillä laadullisen tutkimuksen periaatteet huomioon ottaen olisi mielestäni epäolennaista laskea esimerkiksi yksittäisten sanojen esiintymistä. Yksittäisillä sanoilla voi olla useampia synonyymeja (esimerkiksi sanat *refugees* ja *displaced people* viittaavat molemmat teemaan ”pakolaisten paluu”) joita olisi kenties hankala löytää aineiston yleisluontoisen analyysin tasolla. Lisäksi olen käyttänyt tutkijan tulkintavapautta niissä tapauksissa kun esimerkiksi kappaleessa mainitaan usein sana *minority* mutta kappaleen yleisempi teema on selvästi ”ihmisoikeudet”. Samassa kappaleessa on toisinaan käsitelty useampaa kuin yhtä teemaa, jolloin olen merkinnyt molemmat teemat. Tästä johtuen merkintöjä per dokumentti on siis enemmän kuin kappaleita. Tarkka luettelo aineistona käytetyistä dokumenteista löytyy liitteistä (Liitteet 1,2).

Seuraavaksi olen koostanut sekä YK:n raporteista että Kroatian valtion näkökulmaa kuvaavasta Šimonovićin kokoamasta aineistosta juonirakenteiset kertomukset eli

⁶ Tarkemmat perustelut teorialähtöiselle luokittelulle luvussa 3, s.40.

⁷ Tarkempi selvitys aineiston luokitteluperusteista on annettu luvussa 5 aineiston analyysin yhteydessä.

narratiivit muodostaakseni kokonaiskuvan aineistosta aktanttimallin soveltamista varten. Narratiivien muodostamisessa olen käyttänyt apuna aineistosta laatimiani taulukoita, jotka löytyvät tämän tutkielman sivulta 67.

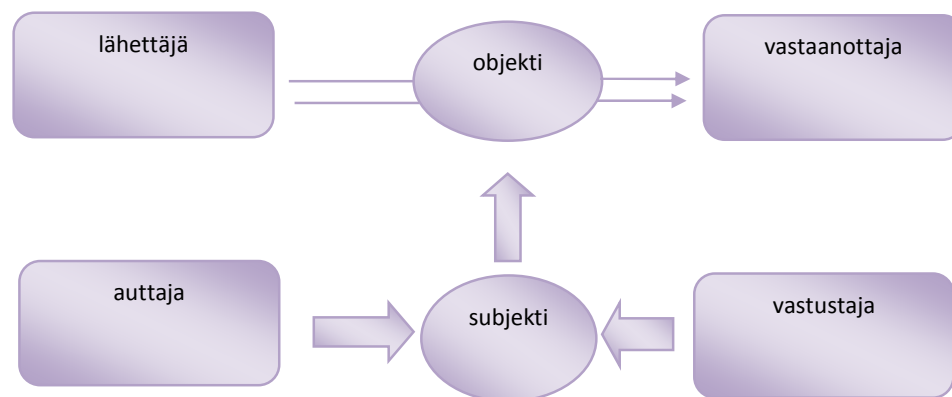
Artikkelissaan Kertomusten sisällön analyysi Satu Apo (Apo 1990) kuvailee, kuinka systemaattista sisällönanalyysia käytetään selvittämään myös ilmiöitä, joita teksteissä ei voi välittömästi havaita. Apon mukaan tekstit ovat erityyppisiä kertovia diskursseja, jotka vastaanottaja hahmottaa visuaalisesti ja/tai auditiivisesti - tässä tutkimuksessa tekstejä ovat raportit joista kirjallinen aineisto muodostuu. Pertti Alasuutarin mukaan "...päämääriä, keinoja ja esteitä sisältävä toiminnan elementtien kuvaus voidaan aina periaatteessa esittää myös jonkinlaisen kertomuksen muodossa, vaikka alkuperäiskertomus ei sitä sellaisena esittäisikään" (Alasuutari 2001). Tämän Alasuutarin periaatteen mukaisesti olen Apon sisällönanalyysiin liittyviä ohjeita soveltaen muodostanut narratiivit aineistostani.

Apon mukaan kertomusjoukon perussemantiikan yleiskuvan hahmottamiseksi on välttämätöntä aloittaa analyysi kertomusten tyypillisen tapahtumakulun kuvaamisesta. Apo erittelee sisällönanalyysin vaiheet seuraavasti: (1) referaatit, jotka ovat paitsi analyysin perusta myös argumentoinnin välineitä, (2) juonen segmentointi sopiviin jaksoihin ja näiden semanttinen luonnehdinta (tämä on tutkijan intuition varassa!) ja (3) aineiston jakautuminen luokkiin. (Apo 1990.)

Tässä tutkimuksessa olen muodostanut eri kertomuksista (eli raporteista ja muusta aineistosta) kaksi kronologisesti etenevää juonellista narratiivia, jotka kuvaavat samaa prosessia kahdesta eri näkökulmasta. Apon mukaan kertomuksissa, joissa esiintyy useita henkilöitä, kannattaa tapahtumarakenteen yksiköt usein kuvata propositioina joissa näkyvät termit ja niiden välinen suhde (Apo 1990:67). Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt Greimasin aktanttimallia kuvatakseni systemaattisesti eri toimijoiden väliset suhteet, koska Apo ei artikkelissaan tarjoa yksityiskohtaista metodia suhteiden määrittämiseksi. A.J. Greimasin kirjassaan esittelemä malli pohjautuu aikaisempiin tutkimusmalleihin joissa kertomuksista on eritelty toimijaluettelo, mutta jätetty tutkimatta lueteltujen toimijoiden väliset suhteet (Greimas 1980:201).

Greimasin mukaan kertomuksista on melko selkeästi havaittavissa kaksi perustoimijaa (syntaktista aktanttia), subjekti ja objekti. Toinen Greimasin käyttämä aktanttikategoria on lähettäjä vs. vastaanottaja. Havainnollistaakseen näitä eri aktantteja Greimas käyttää perinteistä tarinaa Graalin maljan etsinnästä esimerkkinä: subjekti on tässä tapauksessa Sankari joka etsii Graalin maljaa (objekti). Sankarin lähettäjänä on Jumala, ja vastaanottaja on tässä tapauksessa ihmiskunta. Greimasin sanon "... molemmat aktanttikategoriat näyttävät tähän saakka muodostaneen yksinkertaisen mallin, joka on perustunut kokonaan objektiin – jota taas on pidetty samalla kertaa sekä halu että kommunikaation objektina." Edellä mainittujen aktanttien lisäksi Greimas erottaa vielä yhden aktanttikategorian: auttaja vs. vastustaja. Nämä kuvaavat esimerkiksi hyviä ja pahoja voimia jotka joko edistävät tai jarruttavat subjektin toimintaa objektin tavoittelussa. Greimas myös pitää auttaja-vastustaja –aktantteja toissijaisina, jopa muiden aktanttien heijastumina, "joita pidetään hyvänsuopina tai pahansuopina sen mukaan, miten ne suhtautuvat hänen haluunsa." (Greimas 1980:201-205.)

(TAULUKKO 1) GREIMASIN AKTANTTIMALLI KAAVION MUODOSSA
(GREIMAS 1980:206)

Analyyysiprosessissani on ollut siis neljä vaihetta:

(1) valitun aineiston luokittelu teemoittain ja vieminen teoreettis-metodologisen viitekehyksen perusteella luokiteltuun taulukkoon (teorialähtöiset ja mandaattilähtöiset luokat, taulukot tutkielman sivulla 67)

(2) Kahden narratiivin koostaminen aineistosta käyttäen apuna aineistosta laadittua taulukkoa

(3) Eri toimijoiden poimiminen aineistosta ja sijoittaminen Greimasin aktanttimallin kaavioon

(4) Aktanttimallin tulkitseminen ja soveltaminen tutkimuskysymyksen näkökulmasta

Analyysin ensimmäinen vaihe on ollut työläin ja pitkäkestoisin, ja seuraavat kolme vaihetta pohjaavat ensimmäiseen vaiheeseen ja ovat tapahtuneet osin samanaikaisesti. Tutkimusprosessi on edennyt laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan epälineaarisesti, siten että usein tutkimuksen eri vaiheissa olen joutunut palaamaan taaksepäin kyetäkseni jatkamaan eteenpäin. Alasuutarin mukaan laadullinen analyysi koostuu havaintojen pelkistämisvaiheesta ja arvoituksen ratkaisemisvaiheesta, ja ”aineistoa tarkastellaan aina vain tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta” (Alasuutari 2001). Käytännössä, koska tutkimusaiheeni liittyy hyvin moneen eri tieteenalaan ja teoreettiseen keskusteluun, olen ensin valinnut aineiston, sitten päivittänyt teoreettismetodologista viitekehystä, palannut jälleen aineistoon ja taas takaisin saadakseni teoreettismetodologisen viitekehyyksen vastaamaan analyysini yksiköitä ja toisinpäin.

3 Teoreettinen näkökulma kriisinhallintaan

Kroatian sota, ja rauhanprosessin seurauksena Itä-Slavonian reinteegrointi Kroatiaan, ovat osa Jugoslavian hajoamisprosessia, mikä taas on osa suurempaa historiallista kokonaisuutta eli Kylmän sodan loppumista. Kylmän sodan loppuminen johti rauhan ja turvallisuuden käsitteiden uudelleen määrittelemiseen, ja myös YK:n osallistuminen entisen sosialistisen Jugoslavian tapahtumiin täytyy tulkita suhteessa uusiin konsepteihin kuten ennakoiva diplomatia, rauhan tekeminen, rauhaan pakottaminen, humanitaarinen avustustyö, humanitaarinen sekaantuminen ja konfliktinjälkeinen rauhan rakentaminen (Leurdijk 1994:2; Langholtz 1998:xii). Yhdistyneiden kansakuntien rauhanturvatoiminnalle Jugoslavian hajoamissodat olivat siis eräänlainen tulikoe.

YK:n pääsihteeri Boutros-Ghali kirjoittaa heinäkuussa 1992 julkaistussa rauhanagendassaan, kuinka 31. toukokuuta 1990 jälkeen Yhdistyneiden kansakuntien rooli konfliktien ennaltaehkäisijänä ja ratkaisijana on tullut keskeiseksi, kun sen toimintaa eivät enää rajoita lukuisat vetoamukset veto-oikeuteen, jotka aiemmin maailmanpoliittisista syistä estivät suurimman osan toiminnasta. Boutros-Ghali määrittelee YK:n rauhanturvatoiminnan tavoitteet seuraavasti: 1) pyrkiä tunnistamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa mahdolliset tilanteet, jotka voivat johtaa konfliktiin, ja yrittää diplomatian keinoin poistaa vaaran lähteet ennen väkivaltaisia seurauksia; 2) konfliktin syttyessä osallistua rauhan aikaansaamiseen ratkaisemalla asiat jotka ovat johtaneet konfliktiin; 3) rauhanturvaamisen kautta työskennellä rauhan, hauraankin, säilymisen puolesta ja avustaa rauhantekijöitä rauhansopimuksen solmimisessa; 4) valmius avustaa rauhan rakentamisessa erilaisissa olosuhteissa: instituutioiden ja infrastruktuurin jälleenrakentaminen kansoille, jotka sisällissota on repinyt erilleen, sekä rauhanomaisten, molempia osapuolia hyödyttävien siteiden rakentaminen aiemmin keskenään sotineiden kansojen välille; 5) laajassa mielessä kohdistaa toiminta konfliktin syvimpien syiden ratkaisemiseen, joita ovat taloudellinen epätoivo, sosiaalinen epätasa-arvo ja poliittinen painostus. (Boutros-Ghali 1992, kappale 15.)

Sotien luonne on nykyään toisenlainen verrattuna esimerkiksi toiseen maailmansotaan, mikä on vaikuttanut myös kriisinhallinnan luonteeseen. Valtioiden väliset sodat ovat nykyään harvinaisia, sen sijaan nykyiset sodat ovat useimmiten sisällissotia, tai etnisiä sotia. Mary Kaldor (2001:20) jakaa teoksessaan sodat vanhoihin ja uusiin: vanhojen sotien tavoitteet olivat ideologisia tai geopolittisia, kun taas ”uusien sotien strateginen päämäärä on väestön karkottaminen massamurhien, pakkosiirtojen sekä poliittisen, psykologisen ja taloudellisen pelottelun avulla”. Kaldorin mukaan vanhoissa sodissa valtiot taistelivat toisiaan vastaan kansan tuella ja suurin osa kuolonuhreista oli sotilaita. Uusissa sodissa sen sijaan ”talouden heikkeneminen ja rikollisuuden, korruption ja tehottomuuden yleistymisen vähentävät valtion tuloja, järjestäytynyt rikollisuus ja puoliositilaallisten joukkojen muodostuminen yksityistävät väkivaltaa ja poliittinen legitimitetti murenee” (Kaldor 2001:17). Suomen entisen puolustusministerin Elisabeth Rehnin mukaan sisällissotia hallitsee vahva vallan vaatimus, ja valta, jota tavoitellaan, voi olla taloudellista kuten timantit Länsi-Afrikassa tai kokaiini Kolumbiassa, tai poliittista, kuten entisen sosialistisen Jugoslavian alueella (Rehn 2005). Lisäksi Rehnin sanoin kaikkia näitä konflikteja yhdistää siviileihin kohdistunut brutaalius, ja itse asiassa suurin sisällissotien uhrijoukko koostuu siviileistä (emt:5). Kimmel kirjoittaa että kansallisvaltioiden sijaan nykyisissä sodissa yhä useammin taistelevat ”kulttuuriset valtiot”, joiden poliittiset rakenteet ja identiteetit perustuvat etnisyyteen, kieleen, rotuun, traditioon, uskontoon ja alueeseen (Kimmel 1998:57). Kulttuuriset konfliktit johtavat taisteluihin joihin kuuluvat keinoina kansanmurha ja etninen puhdistus – taisteluihin jotka ovat erityisen julmia ja joilla on pitkäaikaiset seuraukset (emt:58).

Tutkijat Junne ja Verkoren toteavat, että kehittyviä maita, jotka ovat hiljattain olleet sisäisen konfliktin näyttämönä, on jo niin paljon, että konfliktinjälkeisestä kehitystyöstä on itse asiassa tullut ennemminkin normi kuin poikkeus. Kun kaikkein köyhimmissä maissa suuri osa valtion tuloista muodostuu kehitysavusta, saattaa kansainvälinen apu toisinaan jopa rohkaista väkivaltaisen konfliktin syttymistä. Erilaisten järjestöjen lähempi tarkastelu paljastaa, että itse asiassa kolme eri ryhmää kilpailee resursseista ja elintilasta: (1) konfliktien ehkäisemiseen ja

sovitteluun keskittyvät järjestöt, (2) humanitaarista hätäapua tarjoavat järjestöt ja (3) pitkän tähtäimen kehitykseen ja instituutioiden rakentamiseen keskittyvät järjestöt. Nämä kolme ryhmää eivät useinkaan keskustele keskenään, vaikka ottamalla huomioon toistensa näkökulmat ne hoitaisivat oman tonttinsa parhaiten. Konfliktinjälkeisen kehityksen tärkein tehtävä ei siten ole jälleenrakennus, vaan rakenteiden kehittäminen siten, että väkivaltaiset konfliktit pystytään välttämään. (Junne ja Verkoren 2005:2-6.)

Tässä luvussa esittelen kriisinhallinnan keskeisiä käsitteitä ja teoreettista keskustelua siinä määrin kuin se on tarpeen taustoittamaan käsillä olevaa tutkimusta. Käsite reintegraatio tarkoittaa verkkosanakirjan mukaan jonkin asian jälleenliittämistä osaksi jotain kokonaisuutta (Merriam-Webster Online), ja se ei näyttäisi vakiintuneen kansainvälisten suhteiden tai maailmanpolitiikan käsitteistöön. Näin ollen tämän tutkimuksen yhteydessä olen keskittynyt kriisinhallinnan käsitteisiin, jotka ovat yleisesti käytössä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ja joiden katson liittyvän olennaisesti myös tämän tutkimuksen aihepiiriin – onhan käsiteltävä reintegraatioprosessi kuitenkin osa kansainvälistä kriisinhallintaa.

3.1 Kriisinhallinnan käsite

Yhteistä kaikille näkemilleni kriisinhallinnan käsitteen määritelmille on, että käsite on laaja ja voidaan ymmärtää monella eri tavalla. Suomalaisen diplomaatin Mika-Markus Leinosen (2005:110) mukaan ”[k]riisinhallinnan käsitteistöä, rakenteita ja kykyjä vielä yhtäältä rakennetaan ja toisaalta niitä samanaikaisesti sovelletaan, kun kokemuksia karttuu ja niistä opitaan.”

NATOn määritelmän mukaan kriisinhallinta voi sisältää sotilaallisia ja ei-sotilaallisia keinoja vastata uhkaan kansallisessa tai kansainvälisessä tilanteessa. Kriisi voi olla poliittinen, sotilaallinen tai humanitaarinen ja sen syynä voi olla poliittinen tai aseellinen konflikti, teknologinen onnettomuus tai luonnonkatastrofi. Kriisinhallinta koostuu eri tavoista, joilla näitä kriisin eri muotoja hoidetaan. Moniin kriisinhallintaoperaatioihin viitataan usein epämääräisesti rauhanturvaoperaatioina, mutta kriisinhallintaoperaatioita on monia erilaisia. Jokaisella

operaatiolla on tarkat tavoitteet ja mandaatti, jotka on tärkeä tietää kyetäkseen ymmärtämään operaation vaikutuksia, rajoitteita ja muotoa. (NATO 2010.)

Suomen ulkoasiainministeriön Turvallisuuspolitiikan ja kriisinhallinnan yksikön mukaan EU:n sotilaallisen kriisinhallinnan yhteydessä on erotettavissa kolme käsitettä: kriisinhallinta, siviilikriisinhallinta ja kokonaisvaltainen kriisinhallinta. Nämä käsitteet määritellään seuraavasti:

Kriisinhallinta: Kansainvälisen yhteisön toimet kriisien estämiseksi ja rajoittamiseksi, osapuolten väkivallankäytön lopettamiseksi, aiheutuneiden tuhojen korjaamiseksi sekä kriisialueen turvallisuuden, vakauden ja yhteiskunnan toimintojen sekä oikeusjärjestyksen palauttamiseksi.

Kokonaisvaltainen kriisinhallinta: Kokonaisvaltainen lähestymistapa kriisinhallinnan kohdealueen tukemiseksi eri keinoin, mukaan lukien diplomaattiset toimet, siviili- ja sotilaallinen kriisinhallinta, kehitysyhteistyö ja humanitaarinen apu. Tavoitteena on eri toimintojen koordinointi ja johdonmukaisuus kunkin toimijan itsenäistä roolia kunnioittaen. Toiminnan vaikuttavuutta on arvioitava kokonaisuutena.

Siviilikriisinhallinta: Siviilikriisinhallinnalla tuetaan asiantuntija-avun ja muin keinoin kriisialueiden kehitystä kohti demokratiaa, oikeusvaltioperiaatteiden ja ihmisoikeuksien edistämistä ja kunnioitusta, hyvää hallintoa sekä toimivaa kansalaisyhteiskuntaa.

(Suomen Ulkoasiainministeriö 2010, lihavointi alkuperäinen)

Mikaeli Langinvainio (2005:60) toteaa muutaman vuoden takaisessa artikkelissaan että ”siviilikriisinhallinnan käsite ei toistaiseksi ole saanut vakiintunutta yhteisesti hyväksyttyä määritelmää”. Langinvainion mukaan käsitteen määritelmän puuttuminen on todellinen ongelma siviilikriisinhallinnan käytännön kannalta: kansainväliset ja kansalliset toimijat käyttävät samaa termiä mutta tarkoittavat käytännössä eri asioita, jolloin kalliin, aikaa vievän ja riskialttiin operaation onnistuminen on vaarassa (emt:60-61).

Australialainen hallinto- ja ihmisoikeusasiantuntija Mark Plunkett (2005:75) kirjoittaa, että konfliktinhallintatapoja on kolme: voiman tai pakkokeinojen käyttö, lain voima jolloin jaetaan valta uudelleen vaalien ja oikeudenkäyntien kautta tai neuvottelemisen (mukaan lukien rauhan tekeminen ja rauhan turvaaminen). Plunkettin (emt) mukaan rauhan operaatioiden tehtävä on luoda oikeusvaltio ennen itse valtion uudelleen järjestämistä, ja oikeusvaltion luomiseen on kaksi eri

tapaa joita voidaan yhdistellä: (1) pakottamismalli (oikeudenkäynnit, tuomareiden ja poliisien kouluttaminen, sotarikostuomioistuin jne.) ja (2) neuvottelumalli (psykologinen prosessi, jonka lopputuloksena on perustavanlaatuinen muutos väestön tietoisuudessa ja väkivallan kulttuurin korvaaminen neuvotteluilla hallintojärjestelmillä).

Paul R. Kimmelin (1998:60) mukaan on myös kolme erilaista lähestymistapaa väkivallan lopettamiseksi ja konfliktin hallitsemiseksi: rauhanturvaaminen (*peacekeeping*), rauhan tekeminen (*peacemaking*) ja rauhan rakentaminen (*peacebuilding*). Näiden kolmen lähestymistavan tavoitteet ja keinot ovat hyvin erilaisia: siinä missä perinteinen rauhanturvaaminen keskittyy estämään väkivallan leviämisen, rauhan rakentamisen tavoitteena on luoda yhteisö ja parantaa traumatisoituneet. On mielenkiintoista verrata Kimmelin näkemystä rauhanturvaamisesta eräänlaisena pakkokeinona väkivallan leviämisen estämiseksi Plunkettin näkemykseen, jonka mukaan rauhanturvaaminen on osa neuvotteluratkaisun keinovalikoimaa.

(TAULUKKO 2) ERILAISET LÄHESTYMISTAVAT RAUHAAN (KIMMEL 1998:60).

	rauhanturvaaminen	rauhan tekeminen	rauhan rakentaminen
tavoitteet	estää väkivallan leviäminen	sovittaa erot	luoda yhteisö, parantaa traumoja
prosessit	vihollisten erottaminen	neuvottelu	yhteistyö
hallinta	ulkoinen voima	säännöt, kolmannet osapuolet	sisäiset palkinnot
ryhmät	alueellinen	laillinen, sopimusperustainen	suhteet
erimielisyydet	lykätään myöhemmäksi	hallittu	ratkaistu (anteeksianto, toipuminen)
tietoisuus	etnokeskeinen	sietäminen	ymmärrys
suhteet	antagonistiset	liittolaiset	ystävät
oppiminen	vähäistä	systeeminen, konseptuaalinen	kulttuurienvälinen, prosessinomainen
aikaraamit	välittömästi, menneisyys	lähitulevaisuus	pitkäaikainen
päätöksenteko	voimaperustainen	kompromissit	konsensus, yhteisymmärrys
tulokset	alueet, vankilat	sopimukset	ymmärtäminen, harkinta
avainreaktiot	pelko	valppaus, varovaisuus	luottamus, kunnioitus

Konfliktin jälkeisen hallinnon järjestäminen kansainvälisen yhteisön toimesta on nähdäkseni Kimmelin (1998:60) määrittelemistä kolmesta lähestymistavasta lähimpänä rauhan tekemistä. Korhosen, Grasin ja Creutzin (2006:31) mukaan kansainvälisen konfliktinjälkeisen hallinnon konseptia on hankala määritellä koska ei ole olemassa yhtenäistä mallia konfliktinjälkeisissä tilanteissa suoritetuille toiminnoille: verrattuna ”vain” kriisinhallintaan tai rauhanturvaamiseen kansainvälinen konfliktinjälkeinen hallinto menee syvemmälle yhteiskuntaan ja haastaa valtion perustoiminnot sekä suvereniteetin piirteet tehden hallinnollisten toimintojen järjestämisestä aidosti kansainvälisen projektin – jolloin myös vastuu siirtyy yksittäiseltä valtiolta kansainvälisen yhteisön harteille. Itä-Slavonian reintegraatioprojekti Kroatiaan, UNTAES, oli ensisijaisesti hallinnollinen operaatio, ja operaation mandaatti sisälsi sekä sotilaallisia että siviilikomponentteja⁸. Korhonen, Gras ja Creutz listaavat joitakin yhteisiä elementtejä, mitä kansainvälisen konfliktinjälkeisen hallinnon järjestämisoperaatioilla on ollut: siviili- ja sotilashenkilökunnan yhteistyö, operaatioiden riittämätön koordinointi ja tehtäväkohtainen luonne, rahoitusvaikeudet, sekä yritys istuttaa läntisiä liberaaleja arvoja kohdemaan yhteiskuntaan ja politiikkaan (Korhonen, Gras ja Creutz 2006:31-39).

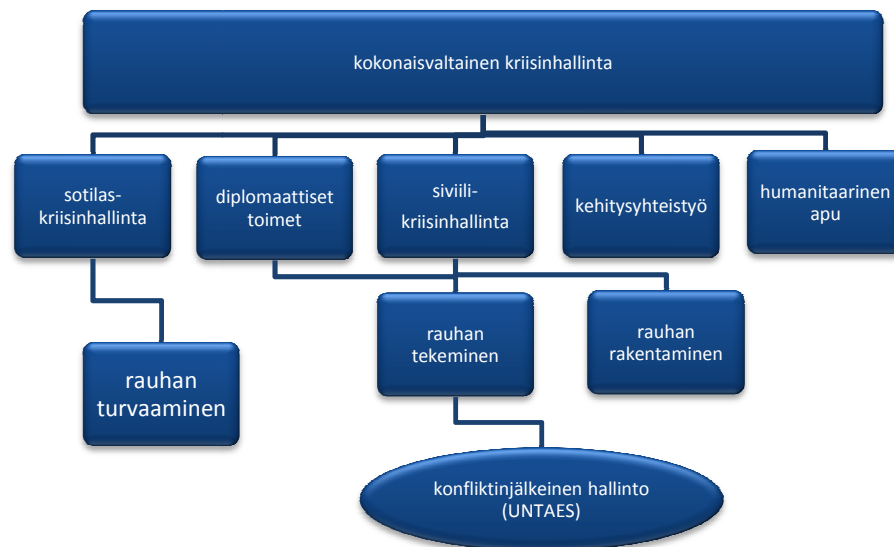
Kroatian entinen YK-suurlähettiläs Mario Nobile kuvaa elävästi kirjassaan, kuinka YK:n silloinen pääsihteeri Boutros-Ghali pohti ennen UNTAES-operaation lopullisen mandaatin määrittelyä, pitäisikö operaatio toteuttaa YK:n peruskirjan luvun VI ”Riitojen rauhanomainen selvittely” vai VII ”Toimenpiteet rauhaa uhattaessa tai rikottaessa taikka hyökkäysten sattuessa” alla (Nobile 2000:503; Yhdistyneet kansakunnat 1956). Tämä kysymys on olennainen, koska mandaatti määrittää sen mitä YK:n lipun alla toimivat kriisinhallinnan siviili- ja sotilastoimijat kentällä käytännössä voivat tehdä. Ruotsin ulkoasiainministeri Carl Bildtin (1999) mukaan YK:n ongelmat entisen Jugoslavian alueella johtuivat paljolti riittämättömästä ja toisaalta epäselvästi määritellystä mandaatista – hyvin rajoitettujen sotilaallisten resurssien puitteissa YK:n olisi pitänyt kyetä venymään moninaisiin tehtäviin

⁸ Lisää mandaatin määrittelystä Johdantoluvussa, s.13-14.

humanitaarisen avun jakamisesta ja siviilien puolustamisesta kansainvälisen sotarikostuomioistuimen pystyttämiseen.

Edellä esitettyjen määritelmien mukaisesti olen muodostanut seuraavan kaavion selventämään tutkimuksen kannalta olennaisten käsitteiden suhdetta toisiinsa:

(TAULUKKO 3)

Todellisuus on kuitenkin ylläesitettyä kaaviota monimutkaisempi, ja useimmiten kriisinhallintaoperaatiot ovat kaikkea tätä yhtä aikaa, ja eri osasten suhteet toisiinsa käytännössä vaihtelevat tilanteista ja olosuhteista riippuen.

3.2 Konfliktin jälkeiset kehitysvaiheet

Langholtzin mukaan konfliktin hallinnan keinojen pohtiminen täytyy aloittaa jo konfliktin vielä ollessa käynnissä (Langholtz 1998). Teoriassa tie konfliktista kohti pysyvää rauhaa voisi kulkea lineaarisesti siten, että ensin neuvotellaan ja saavutetaan rauhansopimus, jonka jälkeen rakennetaan uudelleen infrastruktuuri ja pystytetään hallinto, jota seuraa demokraattinen kehitys ja toipuminen konfliktista. Brownin mukaan sodanjälkeisen jälleenrakennuksen strategia vaatii aina räätälöintiä alueen ja paikallisten ihmisten mukaan (Brown 2005:105).

Rauhanprosessien tutkijat Darby ja Mac Ginty kuitenkin toteavat, ettei ole olemassa tyypillistä rauhanprosessia, joka etenee lineaarisesti ensimmäisistä

kuulostelevista neuvotteluista rauhan vakiintumiseen tiettyjen vaiheiden kautta. Heidän mukaansa rauhanprosessin todellisuus on usein dynamiikaltaan nykivä ja monimutkainen koreografia, jossa aloitteiden ja myönnytysten ajoittaminen riippuu paikallisista olosuhteista. Darby ja Mac Ginty määrittelevät onnistuneen rauhansopimuksen kriteerit seuraavasti: (1) päähenkilöt ovat halukkaita neuvottelemaan hyvässä uskossa; (2) päätoimijat ovat mukana prosessissa; (3) neuvottelut kohdistuvat konfliktin keskeisiin asioihin; (4) tavoitteiden saavuttamiseksi ei käytetä voimaa; (5) neuvottelijat sitoutuvat prosessiin. (Darby ja Mac Ginty 2003:1-2.)

Dirk Solomons kirjoittaa että ilman turvallisuutta ei ole toivoa, eikä ilman toivoa ole sitoutumista yhteiseen tulevaisuuteen – näin ollen väkivalta täytyy saada hallintaan ennen kuin toipumisprosessi aseellisesta konfliktista voi alkaa (Solomons 2005, 19). Hohen (2005:71) mukaan lyhyen aikavälin taloudellisen kehityksen ja maan tehokkaan jälleenrakennuksen kannalta perinteisten auktoriteettien mukaan ottaminen prosessiin ja paikallisen ymmärryksen kunnioittaminen voivat helpottaa prosessia.

Junnen ja Verkorenin (2005) mukaan konfliktinjälkeisen kehityksen haasteet riippuvat konfliktin syttymisen syistä. He erottavat neljä erilaista syyjoukkoa: 1) ulkoiset tai kansainväliset syyt, 2) valtion liian heikko tai vahva ominaisluonne, 3) yhteiskunnalliset piirteet (esimerkiksi taloudellinen epätasa-arvo, kilpailevat kansallismieliset aatteet, luonnonvarojen jakautuminen), ja 4) yksilökohtainen suuntautuminen (esimerkiksi uskonto, poliittinen ideologia). Nämä syyt täytyy ottaa huomioon esimerkiksi uutta infrastruktuuria suunniteltaessa. Toinen dilemma liittyy rauhan ja kehityksen tavoitteisiin: rauhan ja elämän nopean normalisoitumisen (sekä talouskasvun) kannalta nopea infrastruktuurin jälleenrakentaminen osaavan ulkomaisen työvoiman avulla on toivottavaa, mutta pitkäkestoisen kehityksen kannalta olisi hyödyllisempää palkata paikallista työvoimaa ja luoda siten osaamista ja työpaikkoja, vaikka prosessi vaatisi pitkällisen poliittisen keskustelun ja työn laatu ei kenties täyttäisi vaatimuksia. (Junne ja Verkoren 2005:7-9.)

Plunkettin mukaan aivan ensimmäiseksi on luotava oikeusvaltio: oikeusvaltio on ”liima joka pitää yhdessä laillisten suhteiden verkkoa josta valtio muodostuu”. Plunkett toteaa että operaatioiden suunnittelijat usein luulevat että oikeusvaltio on demokraattisten vaalien automaattinen seuraus. Kuitenkin tämän näkemyksen ongelma on että se ei ota huomioon todellista tilannetta missä ihmisiä ohjaa sosiaalisten suhteiden varaan rakentuvat Abraham Maslow’n tarvehierarkia. Selviytyminen ja identiteetti riippuvat liitoista jotka rakennetaan esimerkiksi alueen, perheen, uskonnon ja työn varaan. Toisin sanoen tämä sosiaalisten suhteiden järjestelmä riittää tukemaan oikeuden toteutumista silloinkin kun toimiva valtio puuttuu. (Plunkett 2005:76.)

Infrastruktuurin rakentaminen on tärkeä osa konfliktinjälkeistä jälleenrakennusprosessia. Brownin mukaan on kaksi päätavoitetta jotka sodanjälkeisten infrastruktuurin jälleenrakennus-strategioiden tulee huomioida. Ensinnäkin paikalliset täytyy saada vakuuttuneiksi siitä että infrastruktuurin järjestäminen kannattaa jotta rauhanrakennusprosessi onnistuisi, ja toiseksi infrastruktuurista täytyy luoda kestävä. Olosuhteiden ollessa oikeat infrastruktuuri voi yhdistää jaetut yhteisöt ja muodostua asteittaisen toipumisen moottoriksi. Väestöä jakavan verkoston luominen todennäköisesti vahvistaa etnisiä jakoja pitkällä tähtäimellä, kun taas väestöä yhdistävien verkostojen muodostaminen voi vaikuttaa hyvin myönteisesti pitkän aikavälin poliittisen ja/tai etnisen harmonian saavuttamiseksi. (Brown 2005:102-103.)

(TAULUKKO 4) YHTEISÖJOHTOISEN INFRASTRUKTUURIN PYRAMIDIMALLI (LÄHDE: BROWN 2005:109)

Brownin mukaan hyvä hallinto on kaiken keskiössä silloin, kun tarkoituksena on luoda yhteisöjohtoinen infrastruktuuri ennemmin kuin byrokraattinen hallinto. Keskushallinto voi sisältää kansainvälisiä elementtejä, etenkin kun prosessia on edeltänyt epäonnistuneen valtion romahtaminen. Kuitenkin Brown toteaa, että ulkoa istutetulla hallinnolla, kuten myös monilla kansallisilla hallituksilla, on taipumus keskittää liikaa päätöksentekoa jolloin reuna-alueista tulee talouden ja yhteiskunnan periferiaa. Etniset tai uskonnolliset konfliktit ovat Brownin mukaan erityistilanteita, jolloin vahva kolmannen osapuolen vaikutus on olennaista, jotta eri ryhmien välinen tasa-arvo toteutuisi eikä mikään ryhmä pääse käyttämään väärin luotua infrastruktuuria eristääkseen toisen ryhmän edustajat yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti. (Brown 2005:108-113.)

Toipuminen on prosessi, joka koostuu traumojen parantamisesta, rohkaisevasta dialogista ja suhteiden uudelleen luomisesta – kuten myös kansalaisyhteiskunnan rakentumisen auttamisesta, kehitystyön tukemisesta ja poliittisten ja taloudellisten rakenteiden uudelleen rakentamisesta (Hart 2001:307). Infrastruktuurin, hallinnon ja poliittisen päätöksentekojärjestelmän rakentaminen on siis vain pieni osa kaikesta siitä työstä, mitä tarvitaan jotta ihmisten elämä normalisoituu aseellisen konfliktin jälkeen.

3.3 Väliaikaishallinnon järjestäminen osana kansainvälistä kriisinhallintaa

Akatemiaprofessori Martti Koskenniemi (2006:iii) toteaa *International Post-Conflict Situations: New Challenges for Co-Operative Governance* -kirjan esipuheessa kuinka jonkin alueen kansainvälisen hallinnon järjestämisestä keskustellaan usein ikään kuin siihen liittyisi vain hallintoteknisiä ongelmia, vaikka suvereniteetin ja poliittisen legitimitetin ongelmat ovat tällaisen hallinnon ydinongelmia. Myös Elisabeth Rehnin (2005:6) mukaan tuhoutuneen infrastruktuurin jälleenrakentaminen ei ole vaikeaa jos rahoitus löytyy, mutta paljon hankalampaa on näkymättömien vahinkojen korjaaminen: yhteiskunnan jälleenrakentaminen ja henkisen selviytymisen tukeminen. Koskenniemen (2006:iv) mukaan 2000-luvulla suvereniteetin, legitimitetin ja demokratian käsitteitä on hallinnon yhteydessä

käytetty lähinnä välineellisessä tarkoituksessa, ikään kuin ehtoina maailman turvallisuudelle laajassa mittakaavassa. Kuitenkaan kansainvälinen hallinto ei ole niinkään rauhan ja turvallisuuden säilyttämisen väline ulkopuolisen maailman kannalta, vaan sen tarkoitus on luoda olosuhteet vakaalle poliittiselle elämälle konfliktin repimässä yhteiskunnassa (emt).

Tanja Hohe (2005:59) kritisoi artikkelissaan YK:n toimintaa siitä, että paikallishallinnon perustaminen ei yleensä ole ollut kovin korkealla väliaikaishallinnon tavoitteiden listalla, ja vaikka hallinnon hajauttaminen ja vallan siirtäminen paikallishallinnolle ovat muodostuneet kansainvälisiksi päätavoitteiksi hyvän hallinnon edistämiseksi kehittyvissä maissa, nämä periaatteet eivät ole vielä kylliksi juurtuneet osaksi konfliktinjälkeistä valtionrakennusta. Hohen (2005:70) mukaan kansainvälinen yhteisö on usein keskittynyt kansallisten instituutioiden rakentamiseen olettaen virheellisesti, että vakaa kansallinen demokraattinen hallitus väistämättä edistää rauhaa kansan keskuudessa - kuitenkin vakauden ja selkeiden virallisten rakenteiden tarve on äärimmäisen korkea konfliktinjälkeisessä tilanteessa kansalaisten keskuudessa, jotka yrittävät rakentaa uudelleen normaalia elämäänsä.

Korhosen, Grasin ja Creutzin mukaan on olemassa kaksi vastakkaista näkemystä siitä, pitäisikö kansainvälisen väliaikaishallinnon järjestämiseen muodostaa jonkinlainen toimintamalli vai ei. Mallin vastustajat perustelevat näkemystään sillä että toimiakseen erilaisissa tilanteissa malli täytyisi määritellä niin väljästi että mallin tulkitseminen ja soveltaminen voisi pahimmillaan johtaa kiistoihin muodollisuuksista ja mallin konseptuaalisesta tulkinnasta. Mallin puolustajat taas perustelevat mielipiteensä kansainvälisen hallinnon legitimitietin parantumisella ja operaation tehokkuuden paranemisella. Mallin puolustajien mukaan nykyisissä oloissa, ilman riittävää suunnittelua ja valvontamenetelmiä kansainvälinen hallinto on usein tehoton, kallis ja saavuttaa tavoitteensa huonosti tai vain osittain. Kirjan tekijöiden mukaan kansainvälisten ja alueellisten organisaatioiden olisi mahdollista luoda mallit jotka ottaisivat huomioon operaatioiden erilaiset luonteet, mutta sisältäisivät kuitenkin perusvaihtoehdot miten järjestää joko kokonainen

hallintokoneisto tai kevyt tarkkailuhallinto tilanteesta riippuen. (Korhonen, Gras ja Creutz 2006:248-250.)

Herrero kirjoittaa, että instituutioiden rakentamisessa konfliktin jälkeen on löydettävissä kolme vaihetta: hätätila, yhteinen hallinto ja väliaikaiset demokraattiset instituutiot kolmannen osapuolen valvonnassa. Konfliktinjälkeisessä tilanteessa, missä kolmas osapuoli on voimakkaasti mukana, täytyisi Herreron mukaan huomioida ainakin kaksi asiaa. Ensinnäkin vallan luovuttaminen paikallisiin käsiin täytyy tehdä asteittain siten, että paikallisella väestöllä ja poliittisella eliitillä on selvä käsitys kehityksen suunnasta ja että paikallisilla instituutioilla on riittävä kapasiteetti ottaa valta vastaan. Toiseksi konsultointi kaikkien poliittisten, etnisten ja sosiaalisten ryhmien kanssa kaikilla tasoilla on avainasemassa, jos tahdotaan välttää paikallisen väestön vieraantumisen prosessista ja toisaalta saada heidän varaukseton tukensa ulkopuolelta ohjattuun instituutioiden rakennusprosessiin. (Herrero 2005:45,56.)

3.4 Etninen konflikti ja kansainvälinen apu – törmäys?

Etnisen enemmistön ja vähemmistön yhteiselo on usein hyvin ongelmallista: poliittisen tahdon puute ja syvä epäluottamus sodan tapahtumien vuoksi aiheuttavat jännitteitä etnisten ryhmien välille ja vaikeuttavat elämän normalisoitumista, kuten myös pakolaisten paluuta kotiseudulleen (Hart 2001:292). Kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden toimijoilla on usein erilainen kulttuurinen tausta, ja siitä huolimatta heidän täytyy pystyä toimimaan tehokkaasti yhdessä. Mahdollisia kulttuurisia jännitteitä on vielä enemmän jos kriisinhallintaoperaation kohde on etnisen konfliktin jälkitilanne. David Pinton (2000:12) mukaan aina kun ihmiset, joiden kulttuuriset normit ja arvot ovat erilaiset, kohtaavat toisensa, on olemassa suurempi väärinymmärryksen, väärinkommunikoinnin ja väärän hallinnoinnin riski jos he eivät tunne toistensa kulttuuria.

Kimmelin (1998) mukaan tämän päivän rauhanturvaoperaatiot ovat kulttuurisesti haastavia rauhanturvaajille. YK-joukot tulevat eri maista ja työskentelevät oudossa ympäristössä, jolloin kulttuurishokki ja kulttuuriset väärinkäsitykset ovat

väistämättömiä. Kommunikointi on jatkuva haaste missä tahansa monikulttuurisessa ympäristössä – saati sitten väkivaltaisen konfliktin jälkitilanteessa. Rauhanturvaajat eivät ole aina tervetulleita, ja byrokraattiset epäselvyydet lisäävät tilanteen hankaluutta. Rauhanturvaajat usein valittavat tylsyyttä ja yksityisyyden puutetta kentällä ja kärsivät yksinäisyydestä ja eristyksissä olemisesta. Lähettäjävaltioiden sekä konfliktin osapuolten väliset poliittiset ja taloudelliset liitot menneisyydessä sekä epätasaiset resurssit ja palkat, erilainen koulutustausta ja hallintoperinne vaikeuttavat kommunikointia kentällä. Rauhanturvaajat tarvitsevat kulttuurista tietoisuutta kasvattavaa koulutusta, joka auttaa heitä ymmärtämään taistelun osapuolia ja paikallisia tapoja, luomaan merkityksellisiä kontakteja kansalaisten ja toisten rauhanturvaajien kanssa sekä olemaan hyviä roolimalleja. Ilman tällaista koulutusta rauhanturvaajista voi tulla osa ongelmaa sen sijaan että he auttaisivat ratkaisemaan ongelman. (Kimmel 1998:62.)

Länsimaita arvostellaan usein demokratian ja länsimaisten arvojen pakkosyöttämisestä kehittyviin yhteiskuntiin konfliktinjälkeisen jälleenrakentamisen tai kansainvälisen avun yhteydessä. Junnen ja Verkorenin (2005:10) mukaan voi olla, että konfliktin osapuolet eivät ole ensisijaisesti kiinnostuneita länsimaiden tapaan taloudellisesta hyvinvoinnista vaan esimerkiksi kunniansa palauttamisesta ja asiansa tunnustamisesta. Tutkija David Pinto erottaa kaksi erilaista tarvehierarkiaa: yksilökeskeisen tarvehierarkian huipulla on omien tarpeiden tyydyttäminen, kun taas ryhmäkeskeisen tarvehierarkian huipulla on kunnia (Junne ja Verkoren 2005:10)⁹. Demokratia on yksi keskeisimpiä käsitteitä länsimaisessa kriisinhallintakeskustelussa, ja onneksi nykyään yhä useammin myös keskustellaan siitä, mitä demokratia itse asiassa tarkoittaa ja miten eri kulttuureissa demokratia ymmärretään. Kuitenkin Herreron (2005:43) mukaan väkivaltaisen konfliktin jälkeisissä tilanteissa on vain yksi prioriteetti: väkivallan uusiutumisen välttäminen.

⁹ Toissijainen lähde, alkuperäisteosta ei valitettavasti ollut saatavilla.

Johdannossa esittelin UNTAES-mandaatin, mistä olen johtanut mandaattilähtöiset luokat aineiston analyysia varten (luku 5, s.66-67). Teoreettisen viitekehyksen pohjalta olen johtanut seuraavat kolme teorialähtöistä teemaa: **turvallisuus**, **laillisuusperiaate** sekä **poliittiset ja taloudelliset rakenteet**. Turvallisuus teemana on olennainen, koska kuten Solomons (2005:19) toteaa, ilman turvallisuutta ei voi olla toivoa eikä myöskään sitoutumista yhteiseen tulevaisuuteen (ks. myös Kimmel 1998). UNTAES-operaation mandaatissa turvallisuuden ylläpitämiseen tähtääviä toimia ovat sotilaallisen kriisinhallinnan toimet, sekä siviilikriisinhallinnan puolella poliisivoimien perustaminen sekä pakolaisten paluun monitorointi – ihmiset eivät uskalla palata jos turvallisuustilanne on heikko. Seuraava teema, laillisuusperiaate (oikeusvaltio), on YK:n määritelmän mukaan hallinnon perusperiaate, ja se pitää tässä tutkimuksessa sisällään mandaattilähtöiset teemat vaalit ja sopimusvelvoitteet. Jotta demokraattiset vaalit voidaan järjestää, äänioikeutetuille täytyy myöntää tarvittavat asiakirjat. Normaalitilanteessa asiakirjojen myöntäminen perustuu kansalaisuuden todistamiseen ja erilaisiin rekistereihin, mutta konfliktinjälkeisessä tilanteessa rekisterit ovat usein puutteelliset tai niitä ei ole lainkaan, jolloin laillisuusperiaate (ja virkamiesmoraali) on ydinasia. Tässä luvussa käsitellyistä tutkijoista mm. Plunkett (2005), Brown (2005) ja Kimmel (1998) ovat kirjoittaneet valtion rakenteiden luomisen tärkeydestä konfliktin jälkeen. Sopimusvelvoitteet taas pitävät sisällään mm. ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien kunnioittamisen sekä sopimusosapuolten välisen yhteistyön, jotka myös kuuluvat laillisuusperiaatteen piiriin (onnistuneesta rauhansopimuksesta Darby ja MacGinty 2003). Kolmas teorialähtöinen teema, poliittiset ja taloudelliset rakenteet (Koskeniemi 2006; Korhonen, Gras & Creutz 2006), käsittää mandaatin tehtävät jotka liittyvät hallinnon ja julkisten palveluiden sekä infrastruktuurin järjestämiseen. Seuraavassa luvussa 4 esittelen serbien ja kroaattien välisen konfliktin taustaa sekä itse konfliktin tapahtumia, jotta lukijan olisi helpompi ymmärtää UNTAES-operaation haasteellisuus ja oikeutus.

4 Ennen reintegraatiota – katsaus historiaan

Miksi Itä-Slavonian liittäminen Kroatiaan on tapauksena mielenkiintoinen? Alueella on pitkään asunut serbejä ja kroaatteja lähes yhtä paljon, ja heidän lisäksi vielä muita etnisiä ryhmiä. Itä-Slavonia¹⁰ on menneisyydessä jaettu monta kertaa eri tavoin eri hallintoyksiköiden alaisuuteen. Myös sillä konfliktilla, jonka seurauksena Itä-Slavoniasta tuli ensin osa Krajinan serbitasavaltaa ja sittemmin reintegraatioprosessin kautta osa Kroatiaa, on juurensa historiassa. Tässä luvussa käydään läpi lyhyesti tämän tutkimuksen kannalta olennaisilta osin Kroatian valtion historiaa ennen sosialistiseen Jugoslaviaan (SFRJ) liittymistä, sosialistisen Jugoslavian aika sekä käsitellään tarkemmin niitä syitä jotka johtivat Jugoslavian hajoamiseen. Lisäksi käsitellään omana alalukunaan 1990-luvun sotavuosien tapahtumat Kroatian kannalta, Erdutin rauhansopimuksen solmiminen ja sodan jälkeinen kehitys Kroatiassa.

Tässä taustoittavassa luvussa olen käyttänyt pääasiassa Kroatian historiasta kertovia tieteellisiä lähteitä, koska reintegraatioprosessin tarkoitus oli integroida Itä-Slavonia Kroatian valtioon. Kroatian historiaa käsittelevää tutkimusta tehdään (luonnollisesti) paljon Kroatiassa, ja myös valtaosa Kroatiaa käsittelevästä englanninkielisestä tieteellisestä tutkimuskirjallisuudesta on kroatialaistaustaisten tutkijoiden kirjoittamaa. Kroatialainen Kroatian historiaa käsittelevä kirjallisuus on vielä toistaiseksi valitettavan usein melko kansallisesti värittyä, minkä vuoksi olen joutunut käyttämään etenkin kroaatinkielisiä lähteitä hyvin valikoivasti. Serbivähemmistön asema Kroatiassa on edelleen poliittisesti kuuma aihe johtuen omaisuuskiistoista, takaisin paluun ehdoista ja valtion sisäisten pakolaisten suuresta määrästä (aiheesta lisää s.84-85). Kenties tästä johtuen Kroatian valtion alueella asuvan serbivähemmistön historiaa käsitteleviä tieteellisesti korkeatasoisia teoksia on julkaistu valitettavan vähän, jos lainkaan. Serbiassa julkaistu materiaali Kroatian serbeistä ei mielestäni täytä tieteellisen lähdeaineiston kriteerejä. Koska tutkimukseni ei keskity historian narratiivien

¹⁰ Siten kuin se tässä tutkimuksessa ymmärretään, ks. Johdanto.

tutkimukseen, katson että käytettyä laajempi lähdevalikoima ei olisi tuonut lisäarvoa historiallisten tapahtumien kuvaukseen.

4.1 Kroaattien ja serbien kansallisuuskäsitysten juuret

Koska tämän tutkimuksen aiheena on etnisten ryhmien välisen konfliktin jälkitilanne tietyllä maantieteellisellä alueella, on välttämätöntä määrittellä, mitä etnisillä ryhmillä ”serbit” ja ”kroaatit” tässä tutkimuksessa tarkoitetaan. Alex J. Bellamy (2003) esittelee kroaattien kansallista identiteettiä käsittelevässä kirjassaan kansallisen identiteetin muodostumisesta ja olemuksesta käytyä keskustelua eri tutkijoiden välillä. Hän tulee siihen johtopäätökseen että on mahdotonta määrittää tarkasti kroatialaisen kansallisuuden (Croatian nationhood) etnistä edeltäjää, vaikka monet tutkijat ovat sitä yrittäneet, ja näin ollen on mahdollista puhua kroaateista selkeästi omana kansanaan vasta ensimmäisen Kroatian valtion perustamisen jälkeen (emt:35)¹¹. Myös tässä tutkimuksessa kroaateilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka kokevat kuuluvansa etniseen ryhmään jonka yhtenäinen historia tämänhetkisen käsityksen mukaan alkaa vuonna 924, jolloin Tomislavista tuli Kroatian ja Dalmatian kuningaskunnan hallitsija (emt. 35).¹² Niin ikään tässä tutkimuksessa serbeillä tarkoitetaan etnistä ryhmää, jonka jäsenet itse kokevat kuuluvansa tähän ryhmään, jonka jäsenet pääsääntöisesti puhuvat äidinkielenään serbiaa ja tunnustavat ortodoksista uskontoa. Kuten George W. White kirjassaan toteaa, serbien kansallisen identiteetin määrittely on melko mutkikasta, muun muassa koska osa serbeistä ei tunnusta esim. bosnialaisen kansallisen identiteetin olemassaoloa ja kokee sen sijaan että kaikki ”jugoslaavit” ovat serbejä (White 2000:255).

Nykyinen itsenäinen ja bumerangin muotoinen Kroatian valtio koostuu neljästä osasta, jotka ovat kulttuurillisesti melko erilaisia. Osilla on myös jokaisella oma erillinen historiansa. Nämä osat ovat Slavonia idässä, Dalmatia etelässä (sisältäen Dubrovnikin joka oli pitkään itsenäinen kaupunkivaltio), Istrian niemimaa lähellä

¹¹ On mielenkiintoista huomata, että Bellamyn tutkimien lähteiden mukaan kroaatit eivät välttämättä ole slaavilainen kansa lainkaan alun perin.

¹² Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Kroatian ja Dalmatian kuningaskunnan asukkaat olisivat aikanaan kokeneet muodostavansa yhtenäisen etnisen ryhmän.

Italiaa ja Zagrebin seutu pohjoisessa. Kroatialaisen historioitsijan Ivo Goldsteinin mukaan (1999) pitkän aikaa historiassa Kroatia tarkoitti ainoastaan tätä viimeksi mainittua nykyisen valtion luoteisosaa. Kirjassaan *Croatia – a nation forged in war* englantilainen toimittaja-kirjailija Marcus Tanner määrittelee tarkoitavansa Kroatialla keskiaikaisesta Kroatian, Slavonian ja Dalmatian kolmoiskuningaskunnasta alkunsa saanutta valtiota, joka muodosti autonomisen kroaattien hallinnollisen alueen eli *banovinan* hieman ennen toista maailmansotaa, ja josta sitten sodan loputtua tuli Kroatia, yksi Titon johtaman sosialistisen Jugoslavian tasavalloista (Tanner 1997:xiii).

Kansallisen tietoisuuden kehitys ennen ensimmäistä maailmansotaa

Goldsteinin mukaan oikeastaan vasta 1700-luvun lopulla alueen ollessa osa Itävalta-Unkarin kuningaskuntaa ajatus yhtenäisestä Kroatian kansasta alkoi vallata alaa, samoihin aikoihin kun nationalistiset aatteet levisivät Euroopassa ylipäätään. 1800-luvun alussa Kroatia oli poliittisesti ja kulttuurillisesti vielä epäyhtenäinen, ja asteittain sivistyneistö hyväksyi ajatuksen yhdestä standardikielestä, joka loisi perustan kroaattien kansalliselle yhtenäisyydelle. Nuorista porvareista muodostettu illyristien¹³ liike valitsi štokavimurteen kroatian kirjakielen perustaksi. Paitsi Kroatiassa, tätä murretta käytettiin laajalti myös Serbiassa, ja Goldstein esittää, että illyristien taka-ajatuksena olikin muodostaa yhtenäinen eteläslaavien kansa ennen pitkää. Goldsteinin mukaan tämä ajatus kuitenkin kaatui muiden eteläslaavien innostuksen puutteeseen. (Goldstein 1999:61.)

Kroaattihistorioitsija Ivo Banacin mukaan etenkin serbit kokivat, että illyrismi oli salanimi yritykselle pysäyttää serbien kansallisen tietoisuuden leviäminen (Banac 1988:79). Illyristeistä kehittyi kroaattien kansallinen liike *Hrvatski narodni preporod*, jonka johtavana hahmona toimi runoilija Ljudevit Gaj. Liikkeen tarkoituksena oli yhdistää kroatialaiset unkarilaistamista vastaan, ja tästä vastakkainasettelusta kehittyivät Kroatian ensimmäiset poliittiset puolueet 1800-luvun puolivälissä. (Goldstein 1999:59-64; Banac 1988:79.)

¹³ Kroaatiksi ilirizam, iliristi

Goldstein kertoo, kuinka Ranskan vallankumouksen tuulet puhalsivat myös Kaakkois-Eurooppaan. Kroatian hallitsija ban Jelačić muodosti itsenäisen hallituksen ja huononsi Kroatian välejä Unkariin merkittävästi. Seuraavina vuosikymmeninä Itävalta-Unkari taisteli säilyttääkseen keisarikuntansa kasassa, ja Kroatia modernisoitui merkittävästi erityisesti hallinnollisessa ja poliittisessa mielessä. Eteläslavismi eli *jugoslavizam* aatteena sai yhä enemmän kannatusta kroaattien keskuudessa, jotka hakivat turvaa laajemmasta slaaviperheestä selviytyäkseen pienenä kansakuntana ympäröivien suurvaltojen muodostamaa uhkaa vastaan. Samanaikaisesti kuitenkin myös kroatialainen kansallismielinen aate kasvoi Ante Starčevićin julistaessa, että kaikki eteläslaavit ovat kroaatteja. 1867 Itävalta-Unkarin hallinto muuttui, ja 1868 Kroatian hallitus allekirjoitti Unkarin kanssa sopimuksen joka määritteli Kroatian laillisen aseman valtiona seuraavaksi viideksikymmeneksi vuodeksi. Vaikka sopimuksen etuna oli, että Kroatian alueellinen koskemattomuus tunnustettiin, Kroatia joutui täysin riippuvaiseksi Unkarista talousasioissa ja Kroatian hallitsija oli Unkarin pääministerin alainen. Tämä tilanne synnytti levottomuuksia Kroatiassa. (Goldstein 1999:75-82.)

1500–1600 –luvuilla Goldsteinin (1999:40) mukaan Kroatian, ja siis Itävallan, etelärajalta oli muuttanut ottomaanien puolelta vuoristokylistä väkeä, sekä ortodokseja että katolilaisia, joista tuli asukkaita rajavyöhykkeelle joka oli Itävallan sotilashallinnon alainen erityisyksikkö¹⁴. Trifkovićin (2010:22,30) mukaan itävaltalaishallinto takasi rajavyöhykkeen asukkaille tiettyjä etuoikeuksia, ja rajavyöhykkeen naapurissa eläville Kroatian kansalaisoikeuksien haltijoille serbit¹⁵ olivat epätoivottuja, vieraita tunkeutujia niin kauan kuin he pitivät kiinni etuoikeuksistaan, nimestään ja ortodoksiuskonnosta. Molempien tutkijoiden mukaan rajavyöhykkeen maa oli melko hedelmätöntä, ja myös taloudellinen

¹⁴ Tunnetaan myös nimellä *vojna krajina*.

¹⁵ Trifkovićin mukaan rajavyöhykkeelle muuttaneet olivat pääasiassa ortodoksiuskoisia, eli siis serbejä (Trifković 2010:28).

kehitys alueella oli jäljessä verrattuna Kroatiaan (Trifković 2010:31; Goldstein 1999:40).¹⁶

Myös Kroaatteja asui Bosniassa ja etenkin Hertsegovinassa ottomaanien imperiumin alaisina. 1870-luvun puolivälissä he alkoivat kapinoida yhä voimakkaammin ottomaanivalloittajia vastaan. 1876 Serbia ja Montenegro julistivat sodan ottomaaneja vastaan valloittaakseen Bosnia-Hertsegovinan, mutta hävisivät. Itävalta-Unkari valtasi Bosnia-Hertsegovinan 1878 estääkseen serbialaisia saamasta aluetta haltuunsa, ja puolitti siten Ottomaanien valtakunnan. (Goldstein 1999:89-90.)

Huolimatta vuoden 1881 manifestista, jolla Krajinan sotilasvyöhyke määrättiin hallinnollisesti osaksi Kroatiaa ja Slavoniaa ja Kroatian maapinta-ala siten kasvoi, Unkarin muut toimet¹⁷ nostattivat kroaatit kapinaan. Mielenosoitukset kehittyivät kansallismieliseksi liikkeeksi, jolle Unkari joutui antamaan piirun verran periksi. Tilanne rauhoittui väliaikaisesti vuoteen 1903 saakka, jolloin kroaattien kansallismielinen integraatio oli kehittynyt tarpeeksi ja erittäin laajamittaiset kapinat pakottivat unkarilaisen hallitsijan jättämään Kroatian. (Goldstein 1999:92-93, 101-102.)

Itävalta-Unkarin kaksi keskusta, Wien ja Budapest, vetivät eri suuntiin. Kroaatit näkivät saksalaisen *Drang nach Osten* -suuntauksen uhkana pienten kansojen kehitykselle (Magaš 2007:436; Goldstein 1999:102). Unkari vaati omaa armeijaa suhteessa Itävaltaan, Serbian kuningas murhattiin, ja myös Venäjän heikkous sodassa Japania vastaan ja 1905 vallankumousaalto olivat poliittisia muutoksia jotka johtivat siihen että serbit ja kroaatit hakivat jälleen turvaa toisistaan (Banac 1988:97).

Goldsteinin (1999) mukaan Itävalta-Unkarin päätös 1907-1908 liittää Bosnia-Hertsegovina virallisesti valtakuntaansa kiristi jälleen välejä Serbian kanssa.

¹⁶ Tämä kuvaus ei kuitenkaan kaikesta päätellen päde Slavoniaan, ks. tämä tutkielma s.13 (Klemenčić & Schofield 2001).

¹⁷ mm. voimakas unkarilaistamispolitiikka vuoden 1868 sopimuksen tultua voimaan (Goldstein 1999).

Itävalta-Unkari oli kuitenkin tullut tiensä päähän kun ensimmäinen maailmansota alkoi Sarajevosta 1914. Kroatialaiset taistelivat Itävalta-Unkarin riveissä lähinnä oman maansa ulkopuolella, mutta tunsivat jo haaskalintujen kerääntyvän yläpuolelleen. Osa kroatialaisista poliitikoista alkoi suunnitella eteläslaavien valtioliittoa, ja moninaisten vaiheiden jälkeen Serbien, kroaattien ja sloveenien kuningaskunta perustettiin 1.12.1918. Tässä vaiheessa kroaatit olivat alkaneet tuntea yhteenkuuluvuutta katolilaisten sloveenien kanssa suurvaltoja Italiaa ja Itävaltaa vastaan, ja Magašin (2007:483) mukaan ilman sloveenipoliitikkojen aktiivista osallistumista Jugoslaviaa ei olisi koskaan syntynyt. Banacin (1988:138) mukaan päätös liittää kroaatit ja slovenit yhteen Serbian kanssa johtui olosuhteista ja päätöksen junailivat poliitikot joilla ei ollut kokemusta poliittisen vallan perustamisesta. Perustamisasiakirjaa tulkittiin monin eri tavoin jo heti alusta lähtien mistä seurasi väärinkäsityksiä ja perustavanlaatuista erimielisyyttä (emt). Valtoliiton perustamisprosessi oli siten epädemokraattinen, vastustus kansan keskuudessa oli voimakasta ja erilaisia oppositioryhmittymiä syntyi pian kaikilla ei-serbialueilla.

Serbien ja kroaattien kansalliset ideologiat Jugoslavian kuningaskunnassa

1800-luvun aikana alueella kehittyneitä kansallisia ideologioita leimaa kaksi pääsuuntausta. Ljudevit Gaj'n pääasiassa luotsaamat illyristit perustivat kansallisen ideologiansa yhteisen kulttuurin pohjalle jo siitä syystä, että kroaatit puhuivat kolmea hyvin erilaista kieltä. Banacin (1988:78) mukaan Gaj yritti luoda eräänlaista kompromissia: kaikki kroaatit ja eteläslaavit antaisivat jotain jotta saavutettaisiin yksi kirjakieli ja yksi kulttuurillinen (illyyri-) identiteetti. Samanaikaisesti serbialainen Vuk Karadžić loi perustaa modernille serbi-ideologialle, jonka mukaan kaikki, jotka puhuivat štokavimurretta, olivat serbejä - uskonnosta tai kulttuurista riippumatta (emt:80). Gaj'n jälkeen piispa Josip Juri Strossmayer jatkoi illyrismin perinteitä jalostaen aatetta edelleen yhteiselle kulttuuriselle ja yhden kirjakielen pohjalle rakentuvaksi jugoslavismiksi (emt:89).

Vuonna 1918 synnytytyssä yhteisessä kuningaskunnassa kahden kansan hyvin erilaiset kansalliset ideologiat törmäsivät. Lisämaustetta soppaan toi se tosiasia,

että Serbia oli vastikään ollut itsenäinen valtio, ja sillä oli pitkä historia takanaan myös laajenemisen ja sulauttamisen suhteen. Banacin (1988:111) mukaan kroaatit uskoivat serbejä selvemmin siihen, että jugoslavismi tarkoittaa valtiollisuuden ja jokaisen eteläslaavilaisen kansan itsenäisyyden kunnioittamista.

Goldstein (1999) toteaa, että kansallisten identiteettien kypsyessä kroaattien ja serbien väliset suhteet kehittyivät kahdella eri tasolla: tavallisten kansalaisten ja poliitikkojen. Huolimatta siitä tosiasiasta, että tavalliset kansalaiset solmivat seka-avioliittoja ja serbit ja kroaatit olivat monin eri tavoin tekemisissä toistensa kanssa, erot säilyivät taustalla. Syitä tähän olivat uskonnollinen suvaitsemattomuus, vieraan pelko, sekä tapa selittää konflikteja ennemmin kansallisista kuin taloudellisista tai muista syistä johtuviksi. Krajinan sotilasalueen liittäminen myötä 1881 serbivähemmistön osuus Kroatiassa nousi 26,3 prosenttiin, kun se aiemmin oli ollut 7 prosenttia. Vaikka Istrian niemimaa ei tuolloin vielä kuulunut Kroatiaan, serbien osuus oli silti suurempi kuin sodan syttyessä 1990-luvun alussa (1991 serbejä oli 12,2% väestönlaskun mukaan). 1800-luvun lopulla aluetta hallinnut Unkarin asettama Ban Héderváry lietsoi kyvykkäästi kroaattien ja serbien keskiluokkien välisiä kyteviä ennakkoluuloja (mikä auttoi häntä pysymään vallassa vuoteen 1903). Serbivähemmistö tunsu, että heitä uhkasi kroaattienemmistöön sulauttaminen, ja kun uusi kuningaskunta sitten yhdistyi Serbian valtioon, he tunsivat olevansa osa suurempaa kansaa jonka emämaa oli Serbia. (Goldstein, 1999:93-95.)

Banacin (1988:108) mukaan myös serbien ja kroaattien suhtautuminen uskontoon oli hyvin erilaista: serbit näkivät ortodoksisen uskonnon kansallisena instituutiona, kroaatit sen sijaan vastustivat katolilaisuuden ja kroaattiuden sitomista toisiinsa. Kun vielä Serbien, kroaattien ja sloveenien kuningaskunnan kahden suurimman kansan tulkinnat eteläslaavien yhtenäisyyden luonteesta olivat melko kaukana toisistaan, ei ole ihme että yhteisen valtion ensitaival oli lyhyt. Suositun kroaattipoliitikon Stjepan Radićin murha aiheutti levottomuuksia, ja 6.1.1929 kuningas Aleksanteri muutti perustuslakia diktatoriseen suuntaan kieltäen mm. kaikki poliittiset puolueet joiden nimessä oli kansallinen, uskonnollinen tai alueellinen merkitys, ja perusti hallinnon tukeman Jugoslavian Kansallisen

Puolueen (Goldstein 1999:121). Myös valtion nimi muutettiin Jugoslavian kuningaskunnaksi. Kuten Ramet (2006:23) toteaa, Karađordjevićin dynastia oli ensisijaisesti serbidynastia, ja muut kuin serbit (erityisesti albaanit, sloveenit, kroaatit sekä unkarilaiset, saksalaiset ja italialaiset vähemmistöt) kokivat hallitsijan vieraaksi itselleen, mikä heikensi dynastian legitimitettä valtaan. 1930-luvun lama pysäytti hyvin alkaneen taloudellisen kehityksen, ja myös poliittiset paineet rojalisteja vastaan kasvoivat. Äärikansalliset ryhmittymät saivat jalansijaa, joista vahvimaksi nousi kroaattien Ustaša-liike.

Toinen maailmansota

6.4.1941 Saksa liittolaisineen (Italia, Unkari, Bulgaria) hyökkäsi Jugoslavian kuningaskuntaan, ja maa antautui pari viikkoa myöhemmin. Ustaša, jonka jäsenistä suurin osa oli ollut ulkomailla tai piilossa tähän saakka, perusti Kroatian itsenäisen valtion (NDH), joka noudatti Italian ja Saksan hallinnollista ja poliittista mallia täysin. Vaikka valtio oli näennäisesti itsenäinen, käytännössä suuret osat Kroatiaa kuuluivat Italialle ja Unkarille, ja lisäksi NDH kustansi saksalaisten joukkojen ylläpidon alueellaan. Ustašan tavoitteena oli etnisesti puhdas itsenäinen Kroatia. (Goldstein 1999:131-136.)

Alkukesästä 1941 pääasiassa serbiväestö, kommunistisen puolueen organisoimana, hyökkäsi ase-in Ustašaa ja ulkomaisia valloittajia vastaan. Kommunistinen puolue oli tuolloin ainoa poliittinen puolue, jonka organisaatio kattoi koko maan. Toisen maailmansodan alkuaikoina kommunistinen puolue kutsui ihmisiä taisteluun fasismia ja vierasta valloitusta sekä Ustašaa vastaan, ilman sanaakaan luokkataistelusta tai sosialistisesta vallankumouksesta. Syksyllä 1941 vastarintataistelijat organisoituivat partisaaniliikkeeksi. (Goldstein 1999:140-144.)

Tapahtumat alueen muissa osissa vaikuttivat myös Kroatian tilanteeseen. Myöhäiskesällä 1941 Serbiassa alkoi taistelu tšetnikkien ja partisaanien välillä, vaikka he aiemmin olivat taistelleet rinnan saksalaisia vastaan. Sisällissota entisten liittolaisten välillä levisi pian Montenegroon, Itä-Hertsegovinaan ja Bosniaan, ja saavutti Kroatian 1942. Draža Mihailovićin johtamat tšetnikit taistelivat Jugoslavian

kuningaskunnan jatkuvuuden puolesta, kun taas partisaanit vastustivat kuningasta ja rojalistihallitusta. Goldsteinin mukaan tšetnikit näkivät sodanjälkeisen Jugoslavian Suur-Serbiana, joka käsittäisi myös Bosnia-Hertsegovinan, Montenegron, Makedonian, Dalmatian ja Kroatian, kun taas partisaanit tavoittelivat kuuden tasavallan kommunistista demokratiaa. Vuoden 1943 aikana partisaanit saivat Josip Broz Titon johdolla vähitellen vallan Kroatiassa ja muualla alueella. Vuoden 1944 jälkeen liittoutuneet hyväksyivät Titon ja partisaanit ainoaksi vapautusliikkeeksi Jugoslaviassa ja Kroatiassa. (Goldstein 1999:144-153.)

4.2 Sosialistisen Jugoslavian osatasavalta Kroatia

Toinen maailmansota synnytti sosialistisen Jugoslavian liittotasavallan (SFRJ), jonka muodostivat osatasavallat Serbia, Kroatia, Slovenia, Bosnia ja Hertsegovina, Montenegro sekä Makedonia. Lisäksi sosialistiseen Jugoslavian liittotasavaltaan kuului kaksi autonomista maakuntaa: Vojvodina ja Kosovo. Sosialistisen Jugoslavian liittotasavallan alkaessa hajota 1990-luvulla pintaan nousivat myös vanhat kaunat, jotka olivat osin syntyneet toisen maailmansodan aikana, osin jo aiemmin.

Toisen maailmansodan jälkeen uuden valtion ja sen osatasavaltojen rajat määriteltiin. Suurin osa Itä-Sirmiumia yhdistettiin Vojvodinan autonomiseen alueeseen vaikka se oli ollut Kroatian hallinnon alaisena keskiajalla ja uudelleen vuodesta 1699. Goldstein kirjoittaa, että syynä tähän oli alueen serbienemmistö. Raja-alueilla joista tuli osa Kroatiaa, erityisesti Vukovar ja sen ympäristö, serbejä asui paljon mutta he eivät koskaan muodostaneet enemmistöä alueella. (Goldstein 1999:159.)

Sosialistinen Jugoslavia teollistui ja vaurastui nopeasti, mutta maantieteellisesti kehitys jakautui epätasaisesti. Kroatia ja Slovenia toimivat talouden moottoreina. Kroatia oli teollistunut jo 1800-luvun lopulla ja Itävalta-Unkari oli jättänyt jälkeensä tehokkaan infrastruktuurin. Lisäksi Adrianmeren rannikko houkutteli ulkomaisia turisteja etenkin 1960-luvulta lähtien. Kroatia ja Slovenia olivat nettomaksajia, raha virtasi Belgradiin, missä kommunistinen puolue päätti sen jakamisesta. Paremmiin tuottavista osatasavalloista rahaa jaettiin köyhemmille alueille:

elintasoero Slovenian ja Kosovon välillä oli jopa kuusinkertainen (Bilandžić 1999:116). Kun Jugoslavian teollinen tuotanto alkoi taantua 1960-luvulla, Jugoslavian johto lääkitsi tilannetta keräämällä lisää veroja, mikä aiheutti lisää närää Kroatiaassa: teollisuus jäi vaille kipeästi kaipaamiaan investointeja ja joutui sen sijaan maksamaan enemmän veroa tuloistaan (Magaš 2007:622). Serbialaiset johtajat kyllä myötälivätkö kroatialaisia siinä että taloudellisia ja poliittisia uudistuksia kipeästi tarvittiin, mutta he eivät halunneet luopua Belgradin asemasta Jugoslavian kaupan ja pääoman keskittymänä. Tämä taloudellinen epäkohta ajoi kroatialaispoliitikot vastarintaan, ja syntyi osin kansallismielinen, mutta myös liberaali-demokraattinen liike joka tunnetaan Kroatian keväänä. Tito, syntyperäinen kroaatti, tuki kroatialaisjohtajien pyrkimyksiä tietäen että Jugoslavia voisi selviytyä ainoastaan, jos tasavaltojen tasavertaisuus taattaisiin (Magaš 2007:633). Kroatian kevät 1971 ei tuonut esiin pelkästään taloudellisia epäkohtia, vaan myös esimerkiksi serbien yliedustuksen Kroatian poliisivoimissa, armeijan johdossa, valtion viroissa, kommunistisessa puolueessa ja taloudessa, sekä kysymyksen kroatian kielen asemasta Jugoslavian virallisena kielenä (Goldstein 1999:179–180; Magaš 2007:634-636). Jugoslavian perustuslakia muutettiin 1974 ja valtaa keskushallinnolta siirrettiin osatasavalloille. Koska jonkinlainen kaitsija liittovaltiossa kuitenkin tarvittiin, marsalkka Titon valta itse asiassa kasvoi (Magaš 2007:638). Ennen perustuslain muuttamista ilmassa oli kuitenkin vahva sisällissodan uhka: serbieliitin keskuudessa Suur-Serbian idea eli edelleen vahvana, Kroatian serbivähemmistö koki olonsa uhatuksi ja osa varautui jopa aseellisiin hyökkäyksiin, ja kroaattijohtajat puolustivat kansallisia oikeuksiaan (Goldstein 1999:179-180; Magaš 2007:645-646).

Tulevan konfliktin siemenet siis kylvettiin jo sosialistisen Jugoslavian aikana, ja varsinkin perustuslakimuutoksen jälkeen Tito oli ainoa jäljellä oleva liittovaltion instituutio, yhdessä armeijan kanssa. Magašin mukaan keskeinen ongelma keskustelussa osatasavaltojen muuttamisesta suvereeniksi kansallisvaltioiksi oli se, että valtion suvereniteetti käsitteenä sotkettiin valtion rajojen sisällä olevan kansallisen ryhmän käsitteen kanssa (Magaš 2007:634). Toisin sanoen on mahdollista, että hallinnollisessa mielessä Jugoslavia olisi voinut elää kauemmin,

jos sen rajojen sisäpuolella asuville kansoille olisi tarpeeksi ajoissa annettu oikeus olla avoimen kansallismielisiä – toisia kansoja ja tasavaltojen rajoja kunnioittaen.

4.3 Sotaan johtanut kehitys

On ikuisuuskysymys, olisiko Jugoslavian hajoamissodat 1990-luvulla voitu välttää. Jälkikäteen monet tutkijat ovat todenneet, että Jugoslavian hajoaminen oli väistämätöntä. Magašin (2007:618) sanoin ainoastaan ”sosialistinen hanke” piti sosialistista Jugoslaviaa kasassa, Goldsteinin (1999:187) mukaan koossapitävä voima oli Tito. Suomalainen poliittisen historian tutkija Pilvi Torsti (2010:100) toteaa kuitenkin, että ”Jugoslavian hajoamisen jälkeen kirjoitetut arviot Jugoslavian ajasta ovat väkisinkin saaneet väriyksensä Jugoslavian väkivaltaisesta hajoamisesta”, ja muistuttaa samalla että Jugoslavia pysyi pystyssä vielä 11 vuotta Titon kuoleman jälkeen. Yhdysvaltalaisen tutkijan Sabrina P. Rametin (1996:34) mukaan yksityistämisen ja useampien poliittisten puolueiden salliminen jo 1970-luvulla tai viimeistään 1980-luvun puolivälissä olisi voinut estää kriisin syttymisen.

Tosiasiata on, että 1980-luvulle tultaessa liittovaltiolla oli useita vakavia ongelmia. Titon kuoleman jälkeen 1980 valta hajautui eikä yhtä johtavaa päätöksentekijää enää ollut, jolloin osavaltiot alkoivat vetää entistä enemmän kotiinpäin keskusvaltaa koskeissa päätöksissä, ja sosialistinen idealismi korvautui osin nationalistisella. Valtion menot olivat jo kauan olleet suurempia kuin tulot, ja lainarahalla ylläpidetty melko korkea elintaso alkoi kostautua nopeasti. 1800-luvulla alkanut kansallismielinen liikehdintä erityisesti serbien, kroaattien ja sloveenien keskuudessa oli useiden tutkijoiden (mm. Goldstein 1999; Ramet 1996) mukaan tukahdutettu väkivalloin toisessa maailmansodassa, ja kipinät kytivät sosialistisen Jugoslavian aikana huolimatta pääkommunistipuolueen yrityksistä tukahduttaa kansallismieliset ajatukset. Tässä luvussa käsittelen tutkijalähteitä käyttäen näitä ongelmia tarkemmin.

Rametin mukaan vielä Titoakin suurempi ongelma oli itse asiassa kommunistinen puolue, joka kieltäytyi aloittamasta avointa keskustelua monimuotoisuudesta – puolueen itsevaltius-asemaa pidettiin itsestäänselvyytenä. Puolueen pitäessä kynsin hampain kiinni monopoliasemastaan neljä vakavaa ongelmaa pääsi

kehittymään: (1) puolue jakautui kahdeksaan autonomiseen alueelliseen organisaatioon jotka vetivät poliittisesti neljään eri suuntaan, (2) 1970-luvulla aloitettu hallinnon hajauttaminen oli antanut valtaa etnisille ryhmille, eikä hallinnon keskittäminen uudelleen ollut enää käytännössä mahdollista, (3) myös muita vastakkaisia intressejä ilmeni hallinnollisista kysymyksistä taloudellisiin, ja (4) suuremman autonomian seurauksia pelättiin erityisesti Kosovon ja Kroatian suhteen. Kroatiassa oli ollut voimakas kansallismielinen liike vuosina 1967-1971, ja Rametin mukaan vuoteen 1987 mennessä intellektuellit Belgradissa, Zagrebissa ja Ljubljanassa olivat jo alkaneet suunnitella kommunistisen järjestelmän syrjäyttämistä. (Ramet 1996:7-18.)

Johtajuusvaje

Vuonna 1978, kaksi vuotta ennen kuolemaansa Tito oli jo todennut että ”Jugoslaviaa ei ole enää olemassa” (Magaš 2007:649). Jugoslavian sosialismin pääteoreetikko, Titon oikea käsi Edvard Kardelj kuoli 1978 jättäen Titon ilman vallanperijää. Ratkaisuksi ongelmaan kehitettiin kiertävä liittopuolueen *Savez komunista Jugoslavije* puheenjohtajuus, joka kuitenkin Goldsteinin (1999:188) sanoin ”koostui kahdeksasta erittäin keskinkertaisesta poliitikosta, joilla oli kunnianhimoiset suunnitelmat mutta ei juuri lainkaan todellista potentiaalia”¹⁸. Valtatyhjiön syntyminen mahdollisti yhä kiihtyvän kamppailun toisaalta Jugoslavian herruudesta ja toisaalta sen hajoamisesta itsenäisiksi valtioiksi. Magašin (2007:650) mukaan yksi taistelun varhaisimmista uhreista oli liberaali Serbia. Slobodan Miloševićin noustua Serbian kommunistisen puolueen johtoon Serbian kurssi muuttui yhä selvemmin kohti Suur-Serbiaa. Slovenian ja Kroatian johtajat esittivät siirtymistä monipuoluejärjestelmään 1989 muun Itä-Euroopan kehityksen rohkaisemina, ja tämä kehitys johti lopulta kommunistisen puolueen hajoamiseen. Rametin (1996) mukaan Jugoslavian poliittisella agendalla oli 1980-luvulla neljä tärkeää kysymystä: kysymys liittovaltiosta, talousongelmat, poliittinen pluralisaatio ja yhteisöllisen hengen rapautuminen. Näistä liittovaltiokysymys hallitsi

¹⁸ ”He had no real heir because after his death supreme power passed to a collective Presidency consisting of eight very mediocre politicians with great ambitions but mostly also without any serious potential.” (Goldstein,188)

keskustelua ja työnsi syrjään muut ongelmat, mikä oli vaarallista koska kaikki neljä asiaa olivat äärimmäisen tärkeitä (Ramet 1996:33).

Toimimaton talous

Ramet (1996) toteaa, että Titon luoma taloudellinen järjestelmä oli pidemmän päälle toimimaton. 1980-luvulla niin talousasiantuntijat kuin tavalliset kansalaisetkin olivat yhtä mieltä siitä että talousuudistus on välttämätön. Kehittyneemmät tasavallat halusivat siirtyä täysin markkinatalouteen, kun taas etenkin Makedonia ja Bosnia pelkäsivät markkinatalouden hyödyttävän vain kehittyneempiä alueita. Lisäksi talouden yksityistäminen oli perustavanlaatuinen poliittinen kysymys: kansallisten yhtiöiden yksityistäminen tarkoittaisi samalla tasavaltojen eliitin, valtion nimittämien johtajien, vallan menetystä. (Ramet 1996:33.)

Goldsteinin (1999) mukaan taloudellinen kriisi alkoi toden teolla näkyä 1980-luvun edetessä, ja melko hyvään elintasoon tottuneet kansalaiset olivat elintasonsa romahdettua erittäin alttiita manipuloinnille. Heti Titon kuoleman jälkeen liittovaltion hallitus tajusi, ettei se kykene maksamaan takaisin lähes 20 miljardin dollarin ulkomaanvelkaa. Liittovaltion sisäisiä jännitteitä lisäsi entisestään se, että rahojen käyttökohteita oli mahdotonta jäljittää eri tasavaltoihin. Ulkomaisen valuutan puute aiheutti pian myös tuontitavaroiden, kuten öljyn, kahvin, suklaan ja pesuaineiden, häviämisen kaupoista. Osavaltioiden väliset taloudelliset suhteet nousivat erityisen kuumaksi keskustelun aiheeksi etenkin kun kuilu kehittyneiden ja kehittymättömien osavaltioiden välillä jatkoi kasvuaan. Vuonna 1982 sosiaalinen tuotanto henkeä kohden oli 7,4 kertaa korkeampi Sloveniassa kuin Kosovossa, ja Kroatian vastaava luku oli vain hieman Slovenian alapuolella. Selvin merkki tulevasta talouskriisistä oli työttömyys, joka tuplaantui vuosien 1984 ja 1992 välillä. (Goldstein 1999:187-190.) Sabrina P. Ramet viittaa Dijana Pleština tutkimukseen kirjoittaessaan, kuinka talousasioita oli viime kädessä mahdotonta erottaa kansallisuuskeskustelusta monietnisessä Jugoslaviassa – päinvastoin, taloudelliset ongelmat repivät lisää kuiluja eri etnisten ryhmien välille (Pleština 1992, Rametin 2005:56 mukaan).

Kansallismielisyys

Usein on esitetty, että äärimmäinen nationalismi olisi ollut pääsyy Jugoslavian hajoamiseen ja väkivallan puhkeamiseen alueella. Goldsteinin (1999) mukaan monikansallinen yhteisö voi toimia terveellä tavalla vain aidosti demokraattisten instituutioiden avulla, ja näitä Titon Jugoslaviassa ei ollut. Todellisen demokratian puute oli erityisen vahingollista etniseen identiteettiin liittyvien tunteiden kohdalla, koska näiden tunteiden tukahduttaminen johti äärinationalismin kasvuun (Goldstein 1999:187). Rametin (1996:34) mielestä on hämmästyttävää, kuinka vähän julkisuudessa keskusteltiin jugoslavalaisen yhteisöhengen rapautumisesta 1980-luvulla – prosessista jonka alkuperä voidaan jäljittää Kosovon mellakoihin 1981, tai toisaalta koko liittovaltion syntyajatuksen.

Magaš toteaa kuitenkin, että Jugoslavian osatasavaltojen kansallismielisyys ei ollut sen kummempaa kuin muidenkaan valtioiden silloin, kun niiden suvereniteettia uhataan. Hänen mukaansa Jugoslavia ei suinkaan hajonnut yleisen etnisen nationalismin vaan erinäisten keskenään vastakkaisten poliittisten projektien painostukseen. Serbian uusi johto oikeutti sodan muita jugoslaaveja vastaan väittämällä, että kaikilla serbeillä on oikeus asua samassa valtiossa – väite sinänsä oli kuitenkin vain kulissi, kun todellinen hanke oli laajentaa valtion rajoja niin pitkälle kuin suinkin mahdollista. (Magaš 2007:651-654.)

Kansainvälisen yhteisön rooli

Länsi-Euroopan mailla sekä muulla kansainvälisellä yhteisöllä oli melko suuri rooli Jugoslavian alkaessa ratketa liitoksistaan. Poliittisista syistä muun muassa neuvotteluita Jugoslavian ulkomaan velkojen hoitamiseksi pitkitettiin: länsi halusi Jugoslavian säilyvän entisellään, muuta itäblokkia demokraattisempana ja erilaisena (Goldstein 1999:189). Conversin (2006) mukaan Euroopan Unioni tuki yksimielisesti Jugoslavian säilyttämistä yhtenäisenä. Kroatian ja Slovenian julistauduttua itsenäisiksi Euroopan komission tunnustusta saatiin odottaa joulukuuhun 1991 saakka, ja kun tunnustus vihdoin annettiin, sitä seurasi Serbian päätös lopettaa sota Kroatiassa (Conversi 2006:69,71). Cameronin (2006) sanoin Yhdysvaltojen ja NATO:n rooli erityisesti sodan lopettamiseksi oli merkittävä EU:n

poliittisen päättäväisyyden puuttuessa. Viktor Meier (1999) syyttää suoraan länsimaisia diplomaatteja ja poliitikkoja niistä virheistä, joita länsi teki Jugoslaviassa 1990-luvun alussa. Meierin mukaan aivan viime kuukausiin asti ennen sodan syttymistä lännen ulkoministerit ja poliitikot jättivät huomioimatta Jugoslavian todellisen tilanteen keskittyessään muun Itä-Euroopan tapahtumiin, erityisesti Saksan yhdistymiseen, ja ainoastaan Washingtonissa Jugoslavian kehitykseen kiinnitettiin tarkempaa huomiota (Meier 1999:217-218). Vielä Kroatian ja Slovenian itsenäisyysjulistusten ja sodan syttymisen jälkeenkin Euroopan yhteisön edustajat, lähinnä Britannia ja Ranska, yrittivät perua tapahtuneen ja luoda jonkinlaista jatkumoa Jugoslavialle (emt:224-234,243). Bilandžićin (1999:115) mukaan kansainvälinen tuki idästä ja lännestä oli itse asiassa täysin Miloševićin puolella, koska hän esittäytyi kansainvälisissä yhteyksissä henkilönä joka puolustaa ja suojelee Jugoslaviaa.

4.4 Kroatia sodassa 1991–1995

Entisen Kroatian presidentin, ja viimeisen sosialistisen Jugoslavian presidentin¹⁹ Stjepan Mesićin sanoin Kroatian sotaa on erittäin vaikea tarkastella erillään Bosnia ja Hertsegovinan kuten myös Slovenian tapahtumista (Mesić 1999:27). Kroatiassa kiistellään edelleen, oliko Kroatia vuosina 1991–1995 sisällissodassa (*građanski rat*) vai taisteltiinko sodassa yksinomaan isänmaan puolesta (*domovinski rat*) (Portal Jutarnji 2009). Kroatian ja Serbian näkemykset 1990-luvun sodasta ovat ristiriitaiset. Serbian presidentti Boris Tadić pyysi taannoin anteeksi kansalaistensa tekemiä sotarikoksia ”sisällissodissa” (Tadić 2010), kun taas Kroatian ulkoministeriö hermostui viimeksi lokakuussa 2009 sveitsiläisille viranomaisille, jotka kutsuivat sotaa sisällissodaksi estäessään erään kansallismielisiä lauluja esittävän kroatialaisen laulajan pääsyn Sveitsin alueelle (Portal Jutarnji 2009; Bajrusi 2009)²⁰. Serbialaisen professorin Mihajlo Vučinićin mukaan kyseessä oli

¹⁹ Mesić oli Kroatian presidentti vuosina 2000-2010, ja sosialistisen Jugoslavian presidenttineuvoston presidentti 30.6.1991-3.10.1991.

²⁰ Kroatian ulkoministeriö viittaa sveitsiläisviranomaisille lähettämässään nootissa YK:n päätöslauselmiin (UNSC 871, 1993) (UNGA 49/43, 1995) joissa ulkoasiainministeriön mukaan todetaan Kroatian olleen valloitetuna Jugoslavian armeijan toimesta. Kroatian ulkoministeriön nootti 5311/09/JL, tekijän hallussa, löytyy myös kuvana Bajrusin Nacionaliin kirjoittaman artikkelin yhteydestä verkosta (Bajrusi 2009).

sisällissota, koska kroaatit kävivät sotaan Krajinan alueella asuvia serbejä vastaan näiden halutessa irtautua Kroatian valtiosta sen saman periaatteen nojalla kuin kroaatit irtautuivat Jugoslavian liittotasavallasta (Вучинић 2008:12).

Slovenian ja Kroatian irtautuminen sosialistisesta Jugoslaviasta

Toukokuussa 1990 Kroatian parlamentti teki muutoksia tasavallan perustuslakiin: sana ”sosialistinen” pyyhittiin pois tasavallan nimestä, uusi vaakuna ja lippu vahvistettiin, lisäksi perustettiin Kroatian presidentin toimisto ja ministerivirat. Samana päivänä *Srpsko nacionalno vijeće*²¹, serbien kansallinen neuvosto, perustettiin lähellä Bosnia ja Hertsegovinan rajaa – neuvosto ei tunnustanut tehtyjä muutoksia Kroatiaassa, ja laski liikkeelle julistuksen koskien Kroatian serbien suvereniteettia ja autonomiaa²² julistaen samalla kansanäänestyksen pidettäväksi saman vuoden elokuussa koskien serbien autonomiaa Kroatiaassa. Kansanäänestyspäivänä 17.8.1990 alkanut vallankumous Kninin kaupungissa aloitti väkivaltaisuudet Kroatiaa vastaan. Strategisesti Knin, josta tuli Krajinan serbitasavallan keskuspaikka, oli keskeisellä paikalla: Kninin rautatieasema suljettiin, jolloin myös Kroatian tärkeät satamat Zadar, Šibenik ja Split olivat käytännössä toimintakyvyttömiä. Serbien taktikka sodassa olikin käyttää hyväkseen Kroatian valtion strategisesti epäedullista maantieteellistä muotoa: Krajinan alue katkaisi valtion kahtia, jolloin sen yhtenäinen puolustaminen oli melko hankalaa. (Goldstein 1999:218.)

Kroatia aloitti valmistautumisen mahdolliseen sotaan käytännössä jo kesällä 1990 laajentaessaan ja aseistaessaan Kroatian poliisivoimia – Kroatialla ei vielä tässä vaiheessa ollut omaa armeijaa. Sodan ensimmäiset kuolonuhrit syntyivät serbijoukkojen vallatessa Plitvičen kansallispuiston alueen maaliskuussa 1991. Goldsteinin mukaan kevääseen 1991 saakka Kroatian presidentti Franjo Tuđman oli ollut valmis hyväksymään myös Kroatian autonomian Jugoslavian sisällä yhtenä

²¹ Tämä kansallinen neuvosto on kuitenkin eri kuin Erdutin rauhansopimuksen yhteydessä perustettu kansallinen neuvosto *Srpsko narodno vijeće* jonka päätarkoitus on avustaa Kroatian serbivähemmistön oikeuksien toteutumisessa, lisätietoa <http://www.snv.hr/about-snv/>.

²² Serbiaksi *Deklaracija o suverenosti i autonomiji srpskog naroda u Hrvatskoj*.

ratkaisuna, mutta aseellisten provokaatioiden lisääntyessä Kroatian johtavat poliitikot päättivät, että itsenäisyys on ainoa ratkaisuvaihtoehto. Itsenäisyysjulistus sekä Sloveniassa että Kroatiassa tapahtui 25. kesäkuuta 1991, ja välittömästi julistuksen jälkeen JNA hyökkäsi Sloveniaan. Sloveniassa olevat JNA:n joukot olivat kuitenkin huonosti motivoituneita ja vaisu sota päättyi tulitaukoon jo viiden päivän kuluttua alkamisestaan. Kroatiassa kuitenkin varauduttiin JNA:n mahdolliseen hyökkäykseen, ja kesän 1991 aikana vapaaehtoisista koottiin alkuun pääasiassa metsästysasein varusteltu armeija. Kroatian armeijassa palveli myös joitakin serbejä, Bosnian muslimeja, albaaneja sekä sloveeneja. Elokuun puolivälissä 1991 Kroatiassa oli jo käynnissä täysi sota, ja yhä useammin ja avoimemmin hyökkääjä oli JNA. Lokakuun puolivälissä JNA:n komentajat päätyivät varasuunnitelmaan, joka keskittyi turvaamaan uutta rajalinjaa joka erotti serbienemmistöiset alueet muusta Kroatiasta. Näin ollen JNA, joka aiemmin edusti Jugoslaviaa, oli nyt avoimesti Miloševićin Serbian armeija. (Goldstein 1999:220-234.)

Krajinan serbitasavalta ja sodan loppu

Se osa Itä-Kroatiaa, jonka serbit valtasivat 1991, käsitti lähes kokonaisuudessaan sen osan Baranjaa, joka ei kuulunut Unkarille, Slavonian itäosan sekä Kroatian puolen Sirmiumin. Usein tätä koko aluetta kutsutaan selvyiden vuoksi nimellä Itä-Slavonia. Kroatialaisissa lähteissä alueesta käytetään myös nimitystä Kroatian Tonavan alue, *Hrvatsko Podunavlje*, jolloin halutaan korostaa paitsi Kroatian suvereniteettia myös Tonavan merkitystä alueelle. Taloudellisessa mielessä tämä osa Kroatiaa oli eittämättä merkittävin serbien tekemä valloitus sodassa Kroatiaa vastaan 1991. Verrattuna harvasti asuttuun Krajinan yläntöön Itä-Kroatia oli tiheään asuttu ja teollisesti hyvin kehittynyt alue, ja Tonavan rannoilla myös maatalous kukoisti. Alueella sijaitsee myös 1990-luvun alussa Kroatian neljänneksi suurin kaupunki Osijek, ja Sirmiumin alue oli myös sosialistisen Jugoslavian tärkein öljyntuotantoalue. Valloittamalla Tonavan suistoalueen serbit paitsi saivat puolustuspuskurin Kroatian hyökkäyksiä vastaan Tonavasta, he myös estivät Kroatian pääsyn Euroopan laajimpaan vesitieverkostoon. (Klemenčić & Schofield 2001:5-7.)

Aselepo julistettiin 3.1.1992 Sarajevossa, ja se kesti kolme ja puoli vuotta. Serbienemmistöiset kunnat sekä osa valloitetuista alueista asetettiin YK:n suojeluksen ja demilitarisoitiin. Näiden alueiden tulevaisuudesta ei tuolloin päätetty mitään, mutta kroaattidiplomaattien ansiosta alueet lopulta tunnustettiin osaksi Kroatiaa seuraavien vuosien aikana. Vatikaani ja Islanti tunnustivat Kroatian itsenäisyyden 14.1.1992, ja seuraavana päivänä myös Euroopan Yhteisö teki niin. (Goldstein 1999:236-238.)

Tutkijoiden keskuudessa jonkin verran spekulatiota on herättänyt Saksan päätös tunnustaa Kroatian itsenäisyys jo joulukuussa 1991. Joidenkin tulkintojen mukaan päätös edesauttoi voimakkaasti aselevon solmimista Kroatian ja Serbian välille tammikuussa 1992 (Lampe 2000:372; Conversi 2006), mutta toisaalta kiirehtimistä on kritisoitu siitä, että odottamalla olisi kenties taattu tasavertaisemmat mahdollisuudet serbien ja kroaattien tulevalle yhteiselölle, kun nyt Lampen (2000:373) mukaan tuloksena oli ainoastaan Tuđmanin hallituksen tekemät kosmeettiset muutokset perustuslakiin. Meierin (1999:242) mukaan kuitenkin serbien vähemmistöoikeuksista keskusteleminen ja Saksan syyllistäminen niiden takia oli melko absurdia tilanteessa, jossa kaikki Kroatian serbialueet oli miehitetty.

Kroatian sodassa seurasi suvantovaihe, mutta aselevosta huolimatta sota ei ollut ohitse – kolmasosa valtion pinta-alasta oli serbien miehittämä, vaikkakin YK:n turva-alueita. Yhdysvaltojen entisen valtiosihteerin Cyrus Vancen toimiessa pääorganisaattorina YK:n rauhansuunnitelma pantiin täytäntöön ja neljä YK:n turva-alueita²³ perustettiin serbien hallitsemaan Krajinaan. Trifkovićin mukaan rauhansuunnitelman täytäntöönpano käytännössä jähdytti rintamalinjat seuraaviksi kolmeksi vuodeksi (Trifković 2010:216). Magašin (2007:662) mukaan itse asiassa Tuđmanin päätös sallia turva-alueen perustaminen pitkitti sotaa lähes neljällä vuodella ja syvensi kuilua serbien ja kroaattien välillä, mikä taas hankaloitti reintegraatioprosessia sodan jälkeen. Ozren Žunecin (1999:97-98) mukaan sota Bosnia ja Hertsegovinassa selittää sen miksi Kroatian sodassa ei tapahtunut suuria

²³ UNPA, United Nations Protected Area

sotilasoperaatioita vuosien 1993 (operaatio Tigar, Dubrovnikin takaisinvaltaus) ja 1995 välillä – niin serbit kuin kroaatitkin olivat kiireisempiä Bosnian rintamalla²⁴.

Toukokuun alussa 1995 Kroatian armeija ja poliisi käynnistivät operaation Salama, ja puolessatoista vuorokaudessa koko Länsi-Slavonia oli heidän hallussaan. Suurin osa alueen serbeistä pakeni pääasiassa Bosniaan. Elokuun alussa n. 150 000 kroatialaista sotilasta hyökkäsi serbien etulinjaan, ja operaation toisena aamuna Kroatian lippu liehui Kninin kaupungin linnassa, mikä symbolisesti merkitsi Krajinan serbitasavallan loppua. Operaation seurauksena n. 100 000 siviiliä pakeni yhdessä serbiarmeijan kanssa, ja jäljelle jäi vain muutama tuhat, pääasiassa vanhuksia. (Goldstein 1999:253-254.)

Kroatian presidentti Tuđman määräsi operaatio Myrskyn aloitettavaksi 4.8.1995, ja neljän päivän jälkeen serbien hallussa oli enää Itä-Slavonia (Galbraith 2006:126-127). Kansainvälinen yhteisö kritisoi suuresti operaatio ”Myrskyä” sen väkivaltaisuuden vuoksi: useita satoja serbisiviilejä tapettiin ja serbien omaisuutta tuhottiin tarpeettomasti. Goldsteinin (1999:254) mukaan myöskään oikeusjärjestelmä ei toiminut jos syylliset tiedettiin tai jopa vangittiin. Trifkovićin (2010:219-221) mukaan ”Myrsky” oli itse asiassa Kroatian presidentti Franjo Tuđmanin määräämä operaatio jonka nimenomainen tarkoitus oli Krajinan takaisinvaltauksen lisäksi aikaansaada serbien massamuutto pois Kroatiasta ja jopa etninen puhdistus tai teurastus. Thorvald Stoltenberg toteaa haastattelussa (16.10.1997) että kansainvälinen yhteisö oli selvästi puolueellinen toimija Jugoslavian hajoamissotien yhteydessä: se tuki Bosnian muslimiväestöä, katsoi kroaatteja läpi sormien ja asettui serbejä vastaan (Biermann & Vadset 1999:9).

4.5 Sodan jälkeen – itsenäinen Kroatia

Rauhanneuvottelut Bosnian sodan lopettamiseksi olivat jo täydessä käynnissä, ja Daytonin rauhanneuvotteluiden yhteydessä hahmoteltiin ehdot myös Itä-Slavonian, Baranjan ja Länsi-Sirmiumin alueen reintegroimiseksi osaksi Kroatian

²⁴ Kroatian valtio tuki avoimesti Bosnian ja erityisesti Hertsegovinan kroaatteja Bosnian muslimeita vastaan Bosnian sodassa. Bosnian rintaman tapahtumilla on kuitenkin melko vähän merkitystä tämän tutkimuksen kannalta ja jätän sen vuoksi käsittelemättä kroaattien ja etnisten muslimien välisen sodan Bosnia ja Hertsegovinassa. N.T.

valtiota. Yhdysvaltain ensimmäinen Kroatian suurlähettiläs (vuosina 1993-1998) Peter Galbraith (2006:124) kertoo artikkelissaan, kuinka Yhdysvaltojen neuvottelemista kolmesta rauhansopimuksesta entisen Jugoslavian alueella Erdutin rauhansopimus erottuu joukosta, koska sitä voidaan pitää suhteellisen menestyksekkäänä yrityksenä monietnisen yhteiskunnan luomiseksi sodan jälkeen. Galbraithin mukaan Yhdysvaltojen Kroatialle antaman tuen ehtona oli, että Kroatia luopuu tavoitteistaan kroaattitasavallan luomiseksi Bosnia ja Hertsegovinaan. Näin tapahtui, ja kroaatit yhdistivät voimansa Bosnian etnisten muslimien kanssa, mikä edesauttoi sodan loppumista Bosnia ja Hertsegovinassa.

Hiljainen konflikti serbien valloittamien alueiden ja Kroatian valtion rajoilla oli jatkunut tammikuusta 1993 lähtien. Rauhanneuvottelijana Galbraithin ensimmäinen tehtävä oli avustaa Venäjän varaulkoministeri Churkinia neuvotteluissa tulitauosta. Ensimmäinen versio tulitaukosopimuksesta oli valmis 30. maaliskuuta 1994. Menestyksestä innostuneina pääneuvottelijat (Galbraith, Churkin sekä YK:n edustaja Cyrus Vance ja EU:n edustajat) päättivät jatkaa samaan tapaan kohti luottamuksen rakentumista ja taloudellista yhteistyötä osapuolten välillä. Koska neuvottelut aloitettiin Zagrebissa, neuvotteluryhmän nimeksi tuli Z-4. Galbraithin mukaan neuvottelujen eteneminen takkuili, ja aika tuntui käyvän vähiin rauhanomaisen ratkaisun saamiseksi. (Galbraith 2006:125-126.)

Galbraith, EU:n edustaja Gert Ahrens ja Venäjän suurlähettiläs Leonid Kerestedzihyants päättivät ryhtyä toimeen. Varhain syksyllä 1994 ryhmä sai valmiiksi ehdotuksen, joka sisälsi melko laajan autonomian serbien Krajinalle, ja Galbraithin mukaan ehdotuksen tarkoituksena oli osoittaa Krajinan serbeille, kuinka laaja autonomia heidän oli mahdollista saada osana Kroatian valtiota, ja saada heidät siten neuvottelupöytään. Kroatian ja Serbian edustajat ottivat ehdotuksen vastaan melko positiivisesti, mutta Krajinan serbit kieltäytyivät ehdottomasti hyväksymästä tai edes vastaanottamasta sitä. Galbraithin sanoin, Krajinan serbijohdaja Milan Martićin uppiniskaisuus sinetöi Krajinan serbien kohtalon. Martić joukkoineen liittyi Ratko Mladićin serbijoukkoihin Bosniassa vallatakseen muslimien hallussa olevan Bihaćin. Kuten Galbraith toteaa, kyllästyneenä varsinaisten neuvotteluiden puutteeseen ja haluttomana

luovuttamaan Bihaćia serbeille, Kroatia mobilisoi armeijansa valloittamaan Krajinan. (Galbraith 2006:126-127.)

Operaatio Myrskyn jälkeen USA:n presidentti Clinton valmisti Yhdysvaltojen esityksen Bosnian rauhansopimukseksi. Yksi osa luonnosta käsitteli Itä-Slavoniaa, ja sen mukaan alueen tilanteen ratkaisemiseksi tulee laatia pitkän tähtäimen suunnitelma, joka perustuu Kroatian suvereniteettiin ja Z-4 ehdotukseen. Galbraithin tavoitteena oli laatia suunnitelma, joka mahdollistaisi Itä-Slavonian rauhanomaisen liittämisen Kroatiaan siten, että alueella asuvat serbit voisivat jäädä ja kroaattipakolaiset palata koteihinsa. Syyskuuhun 1995 mennessä oli selvää, että Milošević ei auttaisi Krajinan serbejä sotilaallisesti. Tästä huolimatta Galbraithin mukaan serbineuvottelijat vaikuttivat hämmästyttävän vähän kiinnostuneilta siitä, miten alueen serbivähemmistön oikeudet turvattaisiin Kroatian ottaessa alueen hallintaansa. (Galbraith 2006:127.)

Mario Nobile, Kroatian tasavallan pysyvä edustaja YK:ssa vuosina 1992–1997, toteaa kirjassaan, että ehdotusluonnos, jonka Kroatian hallitus sai tutustuttavakseen 22. syyskuuta 1995, oli Kroatialle mahdoton hyväksyä. Kroatian edustajat neuvotteluissa halusivat ennen kaikkea välttää tilannetta, jossa Kroatian tasavallan rajojen sisäpuolelle luodaan eräänlainen erityinen serbivaltio aivan Serbian rajan tuntumaan, ja josta todennäköisesti tulisi jatkuvan epävakauden lähde. Kroatian edustajien intresseissä oli myös taata mahdollisimman nopea pakolaisten paluu, jotta sotaa edeltävä väestörakenne (ei-serbienemmistö alueella) saataisiin palautettua. Nobilon mukaan sopimusluonnoksessa näkyi Galbraithin henkilökohtainen kunnianhimo ja tavoite, että edes yhdellä alueella Kroatiassa rauhanomainen reintegraatio onnistuisi Z-4 suunnitelmaan perustuen, kuten myös Stoltenbergin henkilökohtainen halu onnistua ennen lähtöä uuteen kansainväliseen tehtävään. (Nobile 2000:496.)

Reintegraatioprosessin aikana hallinnollinen päävastuu Itä-Slavonian alueesta oli YK:lla, joka turvallisuusneuvoston päätöksellä pani pystyyn UNTAES-kriisinhallintaoperaation alueelle (UNSC 1037 1996). Nobilon (2000) mukaan Kroatia olisi YK-joukkojen sijaan halunnut paikalle Nato-joukot, mutta tämä ei

onnistunut Yhdysvaltain kongressin vastustuksen vuoksi. Presidentti Tuđman sai kuitenkin tingittyä yhdysvaltalaisen väliaikaishallinnon johtoon, kuten myös ehdon että puolet sotilasjoukoista tulee yhdestä Nato-maasta, ja että Yhdysvallat huolehtii perussopimuksen täytäntöönpanosta – tämä oli Kroatialle tärkeää koska Venäjän vaikutus turvallisuusneuvostossa oli merkittävä, ja Kroatia ei halunnut itäeurooppalaisia rauhanturvajoukkoja maaperälleen (Nobilo 2000:501). Päättöslauselman 1037 mukaan operaatio koostuu sotilaallisista ja siviilikomponenteista. Sotilasoperaation tarkoituksena oli huolehtia rauhanomaisen reintegraatioprosessin sujuvuudesta siten, että alueen aseistariisunta hoidetaan Erdutin perussopimuksen mukaisesti, että pakolaiset pääsevät palaamaan koteihinsa UNHCR:n avustuksella ja että alueella vallitsee rauha ja vakaa turvallisuustilanne (UNSC 1037, 1996). Siviilitehtävien yhtenä osana oli väliaikaisten poliisivoimien sekä siviilihallinnon perustaminen alueelle ja peruspalveluiden tuottaminen alueen asukkaille. Erdutin rauhansopimuksen sisältö oli pohjana UNTAES-operaation mandaatille. Mandaatin olen esitellyt tämän tutkimuksen johdantoluvussa (s.13-14).

Itsenäisen valtion ensimmäinen presidentti Franjo Tuđman hallitsi maata vuoteen 1999, ja perusti poliittisen ideologiansa nationalismiin varaan (Ramet S. P. 2007:1). Marius Sørbergin (2007:33-34) mukaan Kroatian demokraattinen murros voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen: (1) HDZ:n²⁵ valtaannousu ja itsenäistyminen, (2) epädemokraattinen vaihe Daytonin rauhansopimuksesta Franjo Tuđmanin kuolemaan ja (3) uusi poliittinen ja yhteiskunnallinen herääminen Tuđmanin kuoleman jälkeen. Sørbergin (2007:38) sanoin Tuđmanin tavoitteena oli olla kroaattien presidentti ennemmin kuin Kroatian, mistä oli seurauksia serbi- ja muille vähemmistöille Kroatiassa, ja mikä myös vaikutti Kroatian toimiin Bosnia ja Hertsegovinassa.

Sodanjälkeinen Kroatia suuntasi katseensa Euroopan unioniin, ja vielä kirkkaammin tähtilippu on liehunut Tuđmanin manttelin perijöiden katseissa. Talouden murros

²⁵ Hrvatska Demokratska Zajednica, Tuđmanin 1989 perustama keskustaoikeistolainen puolue joka on hallinnut maan poliittista kenttää perustamisestaan lähtien. Myös nykyisen (syyskuu 2010) hallituksen pääpuolue.

sosialismista markkinatalouteen, sodanjälkeinen jälleenrakentaminen, sotarikollisten jäljittäminen ja tuomitseminen, pakolaisten paluu, psykologiset traumat sekä toisaalta itsenäisyyden ja markkinatalouden tuomat mahdollisuudet ovat liittyneet Kroatian demokratiakehitykseen, johon olennaisena osana kuului valloitetujen alueiden uudelleenintegrointi osaksi Kroatian valtiota.

5 Itä-Slavonian, Baranjan ja Länsi-Sirmiumin reintegraatioprosessi

Useissa lähteissä UNTAES-operaatiota on kiitelty onnistuneeksi. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa, millaisia perusteluita väitteen tueksi on esitetty sekä analysoida operaation etenemistä kuvaavia virallisia dokumentteja näiden perusteluiden näkökulmasta. Analyysin apuvälineinä käytän sisällönanalyysia sekä Greimasin aktanttimalia. Tarkoitukseni on näiden työvälineiden avulla osoittaa myös kahden eri toimijan mahdollisia motiiveja lausuntojensa takana. Aineiston eri osiin viitataan tässä osiossa tunnistein (esimerkiksi YK1 tai HR1), tarkat viitetiedot löytyvät liitteistä 1 ja 2.

Onnistuminen riippuu onnistumisen mittareista. UNTAES-operaation tapauksessa onnistumista voidaan mitata ainakin kahdella eri tavalla: lyhyen aikavälin tavoitteiden saavuttaminen (esimerkiksi mandaattiin kirjatut konkreettiset tehtävät, kuten vaalien järjestäminen ja väliaikaisten poliisivoimien perustaminen) ja pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttaminen (esimerkiksi mandaattiin kirjattu luottamuksen rakentaminen kaikkien etnisten yhteisöjen välille ja korkeimman tason kansainvälisesti tunnustettujen ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen alueella). Myös tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevat perustelut operaation onnistumiselle voidaan pääsääntöisesti sijoittaa kahdelle eri merkitystasolle:

- 1) Operaatio on onnistunut, koska operaation mandaattiin kirjatut tehtävät on suoritettu
- 2) On olemassa tiettyjä poliittisia, yhteiskunnallisia ym. tekijöitä jotka mahdollistivat operaation mandaattiin kirjattujen tavoitteiden onnistuneen suorittamisen.

Tämä tutkimus on kiinnostunut ensisijaisesti jälkimmäisen merkitystason perusteista operaation onnistumiselle.

Empiirisen aineiston dokumenttien perusteella on havaittavissa että UNTAES-operaatiosta on melko helposti erotettavissa keskeiset henkilötoimijat, joiden voidaan katsoa edustavan eri instituutioita. Nämä henkilöt ovat Jacques Klein ja William Walker (väliaikaishallinnon johtajat), Peter Galbraith (Yhdysvaltojen suurlähettiläs Kroatiaassa 1993–1998), Kofi Annan (YK:n pääsihteerin erityisedustaja entisen Jugoslavian alueella 1995–1996 ja YK:n pääsihteerin 1997–2006), Mario Nobile (Kroatian YK-suurlähettiläs 1992–1997) ja Ivan Šimonović (Kroatian YK-suurlähettiläs 1997–2002). Galbraith ja Šimonović ovat todenneet UNTAES-operaation olleen menestyksekkäs ja perustelleet väitteensä poliittisilla ja yhteiskunnallisilla tekijöillä. Olen valinnut heidän lausuntonsa analyysin lähtökohdaksi, koska asemansa vuoksi heidän voidaan katsoa edustavan UNTAES-operaation kahta keskeistä toimijaa: Yhdysvaltain hallitusta, joka vuosittain maksaa suuren osan YK:n kuluista (Executive Office of the President, Office of Management and Budget 2010), ja Kroatian hallitusta. Yhdysvaltain suurlähettiläs Peter Galbraithilla oli myös suuri merkitys Erdutin rauhanneuvotteluissa, hän toimi mm. todistajana sopimusta allekirjoitettaessa.

Kroatian pysyvän YK-edustuston uutiskirjeessä 19.12.1997 julkaistussa lausunnossa suurlähettiläs Ivan Šimonović nimeää kolme tärkeintä syytä UNTAES-operaation onnistumisen takana: (1) uskottava voimankäytön uhka rauhanprosessin takana 1995, (2) kansainvälisen yhteisön sitoutuminen yhteistyöhön Kroatian hallituksen kanssa tarjoten myös resurssinsa ja kokemuksensa konfliktin ratkaisutyöhön kuten myös vahvan ja aktiivisen mandaatin UNTAES-operaatiolle, ja (3) turvallisuusneuvoston nimittämät vahvat johtajat siirtymähallintoa varten, Jacques Klein ja William Walker. (Permanent Mission of Croatia to the United Nations 1997.)

Yhdysvaltojen Kroatian suurlähettiläs (1993–1998) Peter Galbraith nimeää artikkelissaan seuraavat syyt operaation onnistumiselle: (1) Erdutin perussopimukseen kirjattu lopputulos – Itä-Slavonian siirtyminen Kroatian valtion hallintaan tietyn ajan kuluessa – pakotti serbiväestön hyväksymään Kroatian valtion olemassaolon, ja lisäksi sopimukseen kirjatut konkreettiset maamerkit kuten vaalit ja lukuisat momentit ihmisoikeuksien kunnioituksesta alueella

mahdollistivat serbiväestön sopeutumisen ajatukseen Kroatian kansalaisuudesta, (2) Kroatian hallitus toimi kiitettävästi siirtymän onnistumiseksi ja (3) YK:n missio ja erityisesti sen energinen johtaja Jacques Klein osasivat käyttää Erdutin rauhansopimuksen YK:lle suomia valtuuksia oikein. (Galbraith 2006:130.)

YK:n pääsihteeri Kofi Annan toteaa raportissaan S/1997/953 kappaleessa 32 että operaation lähestyessä loppuaan vallitsee yhteisymmärrys kolmen päätoimijan välillä ensinnäkin siitä, että UNTAES on menestyksekkäästi saavuttanut päätavoitteensa ja saattanut päätökseen ne tehtävät joiden suorittaminen oli operaation vallassa, mutta myös siitä että Kroatian osalta perussopimuksen sitoumusten täytäntöönpano on vielä kesken.

Olen merkinnyt taulukkoon seuraavalla sivulla missä suhteessa eri teemoja on käsitelty aineistossa. Aineiston luokittelu mandaattilähtöisten teemojen mukaisesti perustuu YK:n pääsihteerin raporttiin S/1995/1028, jossa pääsihteeri esittää melko yksityiskohtaisen suunnitelman turvallisuusneuvostolle koskien UNTAES-operaation sisältöä. Tässä vielä tarkempi selvitys eri teemojen sisällöistä:

- ✓ poliisijoukkojen perustaminen (PoP) sisältää maininnat monietnisten väliaikaisten poliisijoukkojen perustamisesta, mukaan lukien maininnat koskien YK:n poliisitarkkailuoperaatiota (jatkoa UNTAESille).
- ✓ hallinto (H) sisältää maininnat hallinnon reintegraatiosta, mukaan lukien rajavalvonnan, dokumenttien ja hakemusten käsittelyn, kuljetuksen, vapaan liikkuvuuden ja viestinnän.
- ✓ julkiset palvelut (JP) sisältää mm. maininnat julkisen liikenteen järjestämisestä, eläkkeistä, koulujärjestelmästä ja terveyspalveluista.
- ✓ pakolaisten paluu (PP) sisältää maininnat paitsi pakolaisten ja maansisäisten pakolaisten²⁶ paluusta kotiseudulle, myös maininnat menetetyn omaisuuden korvaamisjärjestelmistä jne.
- ✓ vaalit (V) sisältää kaikki maininnat vaaleihin ja niiden järjestämiseen liittyen.

²⁶ Kansainvälisesti käytetty termi IDP, internally displaced people

- ✓ muut tehtävät (M) sisältää pääasiassa mainintoja talouden jälleenrakentamisesta ja alueen kehityssuunnitelmasta.
- ✓ sopimusvelvoitteet (SV) sisältää maininnat liittyen pääasiassa väliaikaishallinnon ja sopimusosapuolten yhteistyöhön, ihmisoikeuksien kunnioittamiseen alueella, luottamuksen ilmapiirin luomiseen sekä miinanraivaukseen.
- ✓ sotilaskomponentti (SK) sisältää maininnat liittyen operaation sotilaskomponentin mandaattiin, kuten aseistariisuntaan ja joukkojen vetäytymiseen.

(TAULUKKO 5) YK:N PÄÄSIHTEERIN UNTAES-RAPORTIT (LIITE 1)

teorialähtöiset mandaattilähtöiset	turvallisuus	laillisuusperiaate	poliittiset ja taloudelliset rakenteet
poliisijoukkojen perustaminen (PoP)	40/505=7,9%		
hallinto (H)			104/505=20,6%
julkiset palvelut (JP)			49/505=9,7%
pakolaisten paluu (PP)	55/505=10,9%		
vaalit (V)		34/505=6,7%	
muut tehtävät (M)			49/505=9,7%
sopimusvelvoitteet (SV)		137/505=27,1%	
sotilaskomponentti (SK)	37/505=7,3%		
= 99,9%	26,1%	33,8%	40,0%

(TAULUKKO 6) KROATIAN PYSYVÄN YK-EDUSTAJAN KIRJEET JA MUU AINEISTO (LIITE 2)

teorialähtöiset mandaattilähtöiset	turvallisuus	laillisuusperiaate	poliittiset ja taloudelliset rakenteet
poliisijoukkojen perustaminen (PoP)	14/345=4,1%		
hallinto (H)			84/345=24,3%
julkiset palvelut (JP)			66/345=19,1%
pakolaisten paluu (PP)	38/345=11,0%		
vaalit (V)		16/345=4,6%	
muut tehtävät (M)			56/345=16,2%
sopimusvelvoitteet (SV)		63/345=18,3%	
sotilaskomponentti (SK)	8/345=2,3%		
= 99,9%	17,4%	22,9%	59,6%

5.1 Yleisiä havaintoja aineistosta

Sekä YK:n pääsihteerin UNTAES-raporteissa että Kroatian pysyvän YK-edustajan kirjeissä prosentuaalisesti suurin osa teemoista sijoittuu teorialähtöiseen luokkaan *poliittiset ja taloudelliset rakenteet* (YK 40,0%, Kroatia peräti 59,6%). Asiakirjojen, kuten henkilöllisyystodistusten, myöntämisen koordinointi oli yksi väliaikaishallinnon tärkeimpiä tehtäviä. Erityisesti kansalaisuustodistus *domovnica* oli poliittisesti arka asiakirja, johon liittyi esimerkiksi armahduslaki, jonka kanssa Kroatian valtio jatkaili pääsihteerin mukaan luvattoman kauan huolimatta perussopimuksen velvoitteista. Käytännössä niin kauan kuin armahduslakia ei ollut, media julkaisi listoja sodanaikaisiin väkivaltaisuuksiin osallistuneista henkilöistä (pääasiassa serbeistä), joista osa oli sotasyylisiä mutta kaikki välttämättä eivät. *Domovnicaa* ei myönnetty sotarikollisille tai sellaisiksi epäillyille, jolloin henkilö ei voinut esimerkiksi äänestää tai saada sosiaalietuuksia. Etenkin operaation alkuvaiheessa Kroatian valtio myönsi asiakirjoja YK:n pääsihteerin raporttien mukaan melko verkkaiseen tahtiin, ja vasta väliaikaishallitsija Kleinin painostuksen myötä asiakirjoja myöntävien toimipisteiden määrää lisättiin. Toisaalta alueella asuvat serbit eivät olleet järin innokkaita hakemaan kansalaisuutta – esimerkiksi poliisien keskuudessa vanhemmat poliisit kielsivät nuorempia virkaveljiään hakemasta Kroatian kansalaisuutta (YK6).

Sotilaskomponentin tärkein tehtävä oli käytännössä alueen demilitarisointi puolen vuoden sisällä UNTAES-operaation aloittamisesta. Pääsihteerin ensimmäisen raportin mukaan alueen demilitarisointi aloitettiin suunnitelmien mukaisesti 21. toukokuuta puoliltapäivin, ja tehtävä saatettiin päätökseen 20. kesäkuuta 1996. Pääsihteerin mukaan demilitarisointi sujui juohevasti (YK1). Demilitarisointitehtävän onnistuneen suorittamisen jälkeen sotilaskomponentilla oli YK:n pääsihteerin raporttien mukaan käytännössä hyvin vähän toimintaa lukuun ottamatta joitakin ihmisoikeusloukkaustapausten selvittelyä. Tämä näkyy myös sotilaskomponentin pienenä prosenttiosuutena pääsihteerin raporteissa (7,3%). Yhdessä raportissa (YK5) mainitaan, että jännite eteläisellä alueella kasvoi tammikuun lopussa 1997, kun yksi UNTAES-sotilas sai surmansa paikallisen mieleltään ilmeisesti järkkyneen asukkaan tulittaessa kohti YK-ajoneuvoa

Vukovarissa, mutta tämä osoittautui yksittäistapaukseksi. Kesäkuun 1997 raportissa todetaan, että etnisen väkivallan purkauksia serbejä vastaan on esiintynyt (YK7).

Sotilaskomponentin yhtenä tehtävänä oli myös kerätä käsiaseita ja ammuksia yksityishenkilöiltä, jotka Kroatian valtio osti heiltä. Tämäkin tehtävä sujui ilmeisen hyvin, vaikka pääsihteeri epäileekin raportissaan (YK5), että huomattavia määriä käsiaseita on edelleen yksityisihmisten hallussa. YK:n pääsihteerin raporteista ei käy ilmi, että demilitarisoinnissa olisi ollut erityisiä ongelmia, vaikka joidenkin tutkijoiden mukaan demilitarisointi osoittautui hyvin hankalaksi ja riskit olivat kovat (Korhonen, Gras & Creutz, 2006:129). Kesäkuussa 1997 päivätyssä kirjeessä (HR6) Kroatian ulkoministeri Mate Granić kirjoittaa, että UNTAESin sotilaskomponentin tulisi aloittaa vetäytyminen 16. heinäkuuta 1997 ja vetäytymisen tulisi tapahtua suhteellisen lyhyessä ajassa.

5.2 Selkeästi rajattu mandaatti

Päätöslauselman 1037 mukaan UNTAES-operaation oli määrä kestää 12 kuukautta, ja jatkoa voitaisiin harkita pääsihteerin lausuntojen perusteella sekä jommankumman osapuolen erityisestä pyynnöstä. Kroatian hallitus ei ollut järin tyytyväinen siihen, että mandaattiin sisältyi optio mandaatin jatkamisesta mahdollisesti jopa vuodella (Nobilo 2000:507). Operaation alussa YK:n pääsihteerin raporteissa mainitaan useaan kertaan, kuinka Kroatian hallitus vaatii, että operaation täytyy päättyä 15.1.1997, ja hallitus suostuu harkitsemaan muutaman kuukauden jatkoa ainoastaan, jos tietyt ehdot täyttyvät (YK1, YK 2). Kroatian hallitus myös vaati, että paikallisvaalit pitäisi järjestää joulukuussa 1996, mutta pääsihteerin mukaan ei ollut mahdollista järjestää vaaleja ennen helmikuuta 1997 (YK3). Epävarmuus operaation kestosta lisäsi levottomuutta ja pelkoa paikallisen serbiväestön keskuudessa sekä aiheutti tehottomuutta operaation tehtävien täyttämässä (YK2). Pääsihteeri toteaaakin, että mandaattiin kirjatut tehtävät ovat niin vaativia että niiden toteuttaminen annetussa ajassa on epärealistista (YK2, kappale 24). Elokuun lopussa 1996 Itä-Slavonian serbiväestön johtajat pyysivät, että mandaatin kestoa jatkettaisiin yhdellä vuodella (YK3). Kroatian hallitus pyrki

kirjeissään vaikuttamaan UNTAES-operaation aikatauluun siten, että YK poistuisi Itä-Slavoniasta mahdollisimman pian, ja täysi hallintovalta pitäisi luovuttaa vaaleilla valituille päättäjille välittömästi 15. heinäkuuta 1997 jälkeen (HR6). Kun kansainvälistä poliisien tarkkailuoperaatiota suunniteltiin, Kroatian hallitus oli myös selvästi vastaan sitä, että UNTAESin jälkeen alueelle tulisi vielä uusi YK-operaatio (HR8), vaikka myöntyikin siihen lopulta (HR10).

Suomalaisten tutkijoiden (Korhonen, Gras & Creutz 2006) mukaan operaation mandaatti oli hyvin kunnianhimoinen suhteessa operaation aikatauluun, mutta verrattuna muihin väliaikaishallinto-operaatioihin alueella (EUAM, UNMIK) UNTAES linkittyi syvemmin Kroatiassa jo oleviin rauhanturvajoukkoihin. Sotilaskomponentin velvollisuus oli myös raportoida YK:lle väliaikaishallinnon edesottamuksista (Korhonen, Gras & Creutz 2006:126-128). Nobilon (2000:507) mukaan mandaatti oli osin epätarkka ja ”ambivalentti”, mutta Kroatian kannalta yksittäisten ilmaisujen tarkkuutta tärkeämpää oli että uusi mandaatti täytyi laittaa täytäntöön uudessa valtasuhteessa. Toisin sanoen mandaatissa selvin sanoin tunnustettiin, että alue oli osa Kroatiaa. Nobilon (2000:507) mukaan siviilikomponentti oli hyvin aktiivinen tässä uudessa mandaatissa verrattuna aikaisempiin, ja lisäksi väliaikaishallinnon johtajalla oli suuret valtuudet.

Korhosen, Grasin ja Creutzin (2006:128) mukaan väliaikaishallinnon johtaja ja pääsihteerin erityisedustaja oli väliaikaisen hallintoneuvoston puheenjohtaja, mutta hänen henkilökohtainen toimeenpanovaltansa oli suurempi kuin hallintoneuvoston, joka lähinnä konsultoi hallintoa koskevilla päätöksentekoprosesseissa. Šimonović ja Galbraith totesivat molemmat, että vahvalla johtajalla oli tärkeä merkitys UNTAES-operaation onnistumisessa, ja Greimasin aktanttimallissa²⁷ olen sijoittanut vahvat johtajat auttajan asemaan (Galbraith 2006; Permanent Mission of Croatia to the United Nations 1997). Myös Nobilo (2000:510) kirjoittaa, että ”yhdistäen sotilaallisen ja diplomaattisen kokemuksensa Klein toimi molempien osapuolten silmissä uskottavasti ja päättäväisesti, mutta myös joustavasti ja käytännöllisesti”. Pääsihteeri Boutros-

²⁷ Malli sivulla X

Ghali kiittää viimeisessä raportissaan (YK10) kaikkia operaation johtajia – erityisedustajia Jacques Kleinia ja William G. Walkeria, sekä sotilasjoukkojen komentajia Jozef Schoupsia ja Willy Hansetia – työstä jota he ovat tehneet. Edellisessä raportissaan (YK9, YK8) hän erityisesti korostaa Walkerin korkeaa ammattitaitoa ja omistautunutta johtamista, ja sitä ennen (YK4, YK7) hän kiittää Jacques Kleinia ja UNTAES-henkilökuntaa omistautuneesta työstä kansainvälisen yhteisön hyväksi. Nämä pääsihteerin kiitokset kuitenkin on muotoiltu lähes täsmälleen samoin kaikissa mainituissa raporteissa, mikä saa ne valitettavasti kuulostamaan diplomaattiselta sanahelinältä. Operaation johtajat Klein ja Walker ovat kuitenkin raporttien mukaan hyvin tiiviissä yhteydessä kaikkiin operaation osapuoliin, ja rivien välistä on luettavissa että ilman heidän peräänantamatonta ja ammattitaitoista asennettaan vielä useammat lupaukset olisivat jääneet kenties täyttämättä.

5.3 Yhteistyö sopimusosapuolten ja YK:n välillä

YK:n pääsihteerin mukaan UNTAES toimitti poliittisen sovittelijan virkaa paikallisten serbiviranomaisten ja Kroatian hallituksen välillä (YK4). Elokuun alussa 1996 pääsihteeri kirjoittaa että perussopimuksen osapuolet vakuuttavat sitoutumistaan reintegraatioprosessiin, mutta on kuitenkin nähtävissä että paikallisvaalien lähestyessä molemmat osapuolet pyrkivät maksimoimaan etunsa. Tämä todennäköisesti lisää poliittista poseerausta ja uhkakuvien maalailua, mikä voi vaarantaa koko reintegraatioprosessin (YK2).

Elokuussa 1996 pääsihteeri toteaa, että säännöllisten tapaamisten seurauksena poliittista kehitystä on tapahtunut, ja että Kroatian hallitus ja Jugoslavian hallitus ilmaisivat UNTAESin työn ja perussopimuksen täytäntöönpanon sujuneen myönteisissä merkeissä toistaiseksi. Merkittävä poliittinen saavutus oli sopimus Kroatian ja Jugoslavian välisten suhteiden normalisoinnista jonka presidentit Tuđman ja Milošević allekirjoittivat Ateenassa 7.8.1996 (YK3). Lokakuun 1996 raporteissaan pääsihteeri kuitenkin toteaa, että osapuolten on parannettava yhteistyötään UNTAESin kanssa ja toimittava aktiivisemmin rakentavan ilmapiirin saavuttamiseksi (YK 3, YK4).

Mandaattilähtöisistä luokista prosentuaalisesti suurin on sopimusvelvoitteet (28,7%). Raporteissa mainitaan useaan otteeseen Kroatian valtion haluttomuus toimia perussopimuksen mukaisesti (YK4, YK4). Tuđmanin hallitus kyllä puhuu, kuinka heidän tavoitteensa on monietnisen Kroatian muodostaminen ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, mutta kuitenkin hallitus ei tartu konkreettisiin toimiin serbivähemmistön aseman turvaamiseksi ennen kuin vasta aivan viime metreillä. Raportissa, joka on päivätty 2. lokakuuta 1997, pääsihteeri toteaa että ”Kroatian toimien, ei sanojen, tarkastelu viimeisimmän kahden kuukauden osalta osoittaa olennaisia puutteita ja poliittisen tahdon puutetta” (YK8). Vasta seuraavassa, toiseksi viimeisessä, raportissa 4. joulukuuta 1997 (YK9) pääsihteeri toteaa, että ”Kroatian hallitus on näyttänyt poliittista tahtoa saattaa loppuun reintegraatio onnistuneesti ja on kasvattanut yritystään täyttää velvollisuutensa”. Tältä kohdin aineisto on siis jokseenkin ristiriidassa Galbraithin näkemyksen kanssa, jonka mukaan Kroatian hallitus ansaitsee tunnustuksen kyvystään täyttää velvollisuutensa (Galbraith 2006:130). Laatimassani aktanttimallissa Kroatian hallitus on subjekti, toiminnan pääasiallinen toteuttaja, mutta näin ollen hallitus ei ainakaan YK:n pääsihteerin mukaan toiminut aina täysillä objektin (reintegraatio) toteuttamiseksi.

Elokuun lopun raportissaan YK:n pääsihteeri mainitsi, että paikallisten serbien johto on polarisoitumassa siten että ryhmästä on erottautumassa ”kovan linjan” ryhmä, joka vastustaa yhteistyötä UNTAES:in kanssa ja vaikeuttaa mandaatin toteuttamista (YK3). Tämän perusteella olen sijoittanut Itä-Slavonian radikaalit serbijohtajat aktanttimallissa toiminnan vastustajien rooliin. Raportissaan lokakuun lopussa 1996 pääsihteeri kertoo, kuinka väliaikaishallinnon päällikkö Klein tapasi Jugoslavian presidentti Slobodan Miloševićin kanssa, ja tämä ilmaisi täyden tukensa UNTAES-operaatiolle ja lupasi yrittää taivutella Itä-Slavonian kovan linjan serbijohtajia yhteistyöhön UNTAES:in kanssa (YK4). On melko mielenkiintoista kuinka Jugoslavian serbijohtaja Milošević tässä sanoutuu ikään kuin irti Krajinan serbeistä, vaikka rajan yli muuttaa jatkuvasti serbiperheitä Jugoslavian puolelle (YK4, kappale 17). Aktanttimallissa presidentti Milošević on auttajan roolissa johtuen tästä hänen viestin välittäjän roolistaan

reintegraatioprosessin aikana, mutta täytyy muistaa että sodan alkaessa hän johti Jugoslavian armeijaa joka hyökkäsi Kroatiaan²⁸, ja tuki Krajinan serbitasavaltaa sodan aikana, tosin vain niin kauan kuin se oli hänelle itselleen eduksi²⁹. Miloševićin asema uskottavana neuvottelukumppanina on tästä syystä melko kyseenalainen, hänhän käytännössä jätti Krajinan serbit oman onnensa nojaan kun sota Kroatiassa alkoi näyttää hävityltä (Galbraith 2006:127).

Kroatian hallituksen näkökantaa edustavissa kirjeissä serbivähemmistön johtajien kanssa neuvottelemista ei mainita suoraan kertaakaan, Miloševićista puhumattakaan. Sen sijaan serbivähemmistön asemasta puhutaan usein toimenpiteiden kohteena: serbeille myönnetään henkilöllisyystodistuksia, koulukirjoja käännetään serbiaksi, serbejä palkataan työntekijöiksi. Aineiston perusteella syntyy kuva, että suorat kontaktit Kroatian hallituksen ja serbivähemmistön johtajien kanssa olivat hyvin vähäisiä. On helppo ymmärtää YK:n pääsihteerin huoli puheiden ja tekojen vastaamattomuudesta, kun esimerkiksi marraskuun kirjeen liitteenä olevassa muistiossa todetaan, että niille Kroatian kansalaisille, kansallisen serbivähemmistön jäsenille, jotka haluavat lähteä Kroatiasta, luvataan ”kohtuullinen kompensatio” (HR2, kappale 4). Verrattuna YK:n pääsihteerin raportteihin turvallisuusongelmia tai etnistä diskriminointia ei mainita Kroatian hallituksen näkökantaa edustavissa kirjeissä juurikaan: ainoa maininta mahdollisista turvallisuusongelmista on huhtikuun 1997 kirjeen liitteessä, jossa todetaan että asiakirjoja myöntävillä viranomaisilla (kroatialaisia) on ollut lukuisia ongelmia väliaikaishallinnon ja serbiviranomaisten kanssa turvallisuuden ja resurssien takaamisen suhteen. Kyseisen kohdan mukaan UNTAESin siviilivirkailijat ja tulkit ovat käyttäytyneet aggressiivisesti ja toimineet mandaattinsa vastaisesti (HR4).

Kroatian hallituksen kirjeissä yleisesti kiitellään hedelmällistä yhteistyötä YK:n ja kansainvälisen yhteisön kanssa (HR11). Toisaalta useassa kirjeessä kiinnitetään huomiota raha-asioihin ja huomautetaan, että suhteessa Kroatian valtion

²⁸ Katso luku 4, s.X

²⁹ Katso luku 4, s.X (missä Galbraith toteaa että oli selvää että M. ei enää auttaisi Krajinaa)

budjettiin Itä-Slavonian reintegraation kustannukset ovat hyvin korkeat ja että hyvin pieni osa (2%, HR8) jälleenrakennusvaroista tulee kansainvälisen avun kautta. Samassa kirjeessä todetaan, että YK:n pääsihteerin mukaan pelkästään miinanraivaukseen ja jälleenrakennukseen tarvittaisiin 1,2 miljardia dollaria, mikä vastaa yli viittä prosenttia Kroatian bruttokansantuotteesta (HR8).

Valtaosa Kroatian YK-edustajan kirjeissä käsitellyistä teemoista koskee julkisia palveluita tai hallintoa (yhteensä 43,4%). Tulkitsen tämän niin, että Kroatian hallituksen näkökulmasta reintegraatio tarkoittaa ensisijaisesti alueen ”tekniistä” yhdistämistä osaksi Kroatian valtiota. Lokakuun alussa 1997 Kroatian hallitus esittelee sovinto-ohjelman, joka keskittyy keskinäisen luottamuksen rakentamiseen, kahdensuuntaiseen pakolaisten paluuseen ja tilanteen normalisoimiseen reintegroiduilla alueilla (HR9) – ohjelma, jota YK:n pääsihteeri on kaivannut edellisenä päivänä päivätyssä raportissaan (YK8).

Kroatian pysyvä YK-edustaja muistuttaa kirjeessään lokakuun alussa 1997, että sovinnon tekeminen vaatii aikaa ja sovinto-ohjelma monella tapaa kruunaa reintegraation saavutukset (HR9). Kirjeen liitteenä on sovinto-ohjelma, jonka ensimmäiset kolme kappaletta muistuttavat, että kyseessä oli serbivähemmistön aggressiivinen, aseellinen kapina, jonka tarkoituksena oli alueiden erottaminen Kroatiasta Serbia ja Montenegron hyväksi ja jonka aikana loukattiin ihmisten perusoikeuksia ja käytettiin kieltä, jonka tarkoituksena oli vahvistaa vihan ja jakautumisen tunteita (HR9)³⁰. YK:n pääsihteeri tulkitsee Kroatian hallituksen hitauden ihmisten reintegroimisessa haluttomuutena, mutta Kroatian hallituksen näkökanta on sodan henkilökohtaisesti kokeneiden ihmisten näkökanta. UNTAES-operaation mandaattiin kirjatut tehtävät koskien etnistä tasa-arvoa ja ihmisoikeuksien kunnioittamista ovat todellakin erittäin kunnianhimoisia ottaen huomioon sodan ihmisuhrit ja vihapropagandan, jota sodan aikana avoimesti levitettiin. Vaikka Kroatian presidentti Tuđmania voidaan hyvällä syyllä syyttää etnisiä ryhmiä syrjivästä asenteesta (esimerkiksi Romac 2007), täytyy ottaa

³⁰ Tämä on tyypillistä uuden tyyppisille sodille (Kardon 1995).

huomioon että he elivät sodan keskellä – toisin kuin YK:n pääsihteeri ja turvallisuusneuvosto, jotka mandaatin laativat.

Julkisten palveluiden reintegrationi kroatialaiseen järjestelmään onnistui YK:n pääsihteerin mukaan hyvin (YK10), mutta raporteissa mainitaan silti usein rahoitusongelmat (YK4). Terveyspalveluiden reintegraatioprosessi oli hidas ja vaikea lääkkeiden ja rahoituksen puutteen vuoksi (YK8), mutta onnistui kuitenkin lopulta (YK10). Koulutuksen järjestäminen oli tärkeä osa vähemmistöjen kulttuurin suojelua, ja perussopimuksessa myös taattiin vähemmistöille koulutuksellinen autonomia siten, että he voivat valmistella opetussuunnitelman joka tukee kulttuurista identiteettiä, historiaa ja perinnettä kroatialaisen koulujärjestelmän sisällä (YK8). Koulutussektorilla tapahtui jonkin verran edistystä UNTAESin aikana, mutta esimerkiksi koulukirjojen, opettajien diplomien, kurssisisältöjen ja kaksikielisten opasteiden suhteen oli ongelmia (YK10). Serbit ja kroaatit käyvät eri kouluja Slavoniassa vielä nykyäänkin, ja sosiologi Ozren Žunecin mukaan tämä on rationaalinen tapa, jonka avulla ihmiset voivat elää yhdessä, mutta välttää konflikteja (Dragojević 2010).

Työllisyyden tukeminen oli toinen tärkeä osa julkisia palveluita – sodan aikana teollisuus alueella oli kokenut kovia, ja valitettavasti Itä-Slavonian alue on yhä edelleen Kroatian köyhimpiä ja työllisyyden kannalta hankalimpia alueita (UNDP 2006:30). Pääsihteeri Boutros-Ghalin mukaan vähemmistöjen jäseniä syrjittiin työnhaussa ja myös työttömyysavustusten myöntämisessä (YK8). Toisaalta työllisyyttä valvottiin melko tiukasti, ja yritysten reintegration myötä myös serbeille taattiin työpaikat (YK7, YK4). Työllisyys on tärkeä tekijä myös alueen kokonaisvaltaisen toipumisen kannalta – töissä tapaa luonnollisella tavalla muiden etnisten ryhmien edustajia, ja toisaalta kun töitä on paljon etnisyyteen liittyvät kiistat unohtuvat (Koska 2008).

5.4 Uskottava voimankäytön uhka

YK-suurlähettiläs Šimonovićin mukaan tärkeä tekijä UNTAES-operaation onnistumisen takana oli uskottavan voimankäytön uhka rauhanprosessin aikana vuonna 1995. Tällä hän viittaa sanojensa mukaan Kroatian tietoiseen päätökseen

olla käyttämättä (sotilaallisia) voimakeinoja Itä-Slavonian tapauksessa, valiten sen sijaan rauhanomaisen tavan reintegraatioon, jolla oli myös kansainvälisen yhteisön tuki takanaan. Šimonovićin sanoin päätöksen taustalla oli kaksi syytä: (1) sotilasoperaation ihmisuhrien määrä olisi ollut merkittävä kaikille osapuolille, ja (2) Kroatia on vankasti sitoutunut pitkäaikaisen rauhan ja vakauden edistämiseen alueella. Šimonović toteaa vielä, että "[o]lemme myös ottaneet huomioon, että serbit, jotka kapinoivat Kroatiaa vastaan, tekivät niin ulkopuolisten tekijöiden vuoksi, ja useat heistä halusivat asua Kroatiassa lojaaleina kansalaisina, jakaen tasaveroiset oikeudet ja velvollisuudet". (Permanent Mission of Croatia to the United Nations 1997)

Voimankäytön uhka oli todellakin uskottava, olihan Itä-Slavonia viimeinen jäljellä oleva serbien hallussa oleva saareke sen jälkeen, kun Kroatia oli merkittävien sotilasoperaatioiden avulla ottanut haltuunsa serbitasavallan alueet muualla Kroatiassa³¹. Kroatian poliisin erityisjoukkoja parveili demilitarisoidulla alueella, mikä oli Boutros-Ghalin mielestä huolestuttavaa (YK2). YK:n pääsihteerin raporteissa mainitaan useassa kohdassa, kuinka serbivähemmistön keskuudessa pelko kasvaa (YK2) ja serbivähemmistön jäseniä uhkaillaan mm. puhelimitse (YK2). 28. elokuuta 1996 päivätyn raportin mukaan serbivähemmistön jäsenet eri puolilla Itä-Slavoniaa ovat nimenneet "armahduslain" puutteen suurimmaksi syyksi, minkä vuoksi monet heistä tuntisivat olonsa epätoivotuksi ja turvattomaksi sen jälkeen kun alue on siirtynyt täysin Kroatian hallintaan (YK3).

Nobilon (2000:512) mukaan Kroatian parlamentti oli 17.5.1996 säätänyt lain koskien armahdusta, mutta tähän lakiin sisältyi useita yksityiskohtaisia poikkeuksia, ja operaation johtaja Klein ei ollut tyytyväinen lakiin. Kroatiaa painostettiin myös lyhentämään listaa henkilöistä, jotka eivät kuuluneet armahduksen piiriin: heitä oli ensin 4 000, sitten 811 ja lopulta vain 21 (Nobilo 2000:513). Syyskuussa Kroatian parlamentti sitten säati lain koskien yleistä armahdusta sodan aikana rikkomuksiin syyllistyneille³² (lukuun ottamatta

³¹ ks. sX (historialuku, alaotsikko "Krajinan serbitasavalta ja sodan loppu")

³² *Zakon o općem oprostu*, Narodne novine 80/1996, hyväksytty parlamentissa 20.9.1996.

sotarikoksia ja niihin syyllistyneitä), ja pääsihteerin raportin mukaan tämä laki oli merkittävä askel eteenpäin kohti sovintoa (YK4).

Väliaikaisten, monietnisten poliisijoukkojen perustaminen oli yksi operaation mandaattiin kirjatusta tehtävistä. Poliisiin liitetyt mielikuvat Kroatiassa olivat melko negatiivisia johtuen Jugoslavian aikaisista kokemuksista³³, ja monietnisten poliisivoimien perustaminen taas oli haastavaa koska koulutetut kroatialaispoliisit olivat sodan aikana usein toimineet sotilaiden korvikkeena³⁴. Lokakuussa 1996 pääsihteeri kirjoittaa, että monietnisten poliisivoimien kehittäminen sille tasolle, että he kykenevät ylläpitämään lakia ja järjestystä alueella, on pitkäaikainen tehtävä (YK4). YK:n pääsihteeri Boutros-Ghalin raporttien mukaan poliisijoukkojen toiminnassa ilmeni jonkin verran ongelmia – raporteissa mainitaan kuinka poliisijoukot ovat syyllistyneet etniseen syrjintään (YK10) tai toimineet muuten epäammattimaisesti (YK6). Toisaalta väliaikaiset poliisijoukot myös kehittyivät ammattimaisemmiksi operaation edetessä (YK3). Sotilaskomponentin vetäydyttyä alueelta operaation loputtua kansainvälisistä poliiseista koottiin vielä tarkkailuryhmä UNPSG-operaatiota varten. Yksi tämän tarkkailuryhmän funktioista oli myös tuoda turvaa läsnäolollaan paikallisille (YK10).

Serbejä muutti pois alueelta etenkin Jugoslaviaan ja Bosnia-Hertsegovinaan UNTAES:in rajavalvojien mukaan. Sodan aikana pois lähteneitä paluumuuttajia, etenkin serbejä, oli vähän suhteessa lähteneiden määrään. YK:n pääsihteeri oli operaation puolivälissä melko huolissaan pakolaisten paluusta, kun Kroatian viranomaiset eivät olleet järjestäneet tarvittavia palveluita palaaville pakolaisille tasapuolisesti eri puolille maata (YK6). Operaation lopussa hän kuitenkin huomauttaa, että uusia pakolaisvirtoja ei ole syntynyt, ja vuoden 1997 jälkipuoliskolla kahdensuuntaisesta paluusta saatiin konkreettista tuntumaa kun n. 6 000 kroaattia ja 9 000 serbiä palasivat alkuperäisiin koteihinsa (YK10). Boutros-Ghalin mukaan tämä oli merkittävä saavutus näin lyhyessä ajassa (YK10). Pääsihteerin mukaan on kuitenkin kolme tekijää, jotka vaikeuttavat pakolaisten

³³ ks. s.57

³⁴ ks. s.61

paluuta: lailliset ja taloudelliset esteet omaisuuden palauttamiseksi, hallituksen epärealistiset aikataulut koskien serbitalojen jälleenrakennuksen avustushakemuksia³⁵, sekä epävarma taloudellinen ja yhteiskunnallinen tilanne potentiaalisen paluun alueilla (YK9). Pakolaisten vähäinen paluu on kuitenkin ongelma edelleen, koska paluun mahdollistavat rakenteet puuttuvat (Human Rights Watch 2006).

5.5 Kansainvälisen yhteisön tuki

Šimonović nimeää yhdeksi merkittäväksi syyksi operaation onnistumiselle sen, että kansainvälinen yhteisö sitoutui yhteistyöhön Kroatian hallituksen kanssa. YK:n osalta näin epäilemättä olikin – ilman YK:n sitoutumista rauhanomainen reintegraatio olisi mitä luultavimmin epäonnistunut. Olivathan molemmat sopimusosapuolet YK:n pääsihteerin raporttien mukaan alkuun melko haluttomia yhteistyöhön. Šimonović kuitenkin korostaa operaation päätösvastaanotolla pitämässään puheessa että Kroatian hallitus rahoitti valtaosan reintegraation kustannuksista. Hänen lausuntonsa on tulkittavissa myös niin että Kroatia olisi toivonut kansainvälisen yhteisön osallistuvan enemmän reintegraation kustannuksiin (Permanent Mission of Croatia to the United Nations, 1998).

Pääsihteerin Boutros-Ghalin raporteista on löydettävissä melko vähän merkintöjä jotka viittaisivat kansainvälisen yhteisön tukeen reintegraatiolle. Toisaalta yhteensä 30 maata lähetti joukkojaan ja siviilihenkilökuntaa UNTAES-operaation tarpeisiin, joten on melko itsestään selvää, että operaatiolla oli kansainvälisen yhteisön tuki. ETYJ:n lähettämiä kansainvälisiä vaalitarkkailijoita oli huhtikuussa 1997 järjestetyissä paikallisvaaleissa Itä-Slavoniassa yhteensä 58. ETYJ:n tarkkailuraportin mukaan kolmasosassa yhdeksästäkymmenestä raportista oli havaittu vakavia ongelmia koskien mm. äänestyspaikkojen myöhäistä avautumista, vaalilipukkeiden puuttumista ja vääriä vaalilipukkeita. Raportin mukaan teknisten ongelmien vuoksi äänestystä jouduttiin Itä-Slavoniassa jatkamaan seuraavana päivänä. Teknisten ongelmien syyksi epäiltiin epärealistista aikataulua, joka taas

³⁵ Serbeillä oli Kroatian lainsäädännön mukaan melko vähän aikaa jättää hakemus ennen kuin heidän omaisuutensa siirtyisi valtiolle – ulkomailta käsin hakemuksen jättäminen ajoissa oli käytännössä mahdotonta.

johtui poliittisista syistä. (OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights 1997:2.)

Turvallisuusneuvosto totesi lausunnossaan toukokuussa 1997 että vaalien järjestäminen oli merkittävä virstanpylväs, jotta alueen väestö sai legitimoidut edustajansa Kroatian perustuslailliseen järjestelmään. Vaalitulokset vahvistettiin 30.4.1997 ja valitukset koskivat lähinnä vaalien erikoisjärjestelyitä. Valitukset todettiin aiheettomiksi harkinnan jälkeen. Vaalien jälkeen suurimpien puolueiden (kroaattien HDZ ja serbien SDSS) edustajat sopivat vallanjakojärjestelmästä, kuten myös symbolien ja lippujen käytöstä alueella. Kuitenkin Vukovarin kaupunginvaltuuston ensimmäisessä kokouksessa vaalien jälkeen väliaikaishallinnon johtajan täytyi puuttua HDZ:n edustajien yrityksiin sabotoida sovittua vallanjakoa, mikä horjutti serbien luottamusta kroaattiedustajien lupauksia kohtaan. Pettymyksekseen serbit huomasivat myös presidentinvaalien yhteydessä kesäkuussa, että äänestäjälisterat olivat puutteelliset eikä hallintoministeriö ollut toiminut epäkohtien korjaamiseksi. (YK7.)

Boutros-Ghalin mukaan demokraattisten paikallisvaalien järjestäminen oli yksi UNTAES-operaation kriittisimmistä vaiheista, ja vaalien järjestämisessä oli paljon vaikeuksia (mm. äänioikeutettujen rekisteröintiongelmien, poliittisten puolueiden ja ehdokkaiden myöhäinen herääminen, äänestäminen alueen ulkopuolella). Pääsihteerin mukaan menestys riippuu serbijohtajien ja kansan osoittamasta viisauden ja realismin määrästä sekä Kroatian hallituksen halusta ja teknisistä valmiuksista järjestää vapaat ja reilut vaalit. Väliaikaishallinnon johtajan keskusteluissa Jugoslavian presidentti Miloševićin kanssa helmikuussa 1997 tämä oli ilmaissut tukensa vaalien mahdollisimman nopealle järjestämiselle, jotta UNTAES voisi tarkkailla vaalien jälkeistä tilannetta alueella mahdollisimman kauan. Pääsihteerin raportin mukaan Miloševićin pääintressi oli estää pakolaisten massavirta pois alueelta, ja hän myös lupasi edistää kahdenvälisiä neuvotteluita Kroatian kanssa koskien aluetta. (YK6.)

Kroatian hallitus taas olisi halunnut järjestää vaalit jo joulukuussa 1996 lopettaakseen UNTAES-operaation mahdollisimman lyhyeen (YK2). Ilmiselvästi

Kroatia halusi kiivaasti saada Itä-Slavonian alueen hallintaansa mahdollisimman nopeasti. Kroatialainen sosiologi Ozren Žunec toteaa kroatialaisen päivälehdessä haastattelussa (Romic 2007) että Krajinan serbikapinan päätarkoitus oli vallata maata, eivätkä serbit koskaan ajatelleet valtaavansa poliittista tilaa johon kuuluu ihmisiä ja instituutioita, ja toimittaja Denis Romicin (2007) mukaan samankaltainen ajatus oli myös kroaateilla alueen reinteegraatioprojektissa. Myös YK:n pääsihteeri Boutros-Ghali kirjoittaa viimeisessä UNTAES:ia koskevassa raportissaan että teknisesti reinteegraatio on saatettu loppuun, mutta alueen ihmisten toipumisen suhteen on vielä paljon tehtävää (YK10, YK9).

YK:n yleiskokouksen päätöksistä käy ilmi, että YK antoi UNTAES-operaatiota varten yhteensä lähes 559 miljoonaa dollaria (United Nations Department of Public Information 1997). Korhosen, Grasin ja Creutzin (2006:129) mukaan operaation alun tärkein taloudellinen haaste oli, mistä löytyvät rahat miinanraivausta ja jälleenrakennusta varten. Kroatian YK-suurlähettiläs Šimonović painottaa, että kansainvälisen yhteisön tuki Itä-Slavonian reinteegroimiseksi on ollut marginaalista, ja että Kroatia on laittanut 1.7 miljardia dollaria reinteigroitujen alueiden jälleenrakennukseen (Permanent Mission of Croatia to the United Nations, 1997).

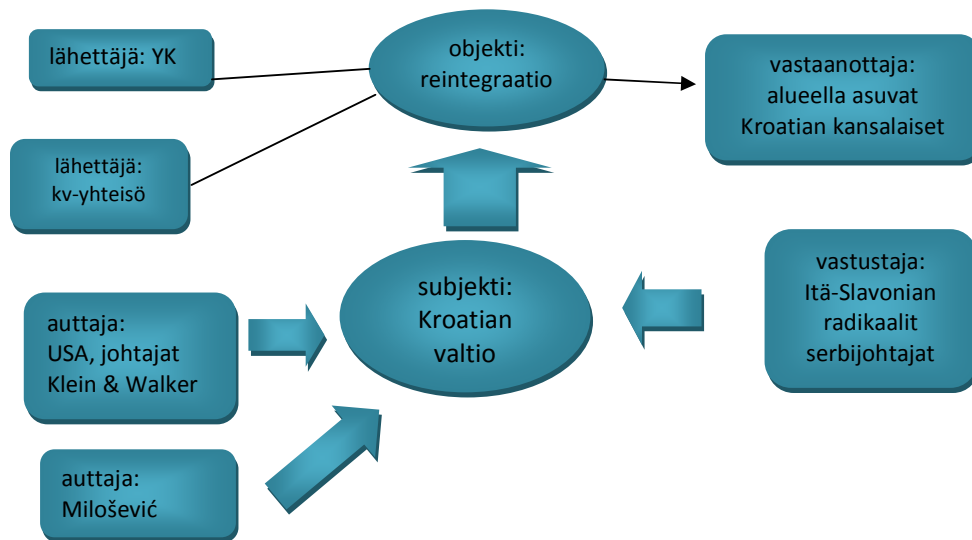
YK:n pääsihteerin raporttien mukaan turvallisuusneuvosto kehotti Kroatian hallitusta läheiseen yhteistyöhön väliaikaishallinnon kanssa, jotta varat paikallishallinnon pyörittämiseen ja julkisiin palveluihin löydetäisiin (YK2). Djeletovcin öljykenttä oli suljettu, ja paikallishallinto ei voinut maksaa palkkoja työntekijöilleen, mikä söi koko UNTAES-operaation uskottavuutta - lisäksi alueella oli runsaasti demobilisoituja ja työttömiä entisiä taistelijoita (YK2). Raportissaan 28. elokuuta 1996 pääsihteeri kirjoittaa silminnähden huojentuneena, että Kroatian hallitus on sitoutunut maksamaan julkisista palveluista aiheutuvat kuukausittaiset kulut tammikuun puoliväliin saakka 1997 (YK3). Toisaalta seuraavassa raportissa pääsihteeri oli huolissaan siitä että maksusuoritusta syyskuuta varten ei ollut vielä tullut lokakuun alussa (YK4) – Kroatian hallitus oli siis luvannut enemmän kuin mitä se kykeni täyttämään. Kesäkuun 1997 raportissa pääsihteeri toteaa että rahat tammi-helmikuun eläkkeisiin saatiin vasta, kun UNTAES niitä erikseen vaati presidentti Tuđmanin vierailtua Vukovarissa (YK7).

Joulukuussa 1997 pääsihteeri kirjoittaa, että paikallishallinnon toimintaa haittaa varojen puute, eikä sen vuoksi kaikkia peruspalveluita pystytä tarjoamaan (YK9). Samaisen raportin mukaan massatyöttömyyden alueella mm. työttömyyskorvauksia ei ole maksettu lainkaan. UNTAES on kyllä onnistunut reintegroimaan alueen taloudelliset rakenteet, mutta talous ei ole silti ”virkistynyt” johtuen teknisistä, lainsäädännöllisistä ja kenties myös poliittisista ongelmista. Joulukuun raportin mukaan sodan tuottamien vahinkojen kustannukset on arvioitu 1,2 miljardin dollarin suuruisiksi – summa, joka on Kroatian hallituksen resurssien ulkopuolella (YK9). Saman raportin mukaan hallituksen täytyy vielä kehittää talouspaketti, jotta muun muassa ulkopuolisen lahjoittajan varat saataisiin käyttöön. Taustoittavassa haastattelussa lokakuussa 2009 Mario Nobile totesi minulle, että eräs syy UNTAES-operaation onnistumiseen oli ”selkeä sponsori”, millä hän viittasi Yhdysvaltoihin, kuten käy ilmi myös hänen kirjastaan (Nobile, 2000, s. 505). Aktanttimallissa olen antanut Yhdysvalloille auttajan roolin, koska kuten edellä jo totesin, paitsi että USA on merkittävä rahoittaja YK:ssa, Yhdysvallat osallistui kansainvälisesti merkittävällä panoksella myös Itä-Slavonian reintegraatioprosessin rahoitukseen.

5.6 Eri toimijoiden motiivien tarkastelua

Käytän tässä tutkimuksessa A.J. Greimasin aktanttimallia ajatteluni tukena havainnollistamaan UNTAES-operaation eri toimijoiden mahdollisia motiiveja ja suhteita toisiinsa. Aineistosta johdettujen narratiivien perusteella on mahdollista laatia useita erilaisia aktanttimalleja, koska toimijoilla on erilaisia rooleja operaation eri vaiheissa. Koostamassani malleissa olen kuitenkin ottanut huomioon myös luvussa 4 esitellyn historiataustan, koska UNTAES-operaation tulkinta ilman sen historiallista kontekstia olisi mielestäni melko hedelmätöntä.

(TAULUKKO 7) AINEISTON PERUSTEELLA LAADITTU AKTANTTIMALLI

YK:n pääsihteerin raporttien perusteella YK:n ja erityisesti väliaikaishallinnon johtajan rooli oli hyvin aktiivinen ja keskeinen operaation onnistumisen kannalta, vaikka koko operaation lähtökohtana oli kahden toimijan keskenään laatima perussopimus ja YK:lta oli pyydetty ainoastaan apua perussopimuksen täytäntöönpanossa. Tässä mallissa subjekti on Kroatian valtio, koska operaation tavoitteena on Itä-Slavonian rauhanomainen reintegraatio osaksi Kroatian valtiota. Reintegraation kustannuksista suurimman osan kantoi Kroatian valtio, ja se myös aktiivisesti laati lakeja ja perusti kouluja ja sairaaloita jotta reintegraatio toteutui teknisesti.

Alueella asuvat serbit ovat toki myös sopimuksen toteuttajia, mutta tämän aineiston narratiiveissa heidän roolinsa on melko pieni ja passiivinen. Näin ollen ”myötämieliset” serbit ovat osa Kroatian kansalaisia, jotka vastaanottavat reintegraation, joka on siis toiminnan objekti. Reintegraatioprosessin merkittävin vastustajajoukko koostuu serbeistä, jotka eivät halua tulla Kroatian kansalaisiksi tai luovuttaa Itä-Slavonian hallintoa Kroatian valtiolle – he ovat tässä mallissa vastustajia. Yhdysvallat olen merkinnyt tässä mallissa merkittäväksi auttajaksi, koska heidän suurlähettiläänsä Kroatiassa Peter Galbraith oli mukana luomassa Erdutin rauhansopimusta, ja lisäksi Yhdysvaltain kassasta tuli suuri osa UNTAES-operaation kansainvälisestä rahoituksesta. Kenties hieman yllättäen myös Jugoslavian presidentti Slobodan Milošević on auttajan roolissa – YK:n raporttien

perusteella hän oli hyvin myötämielinen reintegraatioprosessia kohtaan, ja useaan otteeseen lupasi paitsi taivutella Itä-Slavonian serbit hyväksymään uuden hallinnon, myös keskustella kahdenvälisistä suhteista Kroatian hallituksen edustajien ja presidentti Tuđmanin kanssa.

Miksi Kroatian valtio toimi niin aktiivisesti reintegroidakseen hallinnolliset instituutiot ja julkiset palvelut, mutta laati ihmisten reintegraatioon tähtäävän sovinto-ohjelman vasta aivan UNTAES:in viime metreillä lokakuussa 1997? Viktor Koskan tutkimuksen mukaan yhteinen kokemus kovan työn tekemisestä tuo ihmiset yhteen, ja toisin kuin jotkut tutkijat väittävät, reintegraatio (Koskan mukaan fyysisen uhan poistuminen) vasta mahdollistaa sovinnon tekemisen ja sosiaalisen kanssakäymisen (Koska 2008:210). Myös Kimmelin mukaan ensin täytyy turvata rauha, ennen kuin voidaan rauhan rakentamisen keinoin luoda yhteisö ja parantaa traumoja (Kimmel 1998). Aineiston perusteella vaikuttaa siis siltä että YK:n pääsihteerin osalta oli epärealistista olettaa että kahden vuoden UNTAES-operaation aikana kroaatit ja serbit kykenisivät unohtamaan viiden vuoden aikana koetut väkivaltaisuuudet ja sen sijaan elämään ja kommunikoimaan normaalisti. Kroatian innokkuus hallinnollisen vallan vakiinnuttamiseen voi olla myös ahneutta ja halua näyttää kapinansa hävinneille serbeille voittajan elkeitä - Kroatian hallituksen suuri kiire siirtää hallintavalta YK:lta itselleen viittaisi tähän. Toisaalta Kroatialla oli myös huonoja kokemuksia YK:n aiemmista operaatioista alueella (Hedl & Magas, 1995:50), ja sen vuoksi on ymmärrettävää, että se aluksi suhtautui epäluuloisesti taas yhteen YK-operaatioon.

Koska Kroatian näkökulmaa edustava aineisto sisältää ainoastaan virallisia kirjeitä, on vaikea tulkita miten Kroatian kansalaiset suhtautuivat reintegraatioon. YK:n raporteista selviää, että etenkin etniset serbit pelkäsivät alueelle palaavia kroaatteja ja toisaalta Kroatian hallituksen toimia sen jälkeen, kun UNTAES lähtee alueelta.

Itä-Slavonian serbijohtajien radikaali siipi vastusti Kroatian hallituksen toimia ymmärrettävästi siksi, että he olivat saaneet maistaa itsenäisyyttä muutaman vuoden ajan, ja kuitenkin lopulta hävisivät sodan. Sen sijaan on melko erikoista,

että he olivat eri mieltä myös Jugoslavian presidentti Slobodan Miloševićin kanssa. Miloševićin motivaatio myötäillä YK:ta ja Kroatian hallitusta taas on melko selvä: hän tiesi hävinneensä taistelun Kroatiassa, rauhansopimus oli allekirjoitettu ja oli parempi keskittyä serbialaisten kannalta tärkeämpään, eli Kosovoon. Miloševićista on sanottu että hän ei ollut nationalisti vaan opportunisti (esimerkiksi Ambrosio 2001:32-33; Zimmermann 1995:5), ja tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää, että lojaaluis Krajinan serbejä kohtaan oli hänelle vähemmän tärkeää kuin säilyttää neuvotteluasemansa kansainvälisten toimijoiden silmissä.

Aineiston valossa kansainvälinen yhteisö teki velvollisuutensa osallistuessaan UNTAES-operaatioon, mutta on tulkittavissa että Itä-Slavonian asia ei ollut prioriteettilistalla ensimmäisenä, koska Kroatia joutui itse kustantamaan Itä-Slavonian reinteegraation lähes kokonaisuudessaan. Passiivisuutta selittää se, että naapurimaassa Bosnia ja Hertsegovinassa tuhot olivat paljon suuremmat, tilanne oli monimutkaisempi ja poliittisesti mielenkiintoisempi, ja median huomio oli kääntynyt Bosnia ja Hertsegovinaan. Lisäksi Kroatia ei ollut yksiselitteisesti uhri – se oli vallannut väkivaltaisesti takaisin serbitasavallan osat muualla Kroatiassa, ja lisäksi osallistunut aktiivisesti sotaan Bosnia ja Hertsegovinassa. Myös Tuđmanin tapa johtaa maata oli melko kaukana länsimaisen liberaalidemokratian ihanteista. Se että Yhdysvallat kuitenkin osallistui Itä-Slavonian reinteegraatioon melko aktiivisesti johtui varmastikin innokkaasta suurlähettiläästä ja toisaalta Yhdysvaltain yleisestä aktiivisuudesta Euroopan vakauden ja turvallisuuden hyväksi.

5.7 Operaation jälkeen

Kuten oheisesta kartasta seuraavalla sivulla näkyy, väestöä siirtyi vuosien 1991 ja 2001 välillä runsaasti paikasta toiseen entisen Jugoslavian alueella. Pakolaisuuden taloudelliset ja demografiset vaikutukset ovat merkittävät, ja suuri pakolaisten määrä on myös poliittinen ongelma. Koska tilanne on jatkunut niin kauan, paikallisten poliitikkojen huomio on kuitenkin siirtynyt jo pakolaisista kohti makrotaloudellisia ongelmia ja mahdollista Euroopan Unionin jäsenyyttä (HS 28.9.2009). Kroatian hallituksen laskelmien mukaan lähes 100 000 ”ei-serbiä”

odotti kesällä 1996 paluuta kotiin Itä-Slavonian alueelle (HR1), ja toisaalta lähes 200 000 serbiä lähti pakoon Kroatian väkivaltaisia operaatioita vuonna 1995 (Koska 2008). Yhteensä on arvioitu pakolaisia olleen Kroatiassa lähes puoli miljoonaa, ja hallituksen pakolaistoimiston mukaan kesällä 2007 yhteensä 344 206 henkeä oli palannut kotiseudulleen, näistä 219 734 maan sisäisiä kroaattipakolaisia ja 127 472 serbejä (Milaković, 2007). Toisaalta UNHCR:n ja Punaisen ristin tutkimuksen mukaan vain 34,8% palanneista asui Kroatiaan rekisteröidyssä osoitteessaan (emt).

(KARTTA 1)

VÄESTÖLIKEHDINTÄ ENTISEN JUGOSLAVIAN ALUEELLA VUOSINA 1991-2001
(PHILIP REKACEWICZ)

LÄHDE: [HTTP://MAPS.GRIDA.NO/GO/GRAPHIC/POPULATION-DISPLACEMENTS-1991-TO-2001](http://maps.grida.no/go/graphic/population-displacements-1991-to-2001)

Viktor Koska on tutkinut pakolaisten paluuta Itä-Slavoniaan kuuluvassa Glinan kaupungissa. Hän haastatteli joulukuussa 2006 ja tammikuussa 2007 yhteensä 27 henkilöä: kansalaisjärjestöjen edustajia, paikallisia ja kansallisia poliitikkoja sekä palanneita serbejä ja kroaatteja. Koskan mukaan paluun jälkeistä reintegraatiota voidaan ymmärtää ainoastaan analysoimalla erilaisia sosiaalisia ympäristöjä joissa yksilöt kohtaavat, koska sama henkilö voi kokea olevansa täysin ulkopuolinen jossain yhteisössä, ja taas täysin integroitunut jossain toisessa. Tutkimustulokset osoittavat, että 1990-luvun diskriminoivat toimet Kroatiassa aiheuttivat serbien

vieraantumisen valtiosta, ja heijastuvat siinä, miten he ajattelevat julkisista instituutioista. Toisaalta esimerkiksi työ ja nuorilla vähäiset vapaa-ajanviettomahdollisuudet toivat eri etnisiä ryhmiä yhteen. Myös hankalat taloudelliset olosuhteet ja jokapäiväinen selviäminen yllättäen yhdistivät eri etnisten ryhmien edustajia, mutta useilla palanneilla serbeillä ei edelleenkään ollut kontakteja kroaatteihin. Koskan tutkimuksen mukaan siis reintegraatio on yksilöllistä, mutta yleisesti ottaen jos 1990-luvulla Kroatian valtio olisi toiminut toisin, pakolaisia olisi varmasti palannut enemmän ja heidän reintegroitumisensa kroatialaiseen yhteiskuntaan olisi ollut onnistuneempaa. (Koska, 2008)

Itä-Slavonia kärsii sodan jälkiseurauksista edelleen, vaikka muualla Kroatiassa on jo noustu jaloilleen. Slavonia oli Jugoslavian vilja-aitta, ja onkin uskomatonta, että maataloutta ei ole saatu tehostettua alueella vielääkään. Itä-Kroatiassa oli ennen sotaa myös paljon teollisuutta ja jopa öljykenttä. Nykyään Itä-Slavonia on valtion erityisjärjestelyiden piirissä, jotta alue houkuttelisi sijoittajia ulkomailta ja teollisuustuotanto toisi työtä alueelle. Matkailu on Kroatian pääelinkeino, mutta verrattuna rannikon matkailukohteisiin Slavonia houkuttelee häviävän vähän ulkomaisia turisteja.

6 Keskustelua

Tutkimuksen aiheena oli YK:n johtama kahden vuoden väliaikaishallintoprojekti Itä-Kroatiassa, jonka tarkoituksena oli liittää serbien hallussa ollut Itä-Slavonian alue osaksi Kroatian valtiota. Tätä UNTAES-kriisinhallintaprojektia on melko yleisesti väitetty onnistuneeksi kriisinhallintaprojektiksi, ja pyrin tässä tutkimuksessa selvittämään miten tätä väitettä on perusteltu ja ennen kaikkea ovatko nämä perusteet todennettavissa. Aineistona tutkimuksessa käytin YK:n pääsihteerin kirjoittamia raportteja sekä Kroatian pysyvän YK-edustajan kirjeitä YK:n pääsihteerille operaatiota koskien. Analyysimetodeina käytin aineiston luokittelua, narratiivien muodostamista sekä Greimasin aktanttimalia.

Kriisinhallintaoperaation onnistuminen riippuu onnistumiselle asetetuista kriteereistä. Tutkimuksen pääasiallinen tulos on, että teknisesti Itä-Slavonian reintegraatiota voidaan perustellusti pitää onnistuneena, mutta mandaattiin kirjatut operatiivisia tavoitteita laajemmat tavoitteet multietnisen yhteisön luomisesta eivät täysin toteutuneet operaation aikana. Uskottava voimankäytön uhka varmastikin edisti rauhansopimuksen syntyä ja ehkäisi väkivallan puhkeamista alueella, mutta pelko ei ole tie aitoon sovintoon ja reintegraatioon. Ilman YK:n resursseja ja läsnäoloa alueella rauhanomainen reintegraatio tuskin olisi ollut mahdollinen. Väliaikaishallinnon johtaja myös edisti rauhansopimusosapuolten välistä kommunikaatiota vaatimalla edistystä. Mandaatin selkeys on myös kyseenalainen selitys, sillä vaikka mandaattiin oli kirjattu paljon tehtäviä, ne olivat hyvin erilaisia keskenään vaihdellen erittäin käytännönläheisestä (demilitarisointi, poliisijoukkojen perustaminen) abstrakteihin ”hyvän tahdon tehtäviin” (ihmisoikeuksien kunnioittamisen valvominen alueella). Lisäksi mahdollisuus mandaatin keston pidentämiseen aiheutti epävarmuutta ja turhaa spekulointia lähes koko operaation ajan. Eri toimijoiden välinen yhteistyö toimi vaihtelevasti, tosin konfliktitilanteisiin ei aineiston mukaan ajauduttu. Sen sijaan tyhjiä lupauksia Kroatian hallituksen osalta oli havaittavissa. Pakolaisten paluu operaation jälkeen on ollut hidasta, haasteita jäi etenkin multietnisen yhteiskunnan rakentamisen ja monietnisten instituutioiden sekä kokonaisvaltaisen

sovinnon ja alueen toipumisen suhteen. Toisaalta hallinnon ja instituutioiden reintegraatio onnistui, ja merkittäviä väkivaltaongelmia alueella ei ollut.

Tutkimustulosten valossa Yhdistyneet Kansakunnat näyttäytyy idealistisena organisaationa, jonka päätöksentekijät eivät näytä tuntevan etnisen konfliktin jälkeistä todellisuutta kovinkaan hyvin (vrt. mandaatti ja saavutukset). Operaation suunniteltiin alun perin kestävän ainoastaan vuoden verran, vaikka mandaattiin oli kirjattu erittäin kunnianhimoisia tavoitteita monietnisen yhteiskunnan rakentamisesta maassa, jossa oli vielä muutamaa kuukautta ennen rauhansopimuksen allekirjoittamista sodittu kahden etnisen ryhmän välillä. Tietynlainen naiivius ja ehkä liikakin diplomaattisuus paistaa läpi virallisista teksteistä, kun niitä verrataan esimerkiksi lehtikirjoituksiin tai haastattelututkimuksiin. Virallisia dokumentteja lukiessa onkin tärkeä tiedostaa, kenen kirjoittamia ne ovat ja mitä tarkoitusta varten ne on laadittu. YK:n pääsihteerin raportit toimivat YK:n turvallisuusneuvoston kontrollivälineenä sekä päätöksenteon tukena. Ne ovat täysin julkisia dokumentteja, joten niihin ei voi kirjata kärjistyksiä tai tietoja, joiden paikkansapitävyys voidaan kyseenalaistaa, tai jotka voisivat aiheuttaa kansainvälisen diplomaattisen selkkauksen. YK ei esimerkiksi voinut toimia aktiivisesti Kosovon itsenäistymisprosessissa vuonna 2008 Venäjän veto-oikeuden vuoksi, vaikka YK:n nimittämä Martti Ahtisaari oli laatinut Kosovon itsenäistymissuunnitelman (Suny 2010:22).

Kroatian valtion näkökantaa edustavat kirjeet on kirjoittanut hallituksen nimeämä YK-edustaja, ja liitteet ovat myös hallituksen edustajien laatimia. Vuonna 1996, kun aineiston ensimmäiset dokumentit on laadittu, Kroatia on ollut itsenäinen valtio vasta vajaat viisi vuotta. Sosialistisen Jugoslavian aikana diplomatiaa ja kansainvälisiä suhteita hallitsivat serbit, mistä syystä kroatialaisia kokeneita diplomaatteja oli hyvin vähän tarjolla, kun Kroatian ulkoasiainministeriö perustettiin 1990-luvun alussa³⁶. On siis mahdollista, että kirjeiden painottuminen hallinnollisiin ja institutionaalsiin edistysaskeleisiin johtuu myös siitä, että Kroatiasta on puuttunut asiantuntemusta diplomaattisen kirjeenvaihdon suhteen.

³⁶ Yksityiskeskustelu Kroatian Suomen suurlähettilään kanssa keväällä 2010.

Kirjeistä on rivien välistä luettavissa Kroatian todellisia poliittisia motiiveja vähemmistöpolitiikan suhteen, vaikka kirjeissä myös selvin sanankääntein perustellaan, kuinka Kroatia on ”länsimaisen instituution tutkimuksen mukaan Euroopan kaikkein suvaitsevimpien kansojen joukossa, mitä tulee näkemyksiin vähemmistöistä” (HR4). Viime kädessä kirjeiden tarkoitus on kuitenkin osoittaa maailmalle (ja YK:n turvallisuusneuvostolle), että Kroatia on kypsä demokratia, joka kykenee huolehtimaan vähemmistöjensä oikeuksista.

Valitettavasti kokonaiskuva reintegraatioprosessista ei ole täydellinen ilman Kroatian serbien, tai Serbian serbien näkökulmaa. Sitä ei tässä tutkielmassa ole, koska aineiston saaminen olisi ollut huomattavasti hankalampaa kuin aineiston hankkiminen kahden muun näkökulman osalta. Aineisto on myös melko suppea, mutta toisaalta koko operaation kattava ja vertailtavat aineistot ovat muodoltaan samanlaatuisia keskenään. YK:n pääsihteeri kertoo raporteissaan, että väliaikaishallinnon johtaja oli säännöllisesti yhteydessä sekä Kroatian hallituksen edustajiin että paikallisiin serbijohtajiin ja Jugoslavian presidentti Miloševićiin. En tiedä, kuinka paljon Kroatian hallitus on kommunikoinut kirjeitse väliaikaishallinnon johtajan kanssa. On myös mahdollista, että kommunikointi on tapahtunut pääasiassa puhelimitse tai kokouksissa.

Haastatteluaineisto olisi tuonut lisää mielenkiintoa ja konkretian tuntua tutkimukseen, mutta olisi myös saattanut hankaloittaa vertailua johtuen aineiston erilaisuudesta. Ehdottomasti esimerkiksi suomalaisten poliisien haastattelut olisivat laajentaneet näkökulmaa, tehneet tutkimuksesta käytännönläheisemmän ja myös lisänneet historiallista ja psykologista perspektiiviä. Valitsemini analyysimenetelmiin olen tyytyväinen, tosin Greimasin aktanttimalli ei tuonut esiin toimijoiden motiiveista mitään sellaista, mitä en olisi havainnut aineistosta jo luokitteluvaiheessa. Toisaalta se auttoi jäsentämään aineistoa ja havainnollistaa lukijalle operaation eri toimijoiden suhteet. Aineiston luokittelu mandaatti- ja teorialähtöisesti toi syvyyttä kokonaiskuvaan, ja auttoi erottamaan aineistosta olennaisia kohtia.

Opintojeni aikana olen työskennellyt Serbian ja Montenegron Suomen suurlähetystössä vuosina 2005–2006, ja Kroatian Suomen suurlähetystössä 2008–2010. Nämä molemmat työpaikat ovat vaikuttaneet ajatteluuni, vaikka olenkin pyrkinyt tarkastelemaan esimerkiksi konfliktin historiallista taustaa käyttäen mahdollisimman monia erilaisia lähteitä. Tämä tutkimus on ollut hyvä johdatus Itä-Slavonian reinteegraatioprosessin taustojen ymmärtämiseen, ja uskon että monet tämän tutkimuksen tuloksista ovat myös yleistettävissä. Monta kiinnostavaa aihetta jäi kuitenkin tutkimatta. Esimerkiksi monikulttuurisuuden eri tasot etnisten konfliktien kriisinhallintatilanteissa olisi mielenkiintoinen aihe, ja sitä pitäisi ehdottomasti tutkia lisää jotta kriisinhallinta voisi toimia tehokkaammin. Poliisin rooli konfliktin jälkitilanteessa on myös mielenkiintoinen, koska Kroatia ei varmasti ole ainoa maa, jossa poliiseista on tehty sotilaita konfliktitilanteissa ja rauhan tultua nämä samat henkilöt toimivat taas lainvalvojina. Miksi Itä-Slavonia, jonka pitäisi olla Kroatian hedelmällisintä ja tuotteliainta aluetta, laahaa edelleen muun Kroatian perässä taloudellisesti? Serbiassa asuvien, Kroatiasta paenneiden serbien näkökulma pitäisi tuoda kansainvälisen yleisön tietoisuuteen. Yhteisen historian ja kokemuspohjansa vuoksi he muodostavat tällä hetkellä Serbiassa mielenkiintoisen maan sisäisen etnisen vähemmistön, vaikka virallisesti edustavat etnistä enemmistöä. Sodan aikana Kroatiassa asui paljon serbejä, joista osa myös taisteli Kroatian puolella serbitasavaltalaisia vastaan. Palaavien pakolaisten täytyi sopeutua paitsi elämäänsä Kroatian kansalaisina, myös osana tätä serbiyhteisöä – asetelma on mielenkiintoinen jatkotutkimusta ajatellen.

Kroatialainen sosiologi Ozren Žunec heitti taannoin ilmaan ajatuksen, jonka mukaan on täysin mahdollista että Krajina voi syntyä serbiyhteisön keskuudessa Kosovoon verrattavissa oleva myytti (Romic, 2007). Monille suomalaisille Karjala on myytti, johon kytkeytyvät paitsi mansikanmakuiset lapsuuden kesät, viljavat vainiot ja mahtavat metsät myös tappion karvas kalkki ja kipeät menetykset. Serbien on mahdollista palata asumaan Krajinaan, mutta monet eivät ole sitä kuitenkaan tehneet. Suomalaiset ovat jo oppineet hyväksymään Karjalan menetyksen, mutta miten Kroatiasta paenneet serbit tulevat suhtautumaan menneisyyteensä? Se jää nähtäväksi.

Lähdeluettelo

- Alasuutari, P. 2001. *Laadullinen tutkimus*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Ambrosio, T. 2001. *Irredentism: ethnic conflict and international politics*. Westport: Praeger Publishers.
- Apo, S. 1990. Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa K. M. (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 62-80. Helsinki: Gaudeamus.
- Babić, D. 2008. *Suživot hrvata i srba u Slavoniji: (Re)konstrukcija multietničkih lokalnih zajednica nakon ratnih sukoba*. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.
- Bajrusi, R. 2009. Jandrokovic leti zbog Thompsona. *Nacional* 13.10.2009. <http://www.nacional.hr/clanak/68930/jandrokovic-leti-zbog-thompsona> (14.9.2010).
- Banac, I. 1988. *The National Question in Yugoslavia - Origins, History, Politics*. Ithaca: Cornell University Press.
- BBC News. Srebrenica report blames UN. 19.11.1999. *BBC News*. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/521825.stm> (15.10.2010).
- Bellamy, A. J. 2003. *The formation of Croatian national identity: a centuries-old dream*. Manchester: Manchester University Press.
- Biermann, W. & Vadset M. (toim.). 1999. *UN Peacekeeping in Trouble: Lessons Learned from the Former Yugoslavia*. Aldershot: Ashgate Publishing Company.
- Bilandžić, D. 1999. Okoncanje rata u Hrvatskoj i njegove posljedice. Teoksessa B. Magaš & I. Zanic, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995*, 111-117. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Bildt, C. 1999. Foreword. Teoksessa W. Biermann & M. Vadset (toim.), *UN Peacekeeping in Trouble: Lessons Learned from the Former Yugoslavia*, xx-xxiv. Aldershot: Ashgate Publishing Company.
- Boutros-Ghali, B. 1992. *An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*. Secretary General report A/47/277-S/24111. United Nations. www.un.org (14.11.2010).
- Brown, R. H. 2005. Reconstructing Infrastructure. Teoksessa G. Junne & W. Verkoren (toim.), *Postconflict Development: Meeting New Challenges*, 99-116. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Cameron, F. 2006. The European Union's role in the Balkans. Teoksessa B. K. (toim.), *War and Change in the Balkans: nationalism, conflict and cooperation*, 99-109. New York: Cambridge University Press.
- Conversi, D. 2006. Germany and the recognition of Croatia and Slovenia. Teoksessa B. K. (toim.), *War and Change in the Balkans: nationalism, conflict and cooperation*, 57-75. New York: Cambridge University Press.
- Darby, J. & Mac Ginty, R. 2003. *Contemporary Peacemaking: Conflict, Violence and Peace Processes*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Dragojević, R. 2010. Oružana pobuna nije bila pravi način borbe protiv Tuđmanove politike. *Novosti - samostalni srpski tjednik*, 4-5.
- Executive Office of the President, Office of Management and Budget. 2010. *Annual Report on United States Contributions to the United Nations*, 7.6.2010.

- http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/assets/legislative_reports/us_contributions_to_the_un_06112010.pdf (1.11.2010).
- Galbraith, P. 2006. Negotiating peace in Croatia: a personal account of the road to Erdut. Teoksessa B. K. Blitz, *War and Change in the Balkans. Nationalism, Conflict and Cooperation*, 124-131. New York: Cambridge University Press.
- Goldstein, I. 1999. *Croatia: A History*. London: C. Hurst & Co.
- Greimas, A. 1980. *Strukturaalista semantiikkaa*. Tampere: Gaudeamus.
- Hart, B. 2001. Refugee Return in Bosnia and Herzegovina. Teoksessa M. A.-N. (toim.), *Reconciliation, justice and coexistence: theory and practice*, 291-310. Maryland: Lexington Books.
- Hedl, D. & Magas, B. 1995. The Unfulfilled Mandate. Teoksessa B. Cohen & G. Stamkoski (toim.), *With no Peace to Keep... United Nations Peacekeeping and the war in the former Yugoslavia*, 42-50. London: Grainpress Ltd.
- Herrero, J. L. 2005. Building State Institutions. Teoksessa G. Junne & W. Verkoren (toim.), *Postconflict development: meeting new challenges*, 43-58. Colorado: Lynne Rienner Publishers Inc.
- HINA=Hrvatska izvještajna novinska agencija. 2010. Peticija za Bruxelles: Srbi izbjegli iz Hrvatske traže da se zaustavi pristup Hrvatske u EU. *Nacional*, 19.10.2010. <http://www.nacional.hr/clanak/93744/srbi-izbjegli-iz-hrvatske-traze-da-se-zaustavi-pristup-hrvatske-eu> (1.11.2010).
- Hohe, T. 2005. Developing Local Governance. Teoksessa G. Junne & W. Verkoren (toim.), *Postconflict Development: Meeting New Challenges*, 59-72. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- HS=Helsingin Sanomat. 2009. Euroopan suuri ja unohdettu pakolaisongelma piinaa Balkania. Helsingin Sanomat, 28.9.2009.
- Human Rights Watch. 2006. *A Decade of Disappointment: Continuing Obstacles to the Return of Serb Refugees*, September 2006, Vol.18 No.7(D). Human Rights Watch.
- Jelić, N. 2010. *Eksklusivno Boris Tadić: Žalim zbog Vukovara*. Jutarnji List, 30.10.2010. <http://www.jutarnji.hr/boris-tadic--dolazak-u-vukovar-nije-samo-gesta--to-je-poruka-da-se-takav-dogadaj-vise-nikada-ne-smije-ponoviti/899490/> (1.11.2010).
- Juncos, A. 2005. The EU's post-Conflict Intervention in Bosnia and Herzegovina: (re)Integrating the Balkans and/or (re)Inventing the EU? *Southeast European Politics*, Vol. VI (2), 88-108.
- Junne, G. & Verkoren, W. 2005. The Challenges of Postconflict Development. Teoksessa G. Junne & W. Verkoren (toim.), *Postconflict development - meeting new challenges*, 1-18. Colorado: Lynne Rienner Publishers Inc.
- Kaldor, M. 2001. *Uudet ja vanhat sodat: Järjestäytynyt väkivalta globalisaation aikakaudella*. Tallinna: Kustannus Oy Taifuuni.
- Kardov, K. 2007. Remember Vukovar. Teoksessa S. P. Ramet & D. Matić, *Democratic Transition in Croatia: value transformation, education and media*, 63-90. Texas: Texas A&M University Press.
- Kimmel, P. R. 1998. Cultural and Ethnic Issues of Conflict and Peacekeeping. Teoksessa H. J. Langholtz, *The Psychology of Peacekeeping*, 57-74. Westport: Praeger Publishers.

- Klemenčić, M. & Schofield, C. 2001. War and Peace on the Danube: The Evolution of the Croatia-Serbia Boundary. *Boundary and Territory Briefing*. Durham, IBRU.
- Korhonen, O., Gras, J. & Creutz, K. 2006. *International Post-Conflict Situations: New Challenges for Co-Operative Governance*. Helsinki: The Erik Castrén Institute of International Law and Human Rights.
- Koska, V. 2008. Return and Reintegration of Minority Refugees: The Complexity of the Serbian Returnees Experiences in the Town of Glina. *Politička misao, Vol. XLV, No.5*, 191-217.
- Koskenniemi, M. 2006. Foreword. Teoksessa O. Korhonen, J. Gras & K. Creutz, *International Post-Conflict Situations: New Challenges for Co-Operative Governance*, i-iv. Helsinki: The Erik Castrén Institute Research Reports.
- Kubosova, L. 2005. EU welcomes Gotovina capture. *EU Observer*, 8.12.2005. <http://euobserver.com/9/20506?print=1> (1.11.2010).
- Lampe, J. R. 2000. *Yugoslavia as history: twice there was a country*. 2. laitos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Langholtz, H. J. 1998. Introduction. Teoksessa H. J. (toim.), *The Psychology of Peacekeeping*, xi-xv. Westport: Praeger Publishers.
- Langinvainio, M. 2005. Siviilikriisinhallinta-käsitteen monet tulkinnat. Teoksessa S. Korhonen & J. Sumuvuori (toim.), *Konflikteista kehitykseen*, 34-62. Jyväskylä: Suomen Sadankomitealiitto ry. Kansalaisjärjestöjen konfliktinehkäisyverkosto KATU.
- Leinonen, M-M. 2005. Siviilikriisinhallinnan vahvuudet ja heikkoudet. Teoksessa S. Korhonen & J. Sumuvuori (toim.), *Konflikteista kehitykseen*, 109-117. Jyväskylä: Suomen Sadankomitealiitto ry. Kansalaisjärjestöjen konfliktinehkäisyverkosto KATU.
- Leurdijk, D. A. 1994. *The United Nations and NATO in Former Yugoslavia*. The Hague: Netherlands Atlantic Commission, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
- Lindholm, J. 2009. Afganistan on Suomen sota. *Suomen kuvalehti*, 25.7.2009. <http://suomenkuvalehti.fi/blogit/lindholmjari-mr/afganistan-on-suomen-sota> (15.10.2010).
- Magaš, B. 2007. *Croatia Through History - The Making of a European State*. Beirut: Saqo Books.
- Meier, V. 1999. *Yugoslavia: a history of its demise*. London: Routledge.
- Merriam-Webster Online*. Springfield: Merriam-Webster. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/reintegration> (24.10.2010).
- Mesić, S. 1999. Put u rat. Teoksessa B. Magaš & I. Žanić, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*, 27-37. Zagreb: Jesen i Turk.
- Milaković, G. 2007. *Croatian Helsinki Committee: Refugee return process still flawed*, 6.9.2007. <http://humanrightshouse.org/Articles/8211.html> (4.11.2010).
- NATO. 2010. *NATO A-Z: Crisis Management*, 30.7.2010. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49192.htm?selectedLocale=en (18.10.2010).
- Nobilo, M. 2000. *Hrvatski Feniks - Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (1997). *OSCE/ODIHR Final Statement on the election of representatives to the Chamber of Counties of the parliament and of representatives of local-government and self-government bodies of Croatia*. www.osce.org (14.11.2010).
- Permanent Mission of Croatia to the United Nations. 1997. Security Council Ends UNTAES Mandate. *Communique*, 19.12.1997. New York: Permanent Mission of Croatia to the UN.
- Permanent Mission of Croatia to the United Nations. 1998. Secretary General Attends Reception for End of UNTAES. *Communique*, 23.1.1998. New York: Permanent Mission of Croatia to the UN.
- Pinto, D. 2000. *Intercultural Communication: A three-step method for dealing with differences*. Leuven-Apeldoorn: Garant Publishers.
- Pleština, Dijana. 1992. *Regional Development in Communist Yugoslavia*. Westview Press. [non vidi]
- Plunkett, M. 2005. Reestablishing the Rule of Law. Teoksessa G. Junne & W. Verkoren (toim.), *Postconflict Development: Meeting New Challenges*, 73-98. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Portal Jutarnji. 2009. Budak: Da, imali smo građanski rat! Banac: Ne, to je bila agresija. *Jutarnji list*, 20.10.2009. <http://www.jutarnji.hr/budak--da--imali-smo-gradanski-rat--banac-ne--to-je-bila-agresija/312004/> (14.9.2010).
- Ramet, S. P. 1996. *Balkan Babel. The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to Ethnic War*. Colorado: Westview Press Inc.
- Ramet, S. P. 2005. *Thinking about Yugoslavia: scholarly debates about the Yugoslav breakup and the wars in Bosnia and Kosovo*. New York: Cambridge University Press.
- Ramet, S. P. 2006. *The Three Yugoslavias: state-building and legitimation 1918-2005*. Bloomington: Indiana University Press.
- Ramet, S. P. 2007. What's Love (of Country) Got to Do with It? Civic Values in Democratic Transition. Teoksessa S. P. Ramet & D. Matic, *Democratic Transition in Croatia*, 1-30. Texas: Texas A&M University Press.
- Rehn, E. 2005. Keynote Speech. *Crisis Management: A New Form of Nation-Building?*, 5-7. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, strategian laitos.
- Renner, M. 2005. Tables and Charts on UN Peacekeeping Operations Budget. *Peacekeeping Expenditures in Current vs. Real Terms 1947-2005*. http://www.globalpolicy.org/images/pdfs/Z/pk_tables/currentreal.pdf (15.10.2010).
- Romac, D. 2007. Tuđman nije želio otjerati Srbe, znao je da će sami otići. *Glas Istre*, 30.5.2007.
- Solomons, D. 2005. Security: An Absolute Prerequisite. Teoksessa G. Junne & W. Verkoren (toim.), *Postconflict Development: Meeting New Challenges*, 18-42. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Suomen Ulkoasiainministeriö. 2010. *Keskeisiä käsitteitä liittyen EU:n sotilaalliseen kriisinhallintaan*, 30.6.2010. <http://www.ulkoasiainministerio.fi/public/default.aspx?nodeid=41937&contentlan=1&culture=fi-FI> (18.10.2010).
- Suny, R. G. 2010. The pawn of great powers: The East-West competition for Caucasia. *Journal of Eurasian Studies* 1 (2010), 10-25.

- Søberg, M. 2007. Croatia since 1989: The HDZ and the Politics of Transition. Teoksessa S. P. Ramet & D. Matic, *Democratic Transition in Croatia. Value Transformation, Education & Media*, 31-62. Texas A&M University Press.
- Tadić, B. 2010. An Apology for Srebrenica. *The Wall Street Journal*, 16.4.2010. <http://online.wsj.com/article/SB10001424052702303695604575182284149946008.html> (14.9.2010).
- Tanner, M. 1997. *Croatia - A Nation Forged in War*. New Haven: Yale University Press.
- Tiilikainen, T. & Palosaari, T. (toim.) 2007. *Integraation teoria*. Helsinki: Gaudeamus.
- Torsti, P. 2010. Muistaa vai unohtaa? Menneisyyden käsittely entisen Jugoslavian seuraajavaltioissa. Teoksessa M. Könönen; J. Nuorluoto & M. Salo, *Balkanin syndrooma? Esseitä Kaakkois-Euroopan menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta*, 97-112. Helsinki: Aleksanteri-instituutti.
- Trifković, S. 2010. *The Krajina Chronicle. A History of Serbs in Croatia, Slavonia and Dalmatia*. Chicago: The Lord Byron Foundation for Balkan Studies.
- UNDP. 2006. *Unplugged: Faces of Social Exclusion in Croatia. Human Development Report 2006 Croatia*. Zagreb: UNDP.
- UNGA 49/43. (1995). *United Nations General Assembly Resolution 49/43: The situation in the occupied territories of Croatia*. <http://www.un.org/documents/resga.htm> (15.9.2010).
- United Nations Department of Public Information. 1997. UNTAES. *Completed Peacekeeping Operations – Croatia*, 22.12.1997. http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/untaes_b.htm (1.11.2010).
- UNSC 1037. 1996. *United Nations Security Council Resolution 1037*. <http://www.un.org/Docs/scres/1996/scres96.htm> (15.9.2010).
- UNSC 871. 1993. *United Nations Security Council Resolution 871*. <http://www.un.org/documents/scres.htm> (15.9.2010).
- Valtioneuvosto. 2009. Valtion talousarvio vuodelle 2010. *Suomen säädöskokoelma* 31.12.2009. <http://www.finlex.fi/data/sdliite/liite/5736.pdf> (15.10.2010).
- White, G. W. 2000. *Nationalism and territory: constructing group identity in Southeastern Europe*. Lanham: Rowman and Littlefield publishers, Inc.
- Yhdistyneet kansakunnat. 1956. Yhdistyneiden Kansakuntien PERUSKIRJA. http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1956/19560001/19560001_2/ (18.10.2010).
- Zimmermann, W. 1995. The last ambassador: a memoir on the collapse of Yugoslavia. *Foreign Affairs*, 74 (2), 2-20.
- Žunec, O. 1999. Operacije Bljesak i Oluja. Teoksessa B. Magaš & I. Žanić, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*, 93-110. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Вучинић, М.М. 2008. „Грађански рат у Хрватској 1991-1995“ IV, зборник радова. Београд: Удружење срба из Хрватске.

Liite 1

Tutkimuksen empiirisenä aineistona käytetyt Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin raportit UNTAES-operaation etenemisestä:

1. S/1996/472, 26 June 1996: Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (11 sivua)
tunniste tekstissä:YK1
2. S/1996/622, 5 August 1996: Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (8 sivua)
YK2
3. S/1996/705, 28 August 1996: Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (9 sivua)
YK3
4. S/1996/821, 1 October 1996: Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (5 sivua)
YK4
5. S/1996/883, 26 October 1996: Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (10 sivua)
YK5
6. S/1997/148, 24 February 1997: Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (7 sivua)
YK6
7. S/1997/487, 23 June 1997: Report of the Secretary-General on the situation in Croatia (18 sivua)
YK7
8. S/1997/767, 2 October 1997: Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (14 sivua)
YK8
9. S/1997/953, 4 December 1997: Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (14 sivua)
YK9

10. S/1998/59, 22 January 1998: Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (7 sivua)
YK10

dokumentti	PoP	H	JP	PP	V	M	SV	SK	mainintoja yhteensä
1.	4	11	10	7	0	9	9	9	59
2.	2	5	3	3	4	4	9	2	32
3.	4	12	4	6	5	3	12	1	47
4.	1	6	3	3	2	3	6	1	25
5.	3	11	4	3	4	6	12	3	46
6.	1	6	2	4	11	2	8	3	37
7.	5	14	3	15	5	5	23	7	77
8.	5	18	7	6	1	8	28	7	80
9.	8	12	8	4	1	6	14	3	56
10.	7	9	5	4	1	3	16	1	46
yhteensä	40	104	49	55	34	49	137	37	505

Liite 2

Tutkimuksen empiirisenä aineistona käytetyt kirjeet Kroatian pysyvältä YK-edustajalta YK:n turvallisuusneuvoston puheenjohtajalle:

1. A/51/184, S/1996/500, 28 June 1996: Letter dated 28 June 1996 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the Secretary-General (2 sivua)
tunniste tekstissä:HR1
2. November 7, 1996: Letter from Permanent Representative of Croatia to the Permanent Representatives of States, Members of the Security Council (4 sivua)
HR2
3. S/1997/27, 13 January 1997: Letter dated 13 January 1997 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the President of the Security Council (4 sivua)
HR3
4. S/1997/294, 9 April 1997: Letter dated 9 April 1997 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the President of the Security Council (5 sivua)
HR4
5. S/1997/341, 28 April 1997: Letter dated 25 April 1997 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the President of the Security Council (8 sivua)
HR5
6. S/1997/454, 13 June 1997: Letter dated 13 June 1997 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the President of the Security Council (16 sivua)
HR6
7. S/1997/496, 27 June 1997: Letter dated 27 June 1997 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the President of the Security Council (3 sivua)
HR7
8. S/1997/745, 25 September 1997: Letter dated 24 September 1997 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the President of the Security Council (40 sivua)
HR8
9. S/1997/772, 3 October 1997: Letter dated 3 October 1997 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the President of the Security Council (10 sivua)
HR9

10. S/1997/913, 20 November 1997: Letter dated 20 November 1997 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the President of the Security Council (3 sivua)
HR10
11. S/1998/197, 5 March 1998: Letter dated 5 March 1998 from the Permanent Representative of Croatia to the United Nations addressed to the President of the Security Council (3 sivua)
HR11

dokumentti	PoP	H	JP	PP	V	M	SV	SK	mainintoja yhteensä
1.	0	0	0	1	0	1	1	0	3
2.	0	5	1	2	5	0	5	0	18
3.	1	10	3	0	4	1	10	0	29
4.	0	6	0	3	2	3	3	0	17
5.	0	0	0	9	0	0	0	0	9
6.	2	15	12	2	2	9	7	2	51
7.	0	2	0	0	0	3	3	1	9
8.	8	39	46	17	3	23	15	3	154
9.	0	6	3	1	0	8	14	0	32
10.	2	0	0	0	0	3	1	0	6
11.	1	1	1	3	0	5	4	2	17
yhteensä	14	84	66	38	16	56	63	8	345